

**T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**RUSYA FEDERASYONU ENERJİ POLİTİKASI  
(1990-2013) ve ÇİN - RUSYA ENERJİ İLİŞKİSİNE ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Saiyaer SAILIMU**

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN**

**ARALIK – 2014**

T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

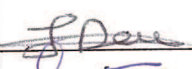
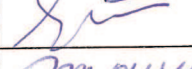
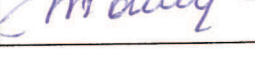
**RUSYA FEDERASYONU ENERJİ POLİTİKASI  
(1990-2013) ve ÇİN - RUSYA ENERJİ İLİŞKİSİNE ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Saiyaer SAILIMU

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu tez 16/12/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Giray Saygıncı	BAŞARILI	
Doç. Dr. Sibel AKGÜN	BAŞARILI	
Prof. Dr. Mehmet ALPANGU	BAŞARILI	

## **BEYAN**

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

**Sayaer SAILIMU**

**10.12.2014**

## ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden tez danışman hocam Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN'ın değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu vesileyle tüm hocalarım ve tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarıma da teşekkürlerimi bir borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda, tez kaynakçalarını toplamama yardım eden babama, emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme ve aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

**Saygıer SAILIMU**

**10.12.2014**

# İÇİNDEKİLER

<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>iii</b>
<b>TABLO LİSTESİ</b> .....	<b>iv</b>
<b>HARİTA LİSTESİ</b> .....	<b>v</b>
<b>ŞEKİL LİSTESİ</b> .....	<b>vi</b>
<b>GRAFİK LİSTESİ</b> .....	<b>vii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>viii</b>
<b>SUMMARY</b> .....	<b>ix</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>BÖLÜM 1: BORİS YELTSİN DÖNEMİ VE ÇİN RUSYA ENERJİ İŞBİRLİĞİ ...5</b>	
1.1. SSCB'nin Dağılması Öncesi Enerji Sanayideki Durum .....	5
1.2. SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda Yeltsin Dönemi .....	7
1.3. Yeltsin Dönemi Çin-Rusya Enerji İlişkileri .....	10
<b>BÖLÜM 2: PUTİN DÖNEMİ RUSYA ENERJİ POLİTİKASI..... 12</b>	
2.1. Putin Dönemi Rusya Dış Politikasını Etkileyen Yaklaşımlar .....	14
2.1.1. Avrasyacı Yaklaşım .....	14
2.1.1.1. Avrasyacı Yaklaşım Işığında Rusya Kaynaklarının Jeopolitik Anlamı .....	17
2.1.1.2. Avrasyacı Yaklaşımı Işığında Rusya-Çin İlişkisine Genel Bir Bakış	19
2.2. Rusya'nın Enerji Politikası .....	19
2.2.1. Rusya'nın Hazar Bölgesi ve Hazar-Karadeniz Politikasında Enerji Stratejisi .....	24
2.2.2. Rusya'nın Türkiye ve Diğer İslam Ülkeleri ile Enerji İlişkileri .....	30
2.2.3. Rusya'nın AB Enerji Politikası .....	33
2.3. Rusya'nın Faaliyette olan ve Gerçekleştirilmesi Düşünülen Enerji Boru Hatları ...	36
<b>BÖLÜM 3: ÇİN'İN ENERJİ DURUMU VE PUTİN'İN ÜÇÜNCÜ İKTİDAR DÖNEMİNDE ÇİN - RUSYA ENERJİ İLİŞKİSİ..... 39</b>	
3.1. Çin'in Enerji Sektörü .....	39

3.1.1. Çin'in Doğalgaz ve Petrol Yerleşimi .....	39
3.1.2. Çin Devlet İçi Enerji Kaynakları .....	40
3.1.3. Çin'in Yabancı Enerji Kaynaklarına Bağımlılığı.....	41
3.2. Çin'in Rusya ile Enerji İşbirliği Yapma Umudu.....	42
3.2.1. Geçerliliği .....	42
3.2.1.1. Enerji Yapısına Göre .....	42
3.2.1.2. Enerji Taşımacılığı .....	43
3.2.1.3. Ekonomik Yapıdaki Tamamlayıcılığı .....	44
3.2.2. Etkinliği.....	44
3.2.2.1. İki Ülkenin Enerji Ticaretinin Hızla Büyümesine Göre.....	44
3.2.2.2. Yatırım Durumuna Göre.....	46
3.2.2.3. Çin - Rusya İşbirliği Mekanizmasına Göre .....	46
3.2.3. Sürdürülebilirliği.....	48
3.2.3.1. İki Ülkenin Siyasi İlişkilerine Göre.....	48
3.2.3.2. Enerji Yöntemlerine Göre .....	48
3.3. Putin, Medvedev -Putin Dönemleri Çin - Rusya Enerji İşbirliği.....	49
3.3.1. Putin İktidarının Birinci ve İkinci Dönemi Çin - Rusya Enerji İlişkileri.....	50
3.3.2. Medvedev - Putin Dönemi Çin - Rusya Enerji İlişkileri.....	51
<b>BÖLÜM 4: ÇİN - RUSYA ENERJİ İŞBİRLİĞİ ÜZRİNE ANALİZ .....</b>	<b>55</b>
4.1. Çin - Rusya Enerji İşbirliğindeki Aksaklıklar.....	55
4.1.1. Yatırım Durumuna Göre .....	55
4.1.2. Uluslararasıdaki Etkileyici Etmenler Açısından.....	57
4.1.3. İki Ülkenin Siyasi İlişkilerine Göre .....	57
4.1.4. Devlet İçi Kurumsal Düzeyde.....	58
4.1.5. Doğalgaz Fiyat Anlaşmazlığı.....	59
4.2. Yurtiçi ve Dışı Uzmanlarına Göre .....	60
4.3. Çin-Rusya Enerji İlişkilerinde Son Durum Değerlendirmesi .....	64
<b>SONUÇ.....</b>	<b>66</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>67</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>75</b>

## KISALTMALAR

<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>BDT</b>	: Bağımsız Devletler Topluluğu
<b>CEO</b>	: İcra Kurulu Başkanı
<b>CNPC</b>	: Çin Devlet Petrol Kurumu
<b>COMECON</b>	: Karşılıklı Ekonomik İşbirliği Konseyi
<b>ENP</b>	: Avrupa Komşuluk Politikası
<b>ESPO</b>	: Doğu Sibirya Pasifik Okyanusu
<b>GSYH</b>	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
<b>IHS</b>	: Bilgi İşleme Hizmetleri
<b>İKÖ</b>	: İslam Konferansı Örgütü
<b>SSCB</b>	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<b>şİÖ</b>	: şanghay İşbirliği Örgütü
<b>TÜSİAD</b>	: Türk Sanayicileri ve İç Adamları Derneği

## TABLO LİSTESİ

<b>Tablo 1</b> : SSCB Ham Petrol İthalat Alanın Dağılımı (%) .....	6
<b>Tablo 2</b> : SSCB Ham Petrol ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalat Ölçeği değişimi (Milyon Ton) .....	6
<b>Tablo 3</b> : 2006 Yılı Dünya Petrol Rezervleri.....	22
<b>Tablo 4</b> : Çin'in Rusya'dan Doğalgaz İthalatı (kg) .....	45



## HARİTA LİSTESİ

<b>Harita 1</b> : Hazar Bölgesi Haritası .....	26
<b>Harita 2</b> : Çin'in Convansiyel Olmayan Gaz Rezervinin Dağılımı.....	40

## ŞEKİL LİSTESİ

<b>Şekil 1</b>	: Çin-Rusya Enerji İşbirliği Mekanizması Modeli .....	47
----------------	---	----

## GRAFİK LİSTESİ

<b>Grafik 1</b> : Çin'in Rusya'dan Ham Petrol İthalatı (kg) .....	45
<b>Grafik 2</b> : Çin'in Avustralya'dan Kömür , Doğalgaz İthalatı (kg) .....	45

**Tezin Başlığı:** Rusya Federasyonu Enerji Politikası (1990-2013) ve Çin - Rusya Enerji İlişkisine Etkisi

**Tezin Yazarı:** Saıyaer SAILIMU

**Danışman:** Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN

**Kabul Tarihi:** 10 Aralık 2014

**Sayfa Sayısı:** ix (ön kısım) + 75 (tez)

**Anabilimdalı:** Uluslararası İlişkiler

Dünya enerji üretimi ve ihracatı konusunda önde olan Rusya Federasyonu; enerji sanayinin gelişimine çok önem vermekte ve bu yönde önemli politikalar izlemeye devam etmektedir.

Yeltsin yönetimi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rusya Federasyonu'nun iç siyasi ortamının oldukça karışık, ekonomik durumunun ise oldukça kötüye gittiği bir döneme denk gelmiştir.

Bu dönemde ülkeye yönelik herhangi bir dış tehdidin bulunmadığını, ancak temel tehdidin ülke içindeki ekonomik çöküşten kaynaklandığını iddia eden Yeltsin yönetimi, Batı yanlısı bir dış politika izleyerek, SSCB'den ayrılan Rusya Federasyonu'nu ve kendi iktidar dönemi faaliyetlerini Batıya tanıtarak ekonomik destek almayı planlamıştır. Bu tanıttaki amaç ülke ekonomisini tekrar canlandırmaktır. Yönetim, enerji politikasında da Batı yanlısı bir politika izlemeyi tercih etmiş, fakat bu politika Çin Halk Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu ikili enerji işbirliğini durgunluğa maruz bırakmıştır.

Putin döneminde, ekonomik toparlanmanın büyük bir bölümünün yüksek petrol fiyatlarına bağlı olarak gerçekleşmesine rağmen, hükümet enerji ihracatında Batı bağımlılığı azaltmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Bu sebeple, Putin hükümetinin izlediği doğu-batı aynı ağırlıklı politika neticesinde, Çin Halk Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu enerji işbirliğinde önemli gelişmeler olsa bile, yine de bazı problemler baş göstermiştir.

“Medvedev-Putin İşbirliği”nden sonra Rusya, uluslararası ekonomik krizin etkisini engellemek için, doğu ağırlıklı bir enerji politikası izlemeye başlamıştır. Bu durum Çin Halk Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu ikili enerji işbirliğinin gelişmesine bir fırsat oluşturmuş ve büyük bir hız kazanmıştır. Fakat Çin-Rusya enerji işbirliğinde hala süregelen bazı problemler de mevcuttur.

Rusya açısından, Batı ülkelerinin “Şeyl Gaz Devrimi” kaynaklı enerji talebinin geleceği iyi görünmediği için, doğu enerji politikası izlemeye başlaması, Çin tarafından yeterli görülmemektedir. Dolayısıyla enerji konusunda Çin Halk Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu'nun kendisine karşı sergilenen tavrından memnun değildir.

Dolayısıyla iki devlet arasındaki mevcut enerji ilişkisi ve ilişkide yaşanan olumlu, olumsuz gelişmeler, artık akademik araştırmalara da konu olmakta ve uzman görüşleri bu ilişkide oldukça önem arz etmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Rusya Enerji Politikası, Enerji İşbirliği, Çin-Rusya İşbirliği

<b>Title of the Thesis:</b> Energy Policy of the Russian Federation (1990-2013) and Effect of it over the Sino - Russian Energy Relations	
<b>Author:</b> Saryaer SAILIMU	<b>Supervisor:</b> Assoc. Prof. Giray Saynur DERMAN
<b>Date:</b> 10 December 2014	<b>Nu. of pages:</b> ix (pre text) + 75 (main body)
<b>Department:</b> International Relations	
<p>As the world's one of leading energy producer and exporter, Russia pays utmost importance to the development of the Russian energy industry and pursues important policies towards this.</p> <p>The Yeltsin era coincided to a period in which the Russian Federation's inner policy was rather disorganized and the economy was terribly worsening with the disintegration of the Union of Soviet Socialist Republics. In this era, claiming that there are no external threats but the main problems are arising from the inner economic collapse of the country, the Yeltsin governance following a pro-Western foreign policy had planned to get economic aid by introducing the activities carried out of his governance period and Russian Federation newly separated from USSR. The aim of this introduction was to improve the economy of the country. The government had also chosen to pursue a pro-Western energy policy, but this had caused a recession in the energy cooperation with People's Republic of China.</p> <p>Though the economic recovery was realized due to the high oil prices, the government had worked to decrease the Western dependence of the energy export during Putin's period. Because of the new followed policies creating an equilibrium between West and East, important developments had occurred in the energy cooperation between People's Republic of China and Russian Federation though some problems still remained.</p> <p>After the cooperation of Medvedev and Putin, in order to prevent the effects of a potential international economic crisis Russia followed a pro-Eastern energy policy. This created an opportunity for the increment of the energy cooperation between People's Republic of China and Russian Federation. But there are still ongoing problems in this relationship.</p> <p>Russia's has begun to follow a pro-Eastern energy policy as the future of the energy demand of the Western countries taking its basis from the "Shale Gas Revolution" doesn't seem to be optimistic, but this isn't accepted as sufficient by the Chinese. Therefore People's Republic of China isn't happy with the behaviour of Russia demonstrated against her.</p> <p>Thus, the energy relationship between the two countries, the favorable and adverse developments have been subject to the academic researches and the experts' opinions presents significance in this relationship.</p>	
<b>Keywords:</b> Russian Energy Policy, Energy Cooperation, Sino-Russian Cooperation	

# GİRİŞ

## Çalışmanın Konusu

Uluslararası toplumda, “Sanayinin Kanı” ve “Ekonomik Yükselişin Motoru” olarak adlandırılan enerji kaynakları, insanların hayatta kalması ve gelişmesinin vazgeçilmez bir maddi temelidir. Aynı zamanda günümüzde uluslararası politika, iktisat ve diplomasinin de odak noktası haline gelmiştir.

Enerji kaynaklarının kıtlığı ve düzgün olmayan dağılımı, devletler arasında özellikle petrol ve doğalgaz üzerinde yoğun rekabeti doğurmuştur. 21.yüzyılda, yükselmeye devam eden enerji fiyatları ve enerji rezervlerinin gitgide azalması, enerji rekabetini daha da hızlandırmıştır.

Rusya sahip olduğu 60 milyar varil petrol ve 150 trilyon metreküp doğal rezervleri ile dünyanın en önemli enerji üreticilerindedir. Aynı zamanda OPEC’e üye ülkelerin dışında en mühim enerji ihracat ülkesidir.<sup>1</sup> Dünya sıralamasında, petrol ihracatında Suudi Arabistan’ın ardından ikinci sırada yer alırken, doğalgaz ihracatında ise birinci sırada yer almaktadır. Fakat Rusya enerji ürünlerinin % 80’ini batıdaki gelişmiş ülkelere ihraç etmektedir. Gelecekte batı ülkelerinin enerji talebinin yüksek olmayışı nedeniyle, Rusya enerjideki batı bağımlılığını azaltma<sup>2</sup> ve enerji güzergahı devletler arasındaki transit sorunları gidermek için, doğu-batı enerji piyasası için dengeleyici dış politikalar üretmek zorundadır. Amaç; hem Rusya’nın enerji güvenliğini koruma hem de dünya enerji piyasasına hakim olmaktır.

Ekonomisini hızlı bir şekilde güçlendirmeye çalışan Çin’in günümüzde enerjiye olan ihtiyacı da gitgide artmaktadır. Verilere göre, 2009 da Çin’in yabancı enerji bağımlılığı % 50’yi geçerek kırmızı çizgiye ulaşmıştır. Bu durum, Çin enerji güvenliği için tehlike uyarısı olmuştur. Çin’in enerji ithalat ettiği ülkelerin çoğu orta doğudadır. Dolayısıyla siyasi istikrarsızlığın bitmediği bu bölgeden sürekli olarak petrol ithal etmek, Çin için

---

<sup>1</sup> Sao Yin Wiy(曹英伟), “Rusya Doğu Enerji Politikası ve Kuzeydoğu Asya Enerji İşbirliği”(俄罗斯东方能源政策与东北亚能源合作), *Kuzeydoğu Analizi Dergisi*(东北亚研究), Sayı.4, 2006 ,s.23

<sup>2</sup> Dyao Şiyuv hua(刁秀华), “Rusya ve Kuzeydoğu Asya Bölge Arasındaki Enerji İşbirliği”(俄罗斯与东北亚地区的能源合作) *Kuzeydoğu Asya Formu dergisi*(东北亚论坛), Sayı.4, 2006, s.17

büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Diğer taraftan Çin, Kuzey Çin Denizi ve Güney Çin Denizindeki petrol ve doğalgaz konusunda, sürekli çevredeki devletlerle sürtüşmeler yaşamaktadır.

Görüldüğü üzere enerji güvenliği sorunu Çin ve Rusya gibi devletlerin esas gündemini oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu'nun enerji sorunlarını gidermede izlediği politik yöntemler ve Çin ile olan enerji ilişkileri, bu çalışmanın başlıca konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede Rusya Federasyonu enerji politikası, SSCB'nin dağılmasından günümüze kadar olan süreç içinde iki döneme ayrılarak incelenmiştir.. Bu süreçte izlenen; Rusya enerji politikası, Çin-Rusya enerji ilişkilerinin önemi ve gelişimine yer verilmiştir. Buna ek olarak, yurt içi ve yurt dışındaki uzmanların Çin'in küresel ölçekte günümüzde sahip olduğu ve gelecekte sahip olabileceği olanaklara ilişkin çeşitli görüşlerine değinilmiştir. Bu enerji birlikteliğinin sağlıklı yürümesi için, her iki ülkenin de geliştirici politikalar izlemesinin yararlı olacağı, uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir.

### **Çalışmanın Önemi**

Doğal gaz, üretim maliyeti daha düşük olduğu için günümüzde pek çok alanda, petrole göre daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır. Bu sebeple, Doğal gaz 21.yüzyılın en önemli yakıtı olmaya adaydır. Dünyadaki doğal gaz rezervlerinin %27'sine sahip olan Rusya, Avrupa ülkeleri için enerji güvenliği açısından kaynak çeşitliliği sağlamadığı için bir risk oluşturmaya başlamıştır.<sup>3</sup> Bu nedenle Avrupa ülkelerinin enerji kaynaklarında alternatiflere gitmeleri, Rusya ekonomisi için büyük bir risk oluşturmaktadır. Rusya'nın çözüm olarak ürettiği alternatif boru hatları, Avrupa'daki ithalatçı ülkelere enerji naklini, transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Rusya, ekonomisinin doğal kaynaklara olan bağımlılığı nedeniyle enerji politikalarına büyük önem vermektedir. Bu çerçevede, ihracat çeşitliliğine gitmesi de enerji politikalarının önemli bir bölümünü oluşturur.

Coğrafi kolaylığı, siyasi istikrarlılığı ve tamamlayıcı piyasa yapısıyla Çin-Rusya enerji işbirliği, günümüzde tekrar gelişmeye başlamıştır. Bu birliktelik büyük gelişmelere sebep olsa bile, iki ülke arasındaki sürtüşmeler henüz tükenmemiştir. Özellikle Çin,

---

<sup>3</sup> Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, 2.Baskı, 2013, Seçkin Yayınları, s.143

Rusya enerji alanı üzerinde doğrudan yatırım yapmakta hala sınırlı kalmaktadır. Ayrıca doğal gaz işbirliğindeki fiyat sorunları da hala büyük tartışmalara neden olmaktadır. Bu sorunlar, Çin Rusya işbirliğinin henüz sorunsuz bir şekilde devam etmediğinin bir göstergesidir ve gelecekteki bir takım risklere işaret etmektedir.

Yakın gelecekte, kayaç gazı üretiminin artmasıyla Rusya, doğal gaz sektöründeki payını kaybedebilir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin enerji tedarik politikalarını çeşitlendirmesi halinde, Rusya'nın ihracat gelirinde önemli oranda düşüş olması beklenmektedir. Bu sebeple Asya-Pasifik grubu, Rusya için oldukça önemlidir. Bu grubun ekonomik süper gücü sayılan Çin'in enerji talebi ise büyük bir hızla artmaktadır. Ayrıca Çin, enerji tedarik alternatiflerini de çeşitlendirmektedir.

### **Araştırma Konusundaki Sınırlılıklar ve Araştırma Yöntemi**

Enerji güvenliğinin uluslararası toplumun odak noktası haline gelmesiyle; uluslararası enerji uzmanları, politikacılar ve çok uluslu petrol şirketleri, Rusya enerji alanında birçok araştırma yapmış ve bu konuda makale, belgesel yayınlamışlardır. Ama bu çeşit araştırmaların çoğu, Rusya enerji dış politikası ve Rusya'nın Batı ve Bağımsız Devletler Topluluğu üye devletleriyle olan enerji işbirliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Çin-Rusya enerji işbirliği üzerine çok az çalışmaya rastlanmaktadır.

Günümüzde, uluslararası alanda Rusya enerji sorunları üzerine çalışan ajanslardan bazıları ise şunlardır: Uluslararası Enerji Ekonomi Araştırma Kuruluşu, Amerika Enerji Araştırma Ajansı ve ona bağlı alt kısım Enerji İletişim Kurumu, ABD Princeton Enerji Araştırma Enstitüsü, ABD Stratejik ve Uluslararası Araştırma Merkezi Enerji Projeleri Grubu, Amerika Brookings Enstitüsü, Heritage Foundation Cambridge Enerji Araştırma Vakfı, Londra Stratejik Araştırma Enstitüsü, İngiltere Petrol Şirketi vb.

Rusya'nın enerji dış politikasının tek başına birçok çalışmaya konu olabilecek potansiyel arz etmesi nedeniyle, bu çalışmada daha ziyade 2000 yılından sonraki başlıca gelişmelere ve referans niteliğindeki kurumsal bilgi ve istatistiklere yer verilmiştir.

Rusya'nın enerji kaynakları üzerinde yürüttüğü dış politikası belirlenmek için Enerji Bakanlığı'nın yayınladığı raporlar, çalışmalar toplanmış ve analiz edilmiştir.



Araştırma sürecinde Türkçe kaynak çeşitliliği konusunda belirli sınırlılıklar gözlenmiştir. Birincil kaynak olarak Rusça ve Çince kitap, makale, rapor ve gazete haberleri, her iki devletin özel sektör kuruluşlarının web sitelerinden yararlanılmış, buna ek olarak Türkçe kitap, makale, rapor ve gazete haberlerine de yer verilmiştir.

Rusya-Çin ilişkilerinin tarihsel gelişimi, bu konunun son derece kapsamlı olması nedeniyle olabildiğince sınırlı tutulmuştur.

Bu çalışmada Araştırma Modeli olarak, Tarama Modelli türlerinden Genel Tarama kullanılıp konuyla ilgili belgeler taranarak veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Verilerin toplanma yöntemi olarak, nicel veri toplama yöntemlerinden Araştırma yöntemi olan çözümlenme ve içerik analizi kullanılmıştır.

Tezde, Putin dönemi Rusya Federasyonu enerji dış politikası üzerine yoğunlaşarak çalışılmıştır. Rusya- Çin enerji ilişkiler konusu mevcut akademik kaynaklardan derlenen bilgiler ışığında ele alınmıştır. Bu çalışmada, Aleksandr Dugin'in yeni Avrasyacı yaklaşım teorisi ışığında Rus enerji Politikası ve Rusya'nın Çin ile geliştirdiği enerji ilişkiler ek olarak da, Rusya'nın diğer devletler ile olan enerji ilişkileri değerlendirilmiştir.

# BÖLÜM 1: BORİS YELTSİN DÖNEMİ VE ÇİN RUSYA ENERJİ İŞBİRLİĞİ

Çin ve Rusya arasında enerji alanındaki ilk adımlar, 1992-1999 yılları arasında açılmaya başlanmıştır. Ancak 1992’de Yeltsin ve ekibinin benimsedikleri Atlantikçi doktrin, dış politika uygulamalarına yansıtılmıştır. Bu nedenle de Çin- Rusya enerji ilişkisi pek bir etki kazanamamıştır.

## 1.1. SSCB’nin Dağılması Öncesi Enerji Sanayideki Durum

SSCB, dağılmadan önce dünyanın en zengin enerji ülkelerinin biri olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>4</sup> Elde edilen kaynaklarda belirtildiğine göre, SSCB döneminde Rusya’nın petrol rezervi 61 milyar varil, doğal gaz rezervi ise 42.2 milyar metreküp olarak belirtilmektedir. Bu rezervler dünyadaki belirtilen petrol ve doğal gaz rezervlerinin ayrı ayrı % 11.6 sına ve % 43.1 ine<sup>5</sup> eşittir. Petrol rezervleri Suudi Arabistan ve Kuveyt’ten sonra dünyada üçüncü konumda, doğal gaz rezervleri ise dünyada birinci konumdadır. SSCB döneminde Rusya, planlı ekonomi sisteminin ve enerji rezervlerinin zenginlik avantajlarını kullanarak, kısa zaman diliminde ülke kaynaklarını da toplayarak, hızlı bir şekilde enerji endüstriyel sistemini kurmayı başarmıştır. Petrol ve gaz endüstrisi, SSCB’nin ekonomik gelişimindeki önemli sütunu ve birliğin önemli halkasını oluşturmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru Orta Doğu’da petrol krizi patladıktan sonra, SSCB uluslararası enerji piyasasında göze çarpmaya başlamıştır. SSCB, ham petrol üretiminin % 20 civarındaki kısmını ihraç ederek kullanmış ve ihracat ölçeğini 1970’deki 6 milyon 680 bin tondan, 1980 de 117 milyona yükseltmiştir. 1988’de ise 144 milyon 200 bin tona yükselterek tarihte en yüksek noktaya ulaşmıştır. Enerji ihracatı, özellikle COMECON ve Batı ülkelerine olmuştur. İthalatın yarısından fazlası COMECON’a, %

40’ı ise Batı ülkelerine gerçekleşmiştir. 1990’ın sonuna yakın, SSCB’nin toplam ihracat gelirleri 500 milyar dolara ulaşmıştır. Maalesef, hızla genişleyen ihracat ölçeği aynı

<sup>4</sup> Cov Yen Li(周延丽), “Çin-Rusya Enerji İşbirliği Durumu Analizi”(中俄能源合作形势分析), *Sibirya Analizi Dergisi*(西伯利亚研), Sayı.6, 2009, s.89

<sup>5</sup> Son Cin Yi(宋景义), “Değişim Sırasında Rusya Petrol Doğalgaz Sektörü ve Dış Ticaret ile ilişkisi”(转轨时期俄罗斯石油天然气工业及其对外经济联系研究), *Çin Ekonomik Yayınları*(中国经济出版社), 2008, s15-16

zamanda SSCB'nin sonrası için tehlikeli bir tohum ekmiştir. SSCB'nin ekonomik yapısının oranı ciddi bir şekilde dengesini kaybetmiştir. Yakıt ve enerji ürününün Rusya'daki ithalat çıkış değerindeki oranı, 1970' deki %18 den 1980 de % 46.9' a yükselmiştir. 1985'e gelindiğinde ise durum % 52.7'e ulaşmıştır. Bu durum SSCB'nin enerji ithalatına bağımlılığını artırmıştır. Bu nedenle de, uluslararası enerji fiyatlarının artış ve düşüşleri Rusya ekonomisine büyük oranda etki göstermiştir.

**Tablo1:** SSCB Ham Petrol İthalat Alanın Dağılımı (%)

	1973	1978	1979	1981	1982	1983
Bunların arasında: COMECON	50.5	49.7	55.5	55.7	51.0	47.6
Planlı Ekonomili Ülkeler	57.2	54.4	59.6	59.6	54.6	51.5
Piyasa Ekonomisi Ülkeler	42.8	45.6	40.4	40.4	45.4	48.5
Bunların arasında: Gelişmiş Ülkeler	31.0	40.6	27.6	27.6	41.3	45.4

**Kaynak:** Song jing yi(宋景义), “Geçiş Dönemi Rusya Petrol ve Doğalgaz Endüstrisi ve Dış Ticari İlişkileri Analizi”( 转轨时期俄罗斯石油天然气工业及其对外经济联系研究), Çin Ekonomik Yayın Evi(中国经济出版社) 2008, Sayfa 17

**Tablo 2:** SSCB Ham Petrol ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalat Ölçeği değişimi (Milyon Ton)

	1970	1975	1980	1985	1988	1990	1991
Ham Petrol	6.680	93.10	119.0	117.0	144.2	107.7	60.50
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	29.00	37.30	41.30	40.70	61.00	57.40	52.60

**Kaynak:** Song jing yi(宋景义), “Geçiş Dönemi Rusya Petrol ve Doğalgaz Endüstrisi ve Dış Ticari İlişkileri Analizi”( 转轨时期俄罗斯石油天然气工业及其对外经济联系研究), Çin Ekonomik Yayın Evi(中国经济出版社), 2008, Sayfa 17

1989da, SSCB'nin ekonomisi durgunlaşmaya başlamıştır. Aynı sene mali kriz 92 milyar rubleye ulaşmıştır. Bu yaklaşık ulusal üretim çıkış değerinin % 10'u, mali giderlerin ise % 22'sini kapsamaktadır. İç borç 400 milyar rubleye ulaşmıştır. Enflasyon oranının yüksekliği % 20 civarında ve halkın genel yaşam standartları yaklaşık % 7'ye inmiş durumdadır.<sup>6</sup>1990'da ise SSCB'de ilk defa, tarihsel olumsuz ekonomik büyüme görülmüştür. Ardından 1991'de, SSCB ekonomisinde yine % 15 düşüş olmuş ve iç

<sup>6</sup> Guy Li(桂立), “SSCB'nin Hegemonyasını Genişletme Politikası ve Ulusal Parçalanma Arasındaki İlişkinin Analizi”(苏联的争霸扩张政策与国家解体关系析), *Ning Xia Sosyoloji Dergisi*(宁夏社会科学), Sayı.2, 2000, s.75

borçları 800 milyar rubleye yükselmiştir. Dış borçları yaklaşık 65 milyar dolar civarına yaklaşmıştır. Artık SSCB ekonomisi çöküşün eşiğindedir. Ülkenin ekonomik dayanağı olan enerji endüstrisi de çöküşe yüz tutmuş bir durumdadır. 1990'da ham petrol rezervi 1988'deki 144.20 milyon tondan, 107.70 milyon tona düşmüştür. 1991'de ise ham petrol rezervi sadece 60.50 milyon ton kalmış ve 1988'deki rakamın yarısına bile ulaşamamıştır.

## **1.2. SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda Yeltsin Dönemi**

Yeltsin iktidarınının 1992-1995'e kadar süren ilk döneminde, Batılı devletlerle ilişkileri germekten ziyade, Batıyı örnek almaya karar vermiş ve demokratikleşme süreci dahilinde yenilikler yapmaya başlamıştır. Hatta Pazar Ekonomisi ve Serbest Piyasa Ekonomisini dahi benimsemeye başlamıştır. Bununla beraber, dış politikada da Batı yanlısı tutum sergilemiştir. Hatta endüstride özelleşmeye dahi gidilmiştir. Yeltsin yönetiminin "Batı Yanlısı" dış politika sergileyişi, enerji alanında bile Rusya'yı Batı ile ağırlıklı ilişki kurmaya yönlendirmiştir.

Başlangıçta Yeltsin'in bu yaklaşımını ciddiye almayan Batı, çok geçmeden Yeltsin'in demokratikleşme ve Pazar ekonomisine geçiş konusunda kararlı olduğunu anlamıştır. Yeltsin ve Kozirev'in izledikleri Batı yanlısı dış politika, Sovyetler Birliği'nin emperyalist yapısının ortadan kaldırılmasını, ABD ile stratejik işbirliğinin kurulmasını, NATO ile işbirliğinin geliştirilmesini, BM Güvenlik Konseyi'ndeki diğer daimi üye ve Avrupalı müttefiklerle ilişkilerin kurulmasını, DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) ve G-7 gibi uluslararası kurumlara üyeliğini öngörmüştür.

Yeltsin'in ekonomide sergilediği serbest piyasaya geçiş ve endüstride özelleşme politikaları, sözde Rusya'nın çökmüş ekonomisini kurtaracaktır. Ancak durum daha da kötüleşmiştir. Hatta tüm Rusya, 1930'larda ABD ve Avrupa'da yaşanan "Büyük Ekonomik Bunalım"dan daha kötü bir bunalıma girmiştir. Batı merkezli politikalar ışığında Ocak 1992'den itibaren, ekonominin liberalleşmesi ve özelleşme politikaları hızla uygulanmaya başlamıştır. Yeltsin, siyasette ve ekonomide Batı Yanlısı politikalar izlemekle birlikte, enerji alanında da Batı lehine politikalar izlemiştir. Enerjinin dışa açılması, ihracatın genişlemesi gibi politikalar bunun belirtileridir. Batılı liberal ekonomistler tarafından özenle uygulanan "Şok Terapisi", Rusya'da petrol, gaz ve hammadde ihracatında önemli bir artış sağlamıştır. Ancak asimetrik bağımlılığa giden

bir süreci andıran ekonomik gelişmeler Rusya'nın, Batının hammadde deposuna dönüştüğü ve "Kuveyleşme"<sup>7</sup> olgusunu yaşadığı şeklinde eleştirilere maruz bırakmıştır.

Yeltsin'in ilk yıllarında, yapılan birçok reformlara rağmen yönetim, farkında olmadan eski alışkanlığına, Sovyet yönetim şekline dönmeye başlamıştır. Yeltsin, 1993 sonundaki Parlamento baskınından sonra liberal ideolojiye dayanan yönetim tarzından uzaklaşarak, geleneksel imparatorluk stratejisine geri dönmüştür. Bununla birlikte kendi yakın çevresini oluşturma, bölgelerde taraftar toplama gibi faaliyetlerin içine girmiştir.<sup>8</sup>

12 Aralık 1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasası, devlet başkanına sadece dış politikayı belirleme hakkı değil, bu politikayı hayata geçirme hakkı da tanımıştır. Ayrıca 11 Ocak 1994 tarihinde Boris Yeltsin, dışişleri, içişleri ve savunma bakanlıklarını kendisine bağlamıştır. Ancak Boris Yeltsin, dış politikaya tamamen vakıf olmadığı için, özellikle devlet başkanlığı görevinin ilk yıllarında bu alandaki bütün yetkilerini dışişleri bakanına devretmiştir.

Yeltsin yönetiminin birinci döneminin diğer önemli bir olayı da, 25 Kasım 1994'de başlayan I. Çeçen Savaşı'dır. Çeçenlerin ısrarla Rusya'dan bağımsızlık talebinde bulunması üzerine, Yeltsin Çeçenistan'a Rus ordusunu yollamıştır. Savaş Rus halkının tepkisini çekerken, dünya kamuoyunda Rusya'nın uluslararası imajını da zedelemiştir. Rus Ordusu'nun Çeçenler karşısında beklenen başarıyı göstermemesi üzerine, Yeltsin

Çeçen yönetimi ile 1996 yılında anlaşmak zorunda kalmıştır. Savaşın uzaması, halk nazarında Yeltsin'in otoritesinin azalmasına yol açmıştır. Yeltsin'in oylarının azalmasının diğer bir sebebi de, ülkede uygulanmakta olan ekonomik reformların istenen sonucu vermemesidir. 1996 seçimleri, Yeltsin'in kazanmasına rağmen taraftarlarının azaldığını göstermiştir. 1996 Cumhurbaşkanlığı seçimleri arifesinde Yeltsin'in aldığı destek, kamuoyu anketlerinde % 6'ya kadar düşmüştür.

Yeltsin yönetiminin, 1996-1999 yılları arasındaki döneminde, Orta Doğu ve Çin işlerinden sorumlu olan İstihbarat Şefi Yevgeni Primakov'un, 1996 Ocak ayında Dışişleri Bakanlığı'na atanması Rus dış politikasındaki dönüşün önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Göreve başladığı günün ertesinde yaptığı basın

<sup>7</sup> Peter Rutland, "Russia's Unsteady Entry into the Global Economy", *Current History*, Vol.95/603, Oct1996, s.326

<sup>8</sup> Cohen Stiven (2001). "The Russia-China friendship and cooperation treaty: A strategic shift in Eurasia?". <http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia>, Erişim Tarihi.05.02.2014

açıklamasında Primakov, NATO'nun genişlemesinin Rusya için yeni jeopolitik durum yaratacağını ifade etmiştir. Basın toplantısında yine, Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleri ile ilişkilerini güçlendirdiğini ve Çin, Japonya ve Ortadoğu ülkeleri ile sıkı bağların kurulmasının gerçekleştirdiğini açıkça ifade etmiştir. Yeni Dışişleri Bakanı, böylece Rusya'nın Asya'da, Batı'nın doğu ve güneydoğuya doğru genişlemesini dengeleyecek siyasi ve askeri ittifak arayışı içinde olacağını işaretlerini vermiştir.<sup>9</sup>

Nitekim eski sosyalist cumhuriyetlerden sekiz ülkenin (Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Bulgaristan, Romanya ve Çek Cumhuriyeti) NATO'ya katılımı sonucunda, BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinin çeşitli yetkilileri birkaç kez bir araya gelmiş ve Avrasya birliğinden sıkça söz eder olmuştur.<sup>10</sup>

Yeltsin cumhurbaşkanlığının ikinci dönemini, kendisine bir veliaht aramakla geçirmiştir. Bu dönemde ülkenin sosyo-politik durumu eskisi gibi istikrarsız olarak devam etmektedir. Kapitalizme geçişle birlikte ülke içinde mafya da ortaya çıkmış, devlet düzeni bozulmaya başlamıştır. İkinci kez cumhurbaşkanı seçilmesini sağlayan Oligarklar, Yeltsin'in bu döneminde daha da kuvvetlenmiş ve siyasete katılmaya başlamışlardır. Peş peşe gelen ekonomik krizler halkın yaşam standartlarını tamamen düşürmüştür. Viktor Çernomirdin'in Başbakanlık görevinde başarılı olmadığını gören Boris Yeltsin onu görevden almıştır. Duma'nın iki kez reddetmesine rağmen Yeltsin'in ısrarı üzerine 23 Mart 1998 tarihinde Sergey Kiriyenko başbakanlığa getirilmiştir. Kiriyenko'nun beş aylık Başbakanlığının sonunda, Ağustos 1998'de ülke çok büyük ekonomik kriz yaşamıştır. Krizle birlikte fiyatlar astronomik bir şekilde artarken, maaşlar ise aynı kalmıştır. Orta sınıftaki işsizlik oranı artmış ve devletin finans sisteminin yarısı çökmüştür. Krizden önce ortalama maaş 162 dolar iken, krizden sonra 46 dolara inmiştir. Asgari ücret ise 82 dolardan 23 dolara düşmüştür. Dışişleri Bakanı Yevgenniy Primakov'un Ağustos ayındaki mali krizden sonra, Başbakanlık makamına getirilmesi politikanın değişeceği yönünde bir belirti olarak görülmüştür. Primakov Devlet Duma'sı ile işbirlikçi bir ilişki kurmuş, ihracat vergileri yükseltilmiş ve

---

<sup>9</sup> Nadir Özbek (1996). "Rus dış politikasında yeni yönelimler ve Türk Cumhuriyetleri", *Avrasya Dosyası*, 4(3), 10-11.

<sup>10</sup> İlhan İnce, "Putin Dönemi Rusya Federasyonu Dış Politikası", Şubat 2011, Yök Tez, Bolu, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, s.27

yolsuzluklar için soruşturmalar başlatılmıştır. Ancak Yeltsin 1999 yılı Nisan ayında Pirimakov'u azlederek yerine İçişleri Bakanı Sergey Stepaşin'i atamıştır.

Yeltsin, yönetimi sırasında çok fazla hatalar yapmıştır. Devlet birçok alanda fonksiyonunu kaybetmiştir. Emir-komuta sistemiyle hükümet yönetimini çalıştırmış ancak bundan bir sonuç alınamamış ve Rusya için vaziyet kontrolden çıkarak telafisi çok zor olacak sonuçlar doğmuştur. Yeltsin, hastalığından dolayı davranmış ve kararlarında tutarsız ve yetersiz kalmıştır.

Yeltsin'in iki çarpıcı yöntemi göze çarpar: Başbakanlık koltuğunu potansiyel halefler için bir deneme tahtası olarak kullanmak ve aday kaynağı olarak güvenlik kuruluşlarına gittikçe artan bir güven. 1998- 1999 yılları arasında Yeltsin dört başkan tayin etmiştir (Viktor Çernomirdin, Sergey Kiriyenko, Yevgeniy Primakov ve Sergey Stepaşin) ve sonunda nispeten pek bilinmeyen Putin'i bulmuştur. (Dört kişiden üçü güvenlik kuruluşlarından seçilmiştir.)

31 Aralık 1999 tarihinde Yeltsin'in sürpriz istifasından bir gün önce Başkan vekili olarak Putin, Yeltsin ve "Aile" sine arkalarında yapılacak herhangi bir suçlamaya karşı dokunulmazlık sağlayan bir Başkanlık kararnamesini imzalamıştır. Böylece, SSCB'nin ve iki kutuplu dünya sisteminin sona ermesi ile Rusya Federasyonu'nun birinci Cumhurbaşkanı olan Boris Yeltsin dönemi ve Sovyet sonrası uluslararası siyasi sistemdeki geçiş dönemi de tamamlanmıştır.<sup>11</sup>

### **1.3. Yeltsin Dönemi Çin-Rusya Enerji İlişkileri**

Rusya'nın artan muhalefetine rağmen, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ortaklığa dayalı ilişkilerin açık ihlali olarak göze çarpmaya başlamıştır. Bu dönemde oluşturulmaya çalışan dış politika, açılımlar açısından Rusya-Çin ilişkilerinin önemli, değişen doğasını oluşturmuştur.<sup>12</sup>

Ağustos 1992'de Çin Petrol Doğalgaz Şirketi Bilimsel Komitesi görevlisi, Rusya'nın daveti üzerine ülkeye ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret, enerji işbirliğinde ilk adımı oluşturmuştur.<sup>13</sup> 1994'de Rusya, Çin'e "Angarsk-Da Çin Boru Hattı " projesi üzerinde

<sup>11</sup> İnce, a.g.e. s. 27-29

<sup>12</sup> Anar Somuncuoğlu, "Yeni Enerji Haritası Çiziliyor", *Cumhuriyet Strateji*, (2006), 92, 9- 10.

<sup>13</sup> Yuan Şin Hua (袁新华), "Çin Rusya Petrol İşbirliğinin Esası ve Gelişiminde ki Beklentiler"(中俄石油合作基础及其发展前景), *Shang Hai İşletme Fakültesi Dergisi*(上海行政学院学报), Sayı 4, 2007, s.116

öneride bulunmuştur. İki tarafta önemli girişimlerde bulunmasına rağmen; Rus liderlerinin değişken tutumları, Rusya'nın o dönemdeki iç istikrarsızlığı, çökmüş ekonomik durumu ve uluslararası petrol fiyatının düşük olması, boru hattı kuruluşunun fazla maliyete sebep olma riski karşısında Çin'in çekingen davranmasına neden olmuştur. Böylece bu proje de sonuçsuz kalmıştır. 1996 yılının Nisan ayında ise Rusya başbakanı Yeltsin, Çin'e ziyarette bulunmuş ve dönemin hükümetine "Çin-Rusya Ortaklığı Açıklaması"nda bulunmuştur.<sup>14</sup> "Stratejik Ortaklık" olarak ifade edilen iki ülke ilişkileri, Şanghay Beşliği olarak adlandırılan ittifakın kurulması ile bölgesel bir kutuplaşma yolunda ilerlemiştir.<sup>15</sup> 1996'dan başlayıp Çin ve Rusya arasında, enerji alanında işbirliği anlaşmaları imzalamışlarsa bile, resmi girişimde bulunamamışlardır.

---

<sup>14</sup> Liu Çin Sey (刘青海), "Yeltsin Dönemi Çin Rusya Stratejik Partner İlişkisi Analizi"(析叶利钦时期的中俄战略协作伙伴关系), *Kuzeydoğu Asya Forumu Dergisi*(东北亚论坛), Sayı 3, 2000, s.56

<sup>15</sup> Somuncuoğlu, a.g.e, s.11



## BÖLÜM 2: PUTİN DÖNEMİ RUSYA ENERJİ POLİTİKASI

Siyasi ve iktisadi alandaki başarısızlıklar nedeniyle halkın desteğini ve güvenini yitiren Yeltsin, 31 Aralık 1999'da devlet başkanlığı görevinden istifa ederek yetkilerini Vladimir Putin'e devretmiştir.<sup>16</sup> Rusya açısından öncelikle Asya'da yükselişin yakalandığı ve bu ivmenin küresel anlamda da ses getirdiği ikinci dönem ise 1999'dan sonra görevi devralan Vladimir Putin ile başlayan Putin dönemidir. İşte Rusya'nın belki de dünya siyasetine yeniden etki edebilecek bir döneme doğru gidişinin temeli, Putin ile atılmış oluyordu.

Dış politikada batı yanlısı olan Rusya'nın, Putin ile birlikte de bu politikasını sürdüreceği düşünülmüştür. Fakat beklenen olmadı denilebilir. Çünkü Putin, Yeltsin'in varisi olmasına rağmen bazı yönleriyle ondan ayrılmıştır. Mesela Putin, politikada devletçiliğe ve milliyetçiliğe daha fazla önem vermektedir. Aynı zamanda Yeltsin'in yönetimde söz sahibi yaptığı valiler ve oligarklara karşıda mücadele de bulunmuştur. Başkan sıfatıyla Putin tarafından seçilen ziyaret güzergahının, sadece Avrupa turnesinden ibaret olmayıp, Çin, Kore Halk Demokratik Cumhuriyeti, Hindistan, Moğolistan, Küba gibi ülkeleri de kapsamı Batılılarda kuşku uyandırmıştır.

Putin'in görevi, demokrasinin güçlendirilmesinden çok Rus devletinin yeniden inşası olmuştur.<sup>17</sup> Ancak bazı konularda Yeltsin'in demokrasi politikalarını ya da ekonomi politikalarını devam ettirmiş, fakat aşırıya kaçmamıştır. Böylelikle Rusya, emin adımlar atabileceği alanı kendisine hazırlamaya başlamıştır. Putin ile birlikte, Rus dış politikası geçmişe göre daha akılcı ve faydacı bir yapıya bürünmüştür. Artık Rusya ikinci süper güç olmadığının farkına varmıştır. Putin dış politika yapım sürecinde bölgesindeki sorunları tam olarak halletmeden, küresel adımlar atmaması gerektiğini anlamıştır. Enerji sorunlarının global çapta yaygınlaşması ve giderek siyasi nitelik kazanması,

enerji faktörünü Rusya'nın dış politikasının temelini oluşturan başlıca unsurlardan biri haline getirmiştir.<sup>18</sup> 26 Mart 2000 seçimleri ile devlet başkanlığına gelen Vladimir Putin'in birinci dönem Devlet Başkanlığı döneminde gerçekleşen, 11 Eylül terör saldırıları ve takip eden Afganistan ve Irak işgalleri değiştirmiştir. Bu dönemde petrol

---

<sup>16</sup> Ahmet Arkın Bölükbaşı, *Kuzey Kafkasya Özerk Cumhuriyetleri Bağlamında Rus Dış Politikası*, Yük. Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.13

<sup>17</sup> Bölükbaşı, *a.g.e.s.15*

<sup>18</sup> Somuncuoğlu, *a.g.e.*, s. 9- 10.

piyasalarında görülen dalgalanmalar Rusya'yı yeniden ekonomik ve siyasi bir güç haline getirmiştir. Doktorasını enerji endeksli dış politika üzerine yapan Başkan Putin, Rusya'yı yeniden bir süper güç yapacak politikaları keşfetmiştir: Petrol vanalarını elinde tutmak. Tabii bunun için önce Oligarklardan kurtulması gerekmektedir. Rus oligarşisine savaş açmış ve onları bir bir ortadan kaldırarak, güçlerini kırmıştır. Dev Lukoil şirketinin sahiplerinden Mihail Hodorkovski gibi isimler kısa zamanda hapsedilmiştir. Ülkede yolsuzluğun ve güç kaybının temel nedenlerinden biri olarak kabul edilen Rus burjuvazisini millileştirmiş ve bu kapsamda gayri milli tüm sonradan zenginleri tasfiye etmiştir. Ayrıca Batıyla işbirliği halinde olan bir takım işbirlikçileri de tasfiye etmeyi ihmal etmemiştir.<sup>19</sup>

Oligarkların kaderi konusunda Batı dünyasının hiçbir şey yapamaması ve enerji vanalarını kontrol etmesi, Rusya liderinin gücünü göstermektedir. Moskova, kısa zamanda petrol şirketlerini devlet kontrolüne almayı başarmıştır. Yeni merkezileşme hamlesini enerji bağlantılı diğer dev şirketler izlemiştir. Dolayısıyla Putin'in 2004 yılında ikinci kez devlet başkanı seçilirken yüzde 71,2'lik bir halk desteği bulması da, merkeziyetçi politikalar için ekstra bir destek sağlamıştır.

Rusya Hükümeti, Yukos gibi büyük özel enerji şirketlerini ortadan kaldırarak enerji sektörünü tamamen devletleştirmiştir. Aynı zamanda, ülke içinde yabancı firmaların enerji sektöründe önemli rol oynamalarını engellemiş ve piyasa Gazprom, Rosneft gibi devlet enerji tekellerine kalmıştır. Bu dev tekeller, Batı ülkelerinde birçok şirketi de satın almaktadırlar. Rusya hükümeti, dev devlet enerji tekellerini dış politikada araç olarak kullanmıştır<sup>20</sup>.

Putin, Aralık 2004'e gelindiğinde Rusya'nın dünya enerji liderliği konusundaki hedefini açıkça vurgulamıştır. Bu hedef başarılırsa Rusya için tekrar süper güç olma hayali gerçekçi bir perspektife oturacaktır. Putin, bu açıklamasıyla bütün dünyaya Moskova'nın bu hedefi gerçekleştirme uğruna, enerji kozunu bir silah olarak kullanmaktan çekinmeyeceği mesajını da vermiştir.<sup>21</sup>

---

<sup>19</sup> <http://www.milliyet.com.tr>, 29 Şubat 2009, Erişim Tarihi:03.05.2014

<sup>20</sup> Ince, a.g.e, s.55

<sup>21</sup> Burak Çınar, "Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2008, s.29 -33

Rusya'nın bölgesel enerji politikalarını da göz önüne alarak belirlediği iç ve dış politikalarla ilgili stratejik planlama aslında şu sırayı izlemiştir: Öncelikle iç siyasi otorite yeniden kazanılacak, ardından ekonomik refah ve istikrar sağlanacaktır. Enerji politikaları çerçevesinde Rusya'nın bölgesel ve küresel enerji patronu olabilmesi için, Orta Asya'da enerji kaynaklarına sahip ülkelerle sıkı işbirliği kurulacak ve bu işbirliği sayesinde enerji kaynaklarının Batı'ya ulaştırılmasında, küresel bir güç olma yolundaki hedeflerine ulaşacaktır. Bu stratejik planlamanın yeni Avrasyacılık yaklaşımını gündeme getirdiği açıkça görülmektedir.<sup>22</sup>

## **2.1. Putin Dönemi Rusya Dış Politikasını Etkileyen Yaklaşımlar**

Rusya'da XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yapılan tartışmalarda iki düşünce akımı ortaya çıkmıştır ve temsilcileri Slav milliyetçileri ve batıcılar olarak nitelenmiştir. Slav milliyetçileri tarihsel gelişimin sonucu olarak Slavlığın bir kültürel benlik oluşturduğunu ve diğer Slav halklarla ilişki kurulmasını vurgularken, batıcılar Büyük Petro'nun başlattığı Rus İmparatorluğu'nun Avrupa'ya açılmasına bağlanmışlardır.

Rus kimliği üzerine 1930'lu yıllarda başlayan tartışmalar da Rus aydınlarını öncelikle "Batıcılar" ve "Slav Milliyetçileri" olarak ikiye ayırmıştır. Her iki akım da aynı soruların cevaplarını aramıştır; "Rusya nedir ve Avrupa ile ilişkisi nasıl olmalıdır". Batıcılar; Avrupa medeniyetinin devralınmasına çaba gösterir ve Rusya'nın geleceğini O'nun Batılı yola girmesinde görürlerken, Slav milliyetçileri; Rusya üzerindeki Avrupa etkisini olumsuz yorumlamışlar ve Ortodoks inancına dayanan özgün karakterli kültürlerine inanmışlardır. Bu çelişkili düşünce ekolleri Bolşevizm'in zaferi ile belli bir dereceye kadar sentez tecrübesi geçirmişlerdir. Batılı hakimiyet ideolojisi Marksizm,

Ruslaştırılmıştır. Fakat Ekim Devrimi'nin sonuçları tartışmasında, 1920'li yıllarda Rus göçmenler arasında doğan ama 1945'ten sonra unutulmaya yüz tutan üçüncü bir akım ortaya çıkmıştır; Avrasyacılık.<sup>23</sup>

### **2.1.1. Avrasyacı Yaklaşım**

Avrasyacılık, Rus emperyalizminin çok uzun sürede oluşan geleneği ile uyuşmaktadır. Bu bağlamda Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Rusya ile Orta Asya

<sup>22</sup> Elma Fikret , "Sovyet Sonrası Rusya ve Orta Asya", *Azerbaycan Araştırma Dergisi*, s132-134

<sup>23</sup> Wehrschutz, Christian F, *Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık*. Tezkan Yılmaz (Haz.), Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye, 2000, s. 84, Ülke Kitapları.

devletlerinin bir Avrasya Federasyonu kurmalarını istemesi kayda değerdir. Bu üç akım, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Rusya Federasyonu'nun ortaya çıkışı sonrasında yeniden canlanmıştır. Slav milliyetçilerinin bugün için en önemli ideolojisi Rusya'nın Ukrayna ve Beyaz Rusya ile birleşmesini isteyen Soljenitsin'dir. Yeni Avrasyacılar da Kazakistan ve Orta Asya'yı Büyük Birlik içerisinde görmek istemektedir. Yeni batıcılık da Rusya Federasyonu'nun Avrupa ile entegrasyonundan yanadır.<sup>24</sup>

Avrasyacılık; Rus fikir tarihinde ortaya çıkan diğer iki büyük akımdan farklılıklar göstermektedir. Avrasyacılar, asıl karşıtlarını Batıcılar olarak görmektedirler. Avrupa-merkezciliğini reddetmek, Slav milliyetçileri ile daha benzer yönleri olduğunu göstermektedir. Ancak Avrasyacılar, Slavcılık kavramını da eleştirmektedirler. Bu kavram daha az anlamlı bulunmaktadır çünkü Lehler ve Çekler de Slav sayılmaktadır ancak başka bir kültüre, Batı kültürüne dahildirler.<sup>25</sup>

Rus toplumunda batı yanlısı yaklaşıma karşı çıkan ve Avrasya yaklaşımını savunan kesim, Rusya'nın karar verme süreçlerinde sadece batı ve batı karşıtı seçeneklerinin yer almasının yeterli olmayacağını savunmaktadır. Zira dünya ekonomik hacminin ve nüfusunun yarısını barındıran Asya'nın da göz ardı edilmemesi gerekir. Avrasya yaklaşımına göre, NATO ve AB dışı açılım yolunda gerçekçi olmayan seçeneklerdir ve bu tarafa yöneldiği takdirde başarısızlık olasılığı kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir.<sup>26</sup> Bu noktada Rusya, NATO'nun doğuya genişlemesini engellemeli ve Batı ittifakını parçalamaya çalışmalıdır. ABD'nin Avrupa'dan çekilmesi, Batı'nın emniyette olmasını sağlayarak Rusya'nın Asya-Pasifik havzasına rahatça yönelmesine yol açacaktır.<sup>27</sup>

Bu düşünce temelinde Avrasyacılık, ABD'nin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak tüm dünyayı işgal edip Amerikalaştırmasına bir tepki arz eder. Bu anlamda Avrasyacılar, Rusya'yı Batıya karşı (burada Batıyı ABD temsil ediyor) olan doğunun öncü kuvveti olarak tanımlamaktadırlar.<sup>28</sup>

---

<sup>24</sup> Wehrschutz, a.g.e.s.86

<sup>25</sup> Wehrschutz, a.g.e.s.85-87

<sup>26</sup> Elman Nasırov, "Rusya'nın Jeostratejik Seçimleri", 2003, www.stradigma.com, Erişim Tarihi:11.05.2014

<sup>27</sup> Wehrschutz, a.g.e.s.87

<sup>28</sup> Necmettin Acar, *Enerjinin Jeopolitik Önemi ve 20.Yüzyılda Petrolde Aracılık:Gülbenkyan Örneği*, Haziran 2013, Yüksek Lisans Tezi, s.29

Bugün, yeni Avrasyacılığın babası olarak tanınan Aleksander Dugin'in öncülüğünü yaptığı "Yeni Avrasyacı" görüş, geçmişteki "Klasik Avrasyacı" fikirlerden beslenmektedir. Ancak, Bizzat Aleksandr Dugin'in de belirttiği gibi neo-Avrasyacılık 20. yüzyılın ilk yarısında Rus mülteci dalgası etkisiyle ortaya çıkan klasik Avrasyacılıktan oldukça farklı bir çizgidedir. Klasik Avrasyacılıkta yer alan Rus kültürünün, Avrupalı bir kültür olmadığı, Batı ve Doğu medeniyetlerine ait özellikleri bulunan özgün bir medeniyet olduğu, materyalist Batı medeniyetinin insanlığa karşı olduğu, coğrafya ve kültür etkisi düşünülmeden ülkelere tek tip bir ideoloji ve yönetimin dikte ettirilemeyeceği ve ayrıca siyasal-jeopolitik açılımlar da yeni Avrasyacılıkta kabul görmüştür.<sup>29</sup> Gerek sosyal faaliyetleri gerekse de akademik çalışmaları ile Dugin, Avrasyacılığı bir programa kavuşturmuştur.<sup>30</sup> Yani, bugün Avrasyacılık sadece entelektüel bir düşünce olmaktan çıkmış, değişik dinden ve milliyetten teşekkül eden Avrasya Hareketi (Partisi) ile siyasi bir programa dönüşmüştür.<sup>31</sup>

Avrasya Hareketi Kongresinde, Dugin hareketin beş temel esasından biri olan Bilimsel Vatansızlık ilkesine vurgu yaparak, tek kutuplu bir küreselleşmeye giden dünyada Rusya stratejik bağımsızlığını tek başına elde edemeyeceğini, bu durumda, ülkeyi güçlü kılabilecek gelişkin teknolojilere sahip olan ittifakları zorunlu kılmakta yarar olduğunu belirtmiştir.<sup>32</sup>

Elbette SSCB'nin teknolojik geriliği kaçınılmazdır. Oysa ki, belirli bir teknolojik gelişmişlik düzeyi, uluslararası siyasette ağırlığa ve etkili rekabete dayanıklı dahili ekonomik yapıya sahip olmaya can atan, her bir devlet için tamamıyla zaruridir. Rus milletinin emperyal perspektifinden bahsedilirse, o zaman ileri teknoloji düzeyi, her türlü jeopolitik ve ekonomik yayılmanın istinat ettiği tüm stratejik ve jeopolitik faktörleri sağlamak için gereklidir. Dugin, teknolojik geriliği telafi edebilmek için, Rusya'nın stratejik ittifaka ve Rus kaynaklarına erişme karşılığında gelişmiş Avrupa ve Asya ülkelerinden (ABD'den değil) ileri teknolojileri aktarmaya ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir.<sup>33</sup> Dugin'e göre; "Dar Milliyetçilik" taraftarlarının savunduğu dış yardım

<sup>29</sup> Aleksandr Dugin, "Moskova- Ankara Ekseni", kitap özeti, <http://politikaakademisi.org/avrasyacilik/>

<sup>30</sup> Acar, a.g.e.s.27

<sup>31</sup> Acar, a.g.e.s.29

<sup>32</sup> Acar, a.g.e.s.29

<sup>33</sup> Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği-Avrasyacı Yaklaşım*, 6.Baskı, 2010, Küre Yayınları, s.109

olmadan, dahili kaynakların azami gayretiyle teknolojik atılımı gerçekleştirmek, başarısızlıkla sonuçlanır. Çünkü, onların düşüncelerine göre, tüm halkın azami, nerdeyse topyekun seferberliği ve Batı ile ilişkilerin keskin şekilde kötüleşmesi öngörülmektedir. Ayrıca bu yola, "totaliterlik" unsurları da eklemek gerekecektir ki, bu kaçınılmaz olarak derin bir iç itiraza neden olacaktır.<sup>34</sup> Küresel bir dünyada her şey "Bölgesel Devlet" olarak algılanan RF ve Rusya'nın kapasitesi ile sınırlanacaksa, bu tür girişimler başarısızlığa mahkumdur.

Rusya, Dugin'in "Bilimsel Vatanseverlik" olarak adlandırdığı stratejiyi, ittifaka başvurma yöntemiyle stratejik gücünü artırarak, tekrar daha çok gelişmiş ülkeleri Avrasya eksenine katabilir. Bu da, Rusya'nın stratejik gücünün ABD'ninki ile karşılaştırılabilir olduğu ve Rus ideolojisi de açıktan açığa emperyalist veya komünist olmadığı takdirde gerçekleşecektir. Ayrıca ileri teknolojiler, Almanya, Japonya ve diğer gelişmiş ülkeler için önemli olan fakat erişimi ABD tarafından tüm dünyada katı biçimde denetlenen kaynaklar ile takas edilecektir. ABD, kaynaklar konusunda yeterince bağımsız olduğundan bu ülkeler için Rus kaynakları Orta Asya, Sibirya vs, hayati önem taşır. Yeraltı servetleri, hammaddeler, enerji kaynaklarının yanı sıra güçlü stratejik askeri himaye gibi nedenler, tam anlamıyla bazı gelişmiş ülkeleri ileri teknoloji alanında işbirliği yapmaya ve bu alanda elde edilmiş en yüksek kazanımları (üretimin oluşturulması ve organizasyonu ile birlikte), Rusların kullanımına sunmaya yöneltebilir.<sup>35</sup>

#### **2.1.1.1. Avrasyacı Yaklaşım Işığında Rusya Kaynaklarının Jeopolitik Anlamı**

Dünyadaki kaynakların küresel dağılımda bazı eşitsizlikler mevcuttur. Kuzeyin dört gelişmiş bölgesinden ikisi ABD ve Rusya, kaynaklara erişim imkanına sahip olup zaruret halinde kaynak otarşisine muktedirdir. Ancak diğer iki bölge (Avrupa ve Japonya) ciddi kaynak eksikliği hissetmektedir. Dünyadaki enerji yataklarına erişmek ve bunun için bu bölgelerdeki ülkeleri etkilemeye çalışan ABD ise; kendi kaynaklarını kendisi için korumaya çalışmaktadır. Rusya ise, geleneksel olarak kaynaklarının ihracını manipüle etmektedir. İki devletin konumundaki farklılığın her iki taraf için artı ve eksileri vardır.

---

<sup>34</sup> Dugin, a.g.e.s.109

<sup>35</sup> Dugin, a.g.e.s.109

ABD için her zaman dokunulmamış stratejik stoka sahip olmakla beraber, sömürge kaynak üslerinin daima teorik olarak denetimden çıkma tehlikesi mevcuttur. Rusya ise kaynaklarını ihraç ederek daima kendi stratejik stokunu harcamakla birlikte bunların kendi bölgesinde bulunuyor olması dolayısıyla kaynak temininde kendini güvende hissetmektedir.

Dugin, Doğu ve Batıdaki potansiyel partnerler ve Rusya arasında “Berlin - Moskova - Tokyo” Bloğu kurulması gerektiğini ve bunun yakın ve uzak gelecekte gerçekleşeceğini iddia etmektedir. Çünkü Dugin, ABD tarafından şiddete maruz kalan Batı ve Doğu eksenleri (Berlin ve Tokyo) için geçiş dönemini, Rusya’nın kaynak imkanları ile hafifleşeceğini düşünmektedir. Tabii ki, söz konusu ihracat tek taraflı yardım niteliğinde olmayacaktır. Çünkü bu süreç, Rusya’nın stratejik gelişimine, Doğu ve Batıdaki siyasi, savunma hatlarına esaslı bir şekilde yayılmasına, Avrupa ve Japonya’nın aktif mali, teknolojik katılımını öngören ortak jeopolitik bir plana uygun olmalıdır. ABD’yi Afrika’dan, Ortadoğu’dan ve Pasifik bölgesinden çıkarmayı, kaynaklarıyla zengin bölgelerin Avrasyacı partnerler ve Rusya lehine yeniden bölüştürülmesi yoluyla başarabilmek mümkün olduğunu savunan Dugin, bu yöntemin Atlantikçilerin “Anakonda Planı”<sup>36</sup>na doğrudan karşıt bir plan olduğunu öne sürmektedir. ABD’nin bölgeden çekilmesiyle, bütün kaynakları zengin ama yoksul Güney Avrasya ülkeleri, daha gelişkin olan Avrasya Kuzeyinin doğal tamamlayıcısı olacaktır. Çünkü ABD’yi bu topraklardan çıkartmakla Avrasya Bloğu ülkeleri; Arap petrolü, Afrika’daki yeraltı servetleri ve pasifik mekanının kaynaklarına ulaşabilecektir. Bu durumda, Rusya sadece kaynak biriktirmeyecek, aynı zamanda güney yönünde yeni alanlar elde edebilecektir. Japonya da, 30’lu yıllarda gerçekleştirmeyi planladığı “yeni düzen”i Pasifik’te inşa edebilecektir. Rusya ise artık sahip olduğu blok içinde, teknolojik yönden ilerlemiş partnerlerine kaynak temini karşılığında, elde ettiği teknolojik birikimini kullanarak, Orta ve Doğu Asya’daki yeni maden yataklarının işletilmesine aktif olarak katılabilir ve kendi stratejik geleceğini temin için hayati derecede önemli olan maden yataklarını ise tercihen dondurabilecektir.<sup>37</sup> Bu jeopolitik açıdan Rusya, şu an Dünya’nın enerji kaynak tedarikçiliğini devam ettirmektedir.

---

<sup>36</sup> Anakonda planı: Atlantikçiler jeopolitik rakiplerine otarşik ekonomik bölgeler oluşturma imkanı vermemek amacıyla ABD’nin Güney Avrasya, Afrika ve Pasifik mekanında katı denetimini öngermektedir

<sup>37</sup> Dugin, a.g.e.s.111

### **2.1.1.2. Avrasyacı Yaklaşımı Işığında Rusya-Çin İlişkisine Genel Bir Bakış**

Aleksandır Dugin'e göre, Çin'in rolü bir bakıma Türkiye ile aynıdır. Ancak Türkiye açıkça NATO üyesi iken ve stratejik Atlantikçiliği barizken, Çin'in durumu çok daha karmaşıktır. Çin'in jeopolitiğinin ezelden beri çift yüzlü olageldiğine vurgu yapan Dugin, Güneyde Rusya'nın en tehlikeli jeopolitik komşusu olduğunu belirtmektedir. Bir yönden, Rimland'a, Pasifik Okyanusu'nun (doğu yakasında) "kıyı alanı" na ait olan Çin öbür yönden ise, hiçbir zaman deniz gücüne dönüşmemiş ve aksine, daima kıtasal arketiplere meyilli olmuştur. 19. asrın başlarından 1949 yılına dek, Çin jeopolitiği salt Atlantikçi eğilimleri takip etmiştir. 1949-1958 kısa süre için Çin Avrasyacı Rus yanlısı politikaya doğru yönelmiştir. Ancak, tarihsel geleneklerin etkisiyle bir süre sonra Avrasyacı eğilimi terk ederek "Otarşi"yi tercih etmiştir. Yetmişli yılların ortalarında tek Dünyacı "Üç Taraflı Komisyon" temsilcileri ile faal müzakerelere başladığı zaman, Çin Atlantikçi yapıya yeniden dahil olmuştur.

Çin'deki nüfus artışı, ülkeyi "boş topraklar" problemi ile karşı karşıya getirmektedir. Bu çerçevede, Kazakistan ve Sibiry toprakları oldukça cazip olacaktır. Dugin'e göre, Çin'in kendiliğinden Atlantikçiliğin jeopolitik bir üssü olması ve "sahipsiz alanlar" arayan yüksek nüfus yoğunluğunun olması nedeniyle, Çin "Heartland"ı mevzii açısından tehdit eden bir konumdadır. Lenaland'ın güneyindeki toprakları elinde tutması nedeniyle, Çin'in bulunduğu yer Rusya için çok tehlikelidir. Ayrıca, Çin tarihte müşahede edilen dönemlerde Avrasya'nın kıtasal inşasına hiçbir zaman katılmamıştır. Tüm bu mülahazalar-somut siyasi durumdan bağımsız olarak- Çin'i Güneyde ve Doğuda Rusya'nın potansiyel düşmanı yapmaktadır.

### **2.2. Rusya'nın Enerji Politikası**

2000 yılından itibaren Rusya 1990'lardan farklı bir politika uygulamaya başlamıştır. Rusya, ekonomik stratejisini değiştirerek metal, tahıl ve özellikle enerji gibi doğal kaynaklarını geliştirerek ihraç etmeye yönelmiştir. Bu strateji, Rusya'nın kaldırabileceği ve orta vadede Rusya'yı kalkındırabilecek bir ekonomik sistem yaratmıştır. Gazprom'u Rus Hükümetinin bir kolu yapmak, doğal gaz üzerinde Rusya'yı Avrupa karşısında tekel durumuna getirerek Rusya devletini jeopolitik açıdan güçlendirmiştir.<sup>38</sup>

---

<sup>38</sup> Sevim, a.g.e, s.73



Ekonominin enerji ihracatına olan bağımlılığından dolayı, Rusya'nın enerji stratejilerinin temel amacı ülkenin dünya enerji pazarındaki konumunu güçlendirmek üzerinedir. Rusya'nın enerji stratejilerini yedi başlık altında toplamak mümkündür:

1. Orta Asya'daki enerji arzı üzerindeki monopol konumunu korumak.
2. Orta Asya'daki enerji kaynaklarının kendi kontrolünde olmayan alternatif boru hatlarıyla dünya pazarlarına açılmasını engellemek; bu çerçevede enerjiyi daha uygun fiyata taşıyacak yeni boru hatları inşa ederek, alternatif boru hatlarını dezavantajlı konuma düşürmek.
3. Yeni boru hatları inşa ederek Avrupa'daki ithalatçı ülkelere enerji naklini transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirmek.
4. Avrupa'daki dağıtım sistemlerinin Gazprom tarafından satın alınarak, Rus projelerine alternatif projelerin hayata geçmesinin engellenmesi.
5. Gazprom'un Rusya'daki monopol konumunun korunması, yabancı enerji şirketlerinin Rusya veya Orta Asya'daki enerji sahalarını kontrol etmesinin, üretimde ve taşımada söz sahibi olmalarının engellenmesi.
6. Yabancı doğalgaz üreticilerinin (Katar, İran) Avrupa pazarına girmemesi için politikalar üretilmesi.
7. Yabancı doğalgaz üreticilerinin hisselerinin satın alınarak, söz konusu üreticilerin doğalgaz satış politikalarının etkilenmesi.<sup>39</sup>

2006 yılı sonu itibariyle 79,5 milyar varil petrole sahip olan Rusya, dünyada ispatlanmış toplam petrol rezervlerinin yaklaşık % 4,6'sına sahiptir ve bu oranla dünya da sekizinci sırada yer almaktadır. Rusya petrol üretiminde ve ihracatında ise Suudi Arabistan'ın ardından ikinci sırayı almaktadır.<sup>40</sup> Çıkardığı petrolün büyük bir kısmını Sibirya'nın batı ve orta bölümünden ve Ural Dağlarının bulunduğu bölgeden çıkarmaktadır. Petrol üretiminin % 70'ini aşan kısmını ihraç eden Rusya, Avrupa ülkelerinin petrol ihtiyacının % 20'sini temin etmektedir. 2006 yılı rakamlarına göre Rusya petrol ihracatının % 88'ini, Avrupa ülkelerine boru hatlarıyla yapmaktadır. Avrupa'da Rus petrolünün ilk üç alıcısı Polonya, Almanya ve Litvanya'dır.<sup>41</sup>

Rusya petrolü ise pahalıya mal etmektedir. Çünkü petrol kuyularının çoğu, Sibirya'da, geniş alanlarda, dağınık bir şekilde enerji güzergâhlarına çok uzak noktalarda bulunmaktadır. Ayrıca Rusya'da çıkan petrol, Ortadoğu petrollerine göre daha düşük

<sup>39</sup> Ufuk Kantörün, "Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye", *bilge Strateji*, cilt 2, Sayı 3, 2010, Bilgesam Yayınları, s.93-94

<sup>40</sup> EIA, *International Energy Outlook*, 2007, 37

<sup>41</sup> EIA, "Rusya Raporu", <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/pdf.pdf>, Erişim Tarihi: 16.04. 2014

kalitededir. Bunlara ek olarak, Rusya'nın petrol çıkarmak için kullandığı teknolojiye de eski SSCB teknolojisi olduğu için petrol çıkarma işlemleri hem üretimi düşürmektedir hem de pahalıya mal olmaktadır. Bahsettiğimiz sebeplerden dolayı da petrolün maliyeti artmaktadır. Yine de, Orta Doğu'da istikrar bir türlü sağlanamadığı için petrol konusunda Orta Doğunun en önemli alternatifi Rusya'dır. Konjonktürel olarak petrolün fiyatının yüksek olmasından dolayı yüksek oranda kar elde etmektedir. Bu durumun farkında olduğu için de petrol üretimine hız verilmiştir. Dolayısıyla, dünya rezervleri sıralamasında sekizinci olan ülke, petrol üretiminde ise ikinci durumdadır.<sup>42</sup> Fakat bu durumun uzun süre devam etmeyeceği tahmin edilmektedir. Diğer bir yandan, Petrol konusunda Rusya alternatifsiz bir pozisyonda

değildir. Aşağıda yer alan tablo incelendiği zaman petrol rezervlerinin dünyada birkaç ülke yerine dağınık durumda bulunduğu görülmektedir. Bu dağınıklığa ek olarak petrol ihracatının büyük bir kısmının tankerler aracılığı ile yapılması ithalatçı ülkelerin enerji güvenliği adına olumlu bir durumdur. Çünkü petrol ithalatçısı ve ihracatçısı arasında yaşanacak bir problemde, ithalatçı ülke ihtiyacını başka ülkelere sağlama şansı bulmaktadır.<sup>43</sup>

---

<sup>42</sup> Hasan Selçuk, *Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri*, İstanbul: Tasam Yayınları, 2005, 1. Baskı, s.27-30

<sup>43</sup> EIA, *International Energy Outlook*, 2007, s.38

**Tablo 3: 2006 Yılı Dünya Petrol Rezervleri**

Ülke	Rezerv (milyar varil)	Toplam Rezervde Payı
Dünya	1317,4	100
Suudi Arabistan	262,3	19,9
Kanada	179,2	13,6
İran	136,3	10,3
Irak	115	8,7
Kuveyt	101,5	7,7
B.A.E	97,8	7,4
Venezuela	80	6,1
Rusya	60	4,6
Libya	41,5	3,2
Nijerya	36,2	2,7
Kazakistan	30	2,3
ABD	21,8	1,6
Çin	16	1,2
Katar	15,2	1,1
Meksika	12,4	0,9
Cezayir	12,3	0,9
Brezilya	11,8	0,9
Angola	8	0,6
Norveç	7,8	0,6
Azerbaycan	7	0,5
Diğer Ülkeler	65,5	5

**Kaynak:** EIA International Energy Outlook, 2007: 37

Bu yüzden Rusya, her ne kadar petrol kaynaklarına sahip olsa da, enerji politikasını doğal gaza endeksli yürütmektedir. “Rusya'nın 21. yüzyılın enerji süper gücü olma stratejisi içerisindeki başrol oyununu, birçoğunun düşündüğünün aksine petrol yerine

doğal gaz vermiştir. Zira dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerinin Rusya'ya ait olması ve Türkmenistan gibi uluslararası piyasalara çıkışı olmayan ülkelerin gaz rezervlerinin kontrol imkânına sahip olması, Rusya'nın bu kararı almasında etkili olmuştur.”<sup>44</sup> Rusya'nın petrolü pahalıya mal etmesi ve ithalatçı ülkelerin petrol alabilecekleri alternatif tedarikçilerin oluşu gibi güçlü etkenler yüzünden, petrolü dış politika aracı olarak kullanamamaktadır. Bu yüzden petrol devi olmayacağını bilen Rusya, politik ve ekonomik planlarını güçlü olduğu doğal gaz sektörüne göre oluşturmaktadır <sup>45</sup>.Rusya, doğalgaz politikaları konusunda mevcut konumuyla sorunları giderebilme, kaynakları akıllıca kullanarak bölgesel ve küresel güç olma potansiyeline kavuşmaya çalışmaktadır. Nitekim bunu, Putin'in enerji kuruluşlarını devletleştirerek, kendi tekeline almaya çalışan hamleleriyle görebilmekteyiz. Daha önemlisi birçok şirket, enerji alanında faaliyet göstermekte, hatta çok uluslu şirketler haline gelmeye çalışmaktadır. Fakat Putin bu durumu engellemek için birçoğunu Gazprom adı altında birleştirerek devletleştirmiş ve bazılarının da başka şirketlerle ortaklık kurmasını engellemeye çalışmış ve engellemiştir. Mesela 2002 Aralıkta, Çin Petrol Şirketi'nin, açık artırmaya katılan Slavneft Petrol Şirket'i satın alma çabası içinde olduğunu öğrenince, Rusya hemen devlet hissesi şirketlerin yabancı şirketlere satılmaması hakkında karar almış ve böylece Çin şirketinin Rus petrol şirketini satın almasına müdahale etmiştir.

Rus dış politikasının 2004'ten sonra enerji kozu üstüne belirlenmesi ve bu kozun bir yaptırım aracı olarak kullanılacağı Putin tarafından ilan edilmiştir. Rusya 2000- 2003 yılları arasında, son 30 yılın rekorunu kırarak % 11,9 ve % 7 büyüme oranına ulaşmıştır. Rusya'nın toplam ihracatında petrol ve doğal gaz %54,6'lık bir orana sahiptir.<sup>46</sup> Rusya sadece petrol ve doğal gaz üretmekle kalmayıp orta Asya cumhuriyetlerinin enerji kaynaklarının Batıya ulaştırılması görevini de üstlenmektedir. Enerji kaynaklarının çıkartılması ve Batı'ya ulaştırılmasında 1990 sonrası Rus Oligark'ının elinde bulunan

---

<sup>44</sup> Sinan Oğan, (2004): “Mavi Akım Projesi: Bir Enerji Stratejisi ve Stratejisizliği Örneği”, <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=7&no=50>, Erişim Tarihi: 25.12. 2013

<sup>45</sup> Zeyno Baran, “EU Energy Security: Time to End Russian Leverage”, *The Washington Quarterly*, 2007, Vol: 30, No: 4, 131–133.

<sup>46</sup> Soral H. Bartu, “Tek kutuplu Dünyada Arasya seçeneği”, BM Kalkınma Programı, *Aylık Bilim Dergisi*, Sayı.4, 2004, s9

fakat Putin yönetimiyle birlikte bir kısmı devletleştirilen Lukoil, Transneft, Gazprom, Yukos, Rosneft gibi önemli şirketler yer almaktadır.<sup>47</sup>

### **2.2.1. Rusya'nın Hazar Bölgesi ve Hazar-Karadeniz Politikasında Enerji Stratejisi**

Rusya, bölgedeki ekonomik ve askeri varlığını sağlamlaştırmak için “yakın çevre” adını verdiği yeni bir güvenlik politikası oluşturmuştur.<sup>48</sup> 1991 yılında SSCB'nin sona ermesi ile birlikte Rusya Federasyonu dış politikaya fazla önem vermemiş, daha çok dağılan Cumhuriyetleri bir araya getirmek için çalışmalara başlamıştır. Bu amaçla 1993 yılında “Yakın Çevre Doktrini” ile eski gücünü toplamaya çalışmıştır.<sup>49</sup> 1997 yılında yayınlanan “Ulusal Güvenlik Doktrini” ise “Yakın Çevre Doktrini” ile aynı perspektifte hazırlanmış olup ek olarak dış ilişkilere de önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu doktrinde de asıl amaç; uluslararası güçlerin tepkisini çekmeden, dağılan Cumhuriyetlere her türlü uluslararası politik araçları kullanarak müdahale etmektir. Bu politika 2000’li yıllara kadar devam etmiştir. Fakat dağılmadan sonra Rusya’nın içine girdiği ekonomik krizler başarılı olmasını engellemiştir.<sup>50</sup>

10 Ocak 2000 yılında Devlet Başkanı Vekili Putin’in onayladığı yeni “Ulusal Güvenlik Doktrini” ve 10 Temmuz 2000’de açıklanan Dış Politika Doktrini ile birlikte Rus dış politikasında, askeri güçlerin etkinliğinin azaldığı ve ekonomik çevrenin, özellikle de enerji sektörünün etkinliğinin arttığını görülmektedir.<sup>51</sup> Yeni ulusal güvenlik ve dış politika doktrinlerinde, ekonomik çıkar ve araçların dış politikada temel öncelikler, araçlar olacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu doğrultuda enerji faktörü ve özellikle doğal gaz, Rus dış politikasının başat dış politika aracı durumuna gelmiştir.<sup>52</sup>

Rusya, Orta Asya’daki doğalgazın Avrupa’ya nakli üzerindeki monopol konumunu, çoğunluğu Sovyetler Birliği döneminde inşa edilen boru hatlarına borçludur. 1960’larda inşasına başlanan boru hatlarının amacı; Batı Sibirya ve Orta Asya’dan çıkarılan gazın Sovyetler Birliği’nin sanayi merkezlerine aktarılmasıdır. 1970’lerde patlak veren petrol krizinin ardından, Avrupa ülkeleri, Arap petrolüne olan bağımlılığı azaltmak için Sovyetler

<sup>47</sup> Ali Bilge, “G8 Zirvesi ve Rusya Federasyonunun enerji politikası”, <http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx>, 27.06.2006, Erişim Tarihi: 06.06.2014

<sup>48</sup> Savaş Yanar, *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.133

<sup>49</sup> Sevinç A. Özcan, *Rus Azınlıklar: Bir Sovyet Mirası*, İstanbul: Küre Yayınları, 1. Baskı, 2005, s.231-234

<sup>50</sup> Zeynep Dağı, *Rusya'nın Güvenlik Politikası ve Türkiye*, in R. Yinanç ve H. Taşdemir (eds.) *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, 2002, S.173-179

<sup>51</sup> Kemal Girgin, "Rusya Faktörü ve Üç Boyutlu Dış Politika", *Stratejik Öngörü*, Sayı: 5, s.32-38. 2005

<sup>52</sup> Nazım Cafersoy, “Enerji Diplomasisi: Rus Dış Politikasında Stratejik Araç Değişimi”, <http://www.turksam.org/tr/a709.html>, Erişim Tarihi: 20.06. 2014

Birliği ile petrol ve doğalgaz alım antlaşmaları imzalamışlardır. Bunun üzerine, Avrupa ülkeleri SSCB'ye teknoloji ve maddi destek sağlayacaktır. Avrupa ülkelerinden gelen destekle, SSCB mevcut boru hatlarını genişleterek Avrupa'ya ihracata başlamıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra da Rusya, Orta Asya ve Kafkasya da ki doğalgaz ve petrol boru hatları üzerinde egemenliğini sürdürmektedir. Bu boru hatları Gazprom tarafından kontrol edilmekte ve işletilmektedir.<sup>53</sup>

Rusya'nın Yakın Çevre Politikasının etki alanlarından biri olan hazar bölgesi ülkeleri ve hazar havzası, son yıllarda bir taraftan petrol yatırımları ve üretimi açısından dünyanın en fazla umut vadeden bölgesi haline gelirken, diğer taraftan da bölge kaynaklarına boru hatlarıyla erişim konusunda şiddetli rekabetin merkezinde yer almaktadır.

Hazar bölgesi 19. yüzyılın ortalarından beri enerji ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Bakü petroleri, 1940'lı yıllara kadar SSCB'nin petrol üretiminin %70'ini karşılamaya devam etmiştir. 1. ve 2. Dünya Savaşlarında Bakü petrolerinin askeri saldırılara hedef olması, bölgenin olası bir askeri operasyonda müdahalelere açık oluşu, önce Volga- Ural sonra Batı Sibirya'da yeni petrol kaynaklarının bulunması sebebiyle, bir dönem Hazar Bölgesi petroleri geri planda kalmıştır. 1990 yılının sonuna doğru körfez petrolüne alternatif arayan Batı ülkeleri için giderek artan bir önem kazanmaya başlayan Hazar Bölgesinde, Ortadoğu, Sibirya-Kuzey Kutbu Bölgelerinden sonraki dünyanın üçüncü en büyük petrol ve doğal gaz rezervleri bulunmaktadır.<sup>54</sup>

---

<sup>53</sup> Kantörün, *a.g.e.*, s.94

<sup>54</sup> Sevim, *a.g.e.*, s.101



**Harita 1:** Hazar Bölgesi Haritası

**Kaynak :** <http://www.bakimliyiz.com/egitim-ve-ogretim/125770-hazar-denizine-kiyisi-olan-ulkeler-hangileridir.html>, Erişim Tarihi: 21.09.2014

SSCB'nin dağılması ve eski Sovyet toprakları üzerinde 15 yeni bağımsız devletin ortaya çıkması, Avrasya'nın siyasi coğrafyasını büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu değişimden en çok etkilenen bölge ise Hazar olmuştur. Sovyet döneminde Hazar yalnızca SSCB ve İran arasında paylaşılırken, sonrası Hazar'a kıyı olan ülke sayısı beşe yükselmiştir. Orta Asya ve Kafkasya Bölgesindeki eski SSCB Cumhuriyetleri, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra kalkınma hamlelerini gerçekleştirmek için doğal kaynakları, etkili bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır.<sup>55</sup> Ancak, bölgenin dışa açılabilmesinin ancak 3. ülkeler vasıtasıyla olması, mevcut boru hatlarının bölge kaynaklarını sadece Rusya'ya bağlaması ve alternatif olabilecek projelerin bölge şartları ve Rus politikasının etkisiyle gerçekleştirilememesi nedenlerinden dolayı doğal gaz ihracatlarında Rusya'ya bağımlı durumdadırlar.<sup>56</sup>

<sup>55</sup> Samir Guliyev, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=844&cid=1745&bolge=7>, Erişim Tarihi: 18.09.2014

<sup>56</sup> Borut Grgic, "Russian Energy Strategy: Risk Assessment for Europe", *Insight Turkey*, Vol: 8, No: 1, 2006, s.152-153

Türkmenistan ve Özbekistan doğal gaz kaynakları; Kazakistan ve Azerbaycan ise; petrol rezervlerinin işlenmesi, taşınması ve satışı üzerindeki ekonomik yaklaşımları, bölge ülkeleri ile dış güçlerin uluslararası politika stratejilerini büyük ölçüde yönlendirmektedir.

Rusya, Avrupa ülkelerine petrol ve doğal gaz sağlayan ülke durumundadır ve petrolün ihraç edileceği noktayı kontrol ederek petrolü, Orta Asya ülkeleri ve Azerbaycan'a karşı bir koz olarak kullanmak ve fiyatını denetlemek istemiştir.<sup>57</sup> Dugin' e göre, Hazar petrolü, ve buna uygun olarak da petrol boru hatları, çok mühim jeopolitik anlamı vardır. Çünkü, ABD'nin bölgeye yönelik strateji planları ise Hazar'ı Karadeniz'in Türk kıyısıyla birleştiren bir jeopolitik kuşak meydana getirmekten ibarettir. Söz konusu kuşağın Rusya Federasyonu ve İran'ın kontrolünde bulunmamasını istemektedir. ABD, Hazar-Karadeniz kuşağının Rusya'nın tesirinden çıkarılması için bölgede, Türkiye'nin veya doğrudan Amerika'nın etkisi altında bulunan bir "Kafkas Devletleri" bulundurmaya çalışmaktadır.<sup>58</sup> Oysa, bu bölge Rusya Federasyonu için de jeopolitik ve jeo-ekonomik açıdan önem taşımaktadır. Her şeyden önce Rusya Federasyonu için Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine ulaşmak Orta Asya üzerinden oldukça kolay olacaktır. Bu anlamda, Doğal kaynaklar özellikle petrol ve gaz açısından bakıldığında, Rusya Federasyonu'nun, bölgenin eko-politikalarını yönlendirmek amacıyla bölgeye girmeye teşebbüs eden devletlere karşı sert muhalefet göstereceği kuvvetle muhtemeldir.<sup>59</sup> Kurmuş olduğu petrol şirketleri ile AB ülkeleri ve ABD dâhil olmak üzere dünyanın birçok yerinde şirketler almaya çalışmakta, kendi petrol şirketlerini özelleştirmekten kaçınmaktadır.<sup>60</sup> Rusya, Hazar Denizi'nin statüsü konusunda Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan arasında yapılan anlaşmaları tanımamasına rağmen, Hazar Havzası'nda Rus şirketlerinin yatırımlarını desteklemiştir. Çünkü Hazar petrol sözleşmelerinde Rus şirketlerinin pay sahibi olması, Rusya'ya kendi bölgesel çıkarlarına uygun enerji politikalarının uygulanmasını sağlamaktadır.<sup>61</sup>

Putin Yönetimi'nin Orta Asya'da en önemli hedefi, Rusya'nın menfaatine olan daha önceki proje ve anlaşmaları yürürlüğe koymak, ana enerji koridorlarını kendi

<sup>57</sup> Nermin Zahide AYDIN, "Hazar Enerji Kaynakları ve Siyaset", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (2) 2012, s.213

<sup>58</sup> Dugin, *a.g.e.*, s.372-373

<sup>59</sup> Gamze G Kon, *Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları*, IQ Yayıncılık, Ankara, 2003, s.110

<sup>60</sup> Reşat . M . Ödün, *Geleceğin Güvenlik Anlayışında Orta Doğu ve Kafkasya*, Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sorunları- Tehditler- Fırsatlar, KSÜ Yayınları, Kahramanmaraş, 2008, s.25

<sup>61</sup> Osman N. Aras, *Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi*, İstanbul, DER Yayınları, 2001, s.224-225.



çözümlerine uygun olarak “kuzey-güney istikametinde” oluşturmaktır.<sup>62</sup> Enerji koridorlarını kuzey-güney istikametinde oluşturarak, Rusya’ya karşı yapılabilecek ittifakların önlenmesi düşüncesi, jeopolitiğin temel kurallarından birinin Dugin tarafından Rus jeopolitiğine uyarlanması bir sonucudur.<sup>63</sup>

Rusya Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Azerbaycan ile ilişkilerini geliştirerek yeni çok taraflı projeler hazırlamıştır. Bu projeler içerisinde Rusya, en çok Mavi Akım projesine önem vermektedir. Çünkü Rus Gazprom firması, Türkiye’nin doğal gaz ihtiyacını karşılamamanın yanı sıra Türkiye kanalıyla Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin enerji ihtiyaçlarını karşılamayı da hesaplamaktadır.<sup>64</sup> Rusya’dan Türkiye’ye doğalgaz satılmasını öngören bu proje aynı zamanda, Bakü-Ceyhan hattı konusunda Rusların itirazlarını hafifletmeye yöneliktir.<sup>65</sup> Gazprom yetkilileri, Mavi Akım Projesi’ni, İran ve Türkmenistan hatlarından önce inşa ederek bu hatların önünü kesmeyi de arzu etmektedir. Böylece bir yandan Hazar Havzası enerji kaynaklarının Doğu-Batı hattından dünya piyasalarına akmasını önleyecek, diğer yandan Doğu Avrupa pazarını da kaybetmemiş olacaktır. Zaten Doğu Avrupa ülkelerine daha fazla gaz satışı gerçekleştirmek için Rusya, Trans-Bulgaristan Doğal Gaz Hattı’nı inşa etmeye çalışmaktadır. Bu çalışmaların neticesinde Rusya Gazprom firması, dünyanın en büyük gaz ihraç eden firması haline gelirken, Rusya Dünya enerji sektöründeki yerini sağlamlaştıracak ve Hazar Enerji Havzası’nın dünya piyasalarına sunulması konusunda Mavi Akım Projesi gerçekleşecektir.

2007 yılı sonu itibariyle ispatlanmış doğal gaz rezervi yaklaşık 2,83 trilyon m<sup>3</sup> olan Türkmenistan ise bu miktarla dünyada 12. sırada yer almaktadır.<sup>66</sup> Ancak Türkmenistan’ın doğal gaz tüketicisi olan ülkelerle sınırının olmaması yüzünden, ithalatçı ülkelere ancak üçüncü ülkeler aracılığı ile ulaşabilmektedir. Bu konuda Rusya’nın girişimleri ile yapılan ikili görüşmeler sonucunda, Nisan 2003 tarihinde Rusya ile Türkmenistan arasında, 2028’e kadar sürecek olan toplam 2 trilyon m<sup>3</sup> doğal gazın satışını içeren “Gaz Sektörü İşbirliği

<sup>62</sup> “Rusya’nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikalarının Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri”, s.135, [http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/01/050112\\_paris\\_club.html](http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/01/050112_paris_club.html), Erişim Tarihi:08.06.2014

<sup>63</sup> Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, Çev.Vügar İmanov, 4.baskı, İstanbul, Küre Yayınları, 2005, s.180

<sup>64</sup> Ertan Efeğil, *Türk-Rus İlişkiler: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç*, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, Ankara

<sup>65</sup> Yanar, *a.g.e.*, s.155

<sup>66</sup> EIA, Orta Asya Raporu, [www.eia.doe.gov](http://www.eia.doe.gov), Erişim Tarihi:01.07.2014

Anlaşması” imzalandı.<sup>67</sup> 2009 yılına kadar yıllık gaz transferinin 70 milyar m<sup>3</sup>'e, nihai hedefin ise yıllık 80 milyar m<sup>3</sup>'e ulaştırılması hedeflenmektedir.

Özbekistan'ın 2006 yılında ispatlanmış doğal gaz rezervleri 1,8 trilyon m<sup>3</sup>'dür ve bu miktarla Dünya'da 15. sıradadır.<sup>68</sup> Özbekistan bölge ülkeleri arasında Rusya ile en sıkı ilişkiler kuran cumhuriyet olmuştur. 2002 yılında imzalanan “Gaz Sektörü İşbirliği-Stratejik Ortaklık Anlaşması” ile toplam 67 trilyon m<sup>3</sup> doğal gaz rezervine sahip olan ülke, bazı doğalgaz yataklarını 15 yıllığına Rusya'ya kiralamıştır. Rusya, Özbek Hükümetinin izlediği Rusya'ya bağlı politika sonucunda, Özbek topraklarını kendi toprağı gibi kullanmaktadır. Birçok yeni projeye Rusya, Özbekistan'da doğal gaz aramaktadır. Bu bağımlılık yüzünden Amerika da müdahale edememekte ve Rusya'ya alternatif olabilecek projeler gündeme gelememektedir.<sup>69</sup> 2003'de imzalanan “Gaz sektörü İşbirliği” anlaşması ile Kazakistan, doğal gazını Rusya'ya satacaktır. Ayrıca bu anlaşmayla Rusya, satın aldığı Kazak gazını 3. ülkelere satma hakkını da elde etmiştir.

Rusya, güney cumhuriyetlerini hakimiyeti altında bulundurmak için, hazar petrolünün ihracatını monopol etmek üzere koordineli kampanyalar düzenlemiştir. Coğrafi gerçekler, petrolün dünya piyasalarına Akdeniz ve Basra Körfezi'ndeki liman tesislerine, boru hattıyla getirilerek ulaştırılabileceğini göstermektedir. Rusya, böyle bir boru hattının kontrolüyle, yalnızca dünya petrol arzını etkilemekle kalmayıp, Hazar devletlerini siyasi olarak olmasa da, ekonomik açıdan kontrol edebileceğini anlamıştır. Rusya'nın uluslararası alanda başlıca ihracat maddesi petrol ve doğalgazdır. Uluslararası pazardaki başlıca rakipleri ise AB'li ve Avrupalı petrol ve gaz firmalarıdır. Hazar Denizi, Güney Kafkasya gaz ve petrolünün ABD ve Avrupalı devletlerin kontrolü altına girmesi, Rusya'yı hem ekonomik anlamda zor duruma düşürecek, hem de Avrupalı devletlere karşı politik gücünü azaltacaktır. Dolayısıyla, Rusya'nın uluslararası politik anlamdaki gücü sarsılacaktır. Bu açıdan Rusya, Bakü-Supsa ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol ve gaz hatları projesine sıcak bakmamıştır.<sup>70</sup>

Rusya'nın Putin dönemi; Karadeniz bölgesinde izlediği dış politikası, temel olarak Batılı ülke ve kuruluşların bölgeye ilişkin stratejilerini başarısızlığa uğratmayı

---

<sup>67</sup> Ömer Akdoğan, *Rusya'nın Enerji Politikasının Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkisi*, Edirne 2008, Yüksek Lisans tezi, s.71

<sup>68</sup> EIA, Orta Asya Raporu, www.eia.doe.gov, Erişim Tarihi:01.07.2014

<sup>69</sup> B . Dokuzlar, *Yeni Silah Doğal Gaz, İstanbul*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı. 2006, s.72-74

<sup>70</sup> Dr. Hayri Çapraz, “Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası ve Batılı Devletler (1991-2000)”, *Avrasya Etüdlere* 29-30, 2006, Tika Yayınları, s.142

hedefleyen tepkisel bir politika olarak ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, 11 Eylül'den sonra, bölgede artan ABD etkisi, Rusya'nın Karadeniz politikasını ciddi düzeyde etkisizleştirmiştir. Rusya'nın Karadeniz politikası "Yakın Çevre" doktrini çerçevesinde şekillendirilmiştir. Dolayısıyla, Karadeniz'in özgün koşulları çok dikkate alınmamıştır. Bu nedenle, Rusya 11 Eylül'den sonraki uluslararası koşullara cevap verebilecek kapsamlı bir alternatif strateji geliştirememiştir.<sup>71</sup> 11 Eylül'den sonra, AB'nin bölgede kendi enerji güvenliği için attığı adımlar Rusya aleyhinde bir tablo ortaya çıkartmıştır.

Rusya'nın Karadeniz politikasının başlıca unsurlarından birisinin Hazar bölgesindeki enerji kaynakları ve bunların nakil yollarını kontrol altında tutmak olduğu düşünülürse, Hazar kaynaklarının Avrupa'ya, Rusya'yı dışlayan alternatif yollardan taşınması girişimlerinin Moskova'nın Karadeniz politikasının etkisini nasıl azaltacağı, daha rahat görülebilir. Bu nedenle Moskova, Hazar enerji kaynaklarının Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla uluslararası pazarlara açılmasını uzun süre engellemeye çalışmıştır. Rusya Türkiye ile Mavi Akım projesini imzalayarak, kendine alternatif taşıma yolları aralamıştır.<sup>72</sup> Moskova, Hazar petrolünün Rusya'nın Karadeniz'deki limanı Novorossisk'ten Bakü'ye var olan boru hattıyla ulaştırılması için yoğun şekilde lobi yapmıştır. Rusya'nın Çeçenistan'daki savaşı, Bakü-Novorossisk boru hattının Çeçenistan'dan geçen bölümü üzerinde kontrolü sağlama çabası içinde görülebilir.

### **2.2.2. Rusya'nın Türkiye ve Diğer İslam Ülkeleri ile Enerji İlişkileri**

Günümüzde, her iki ülke de birbirlerinin önemli ticari ortakları haline gelmiştir. Rusya ve Türkiye arasındaki ticari-ekonomik işbirliğinin en perspektifli alanlarından birisi de enerji sektörüdür. Türkiye, Rusya'ya komşu ülkeler arasında enerji talebinin hızla arttığı ülkelerin başında gelmektedir. Diğer yandan, Rus kaynaklarının Avrupa pazarına taşınmasında köprü rolüne sahiptir. Bu faktörler; iki ülke arasında enerji konularıyla ilgili uzun dönemli işbirliğinin temelini oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki enerji ilişkileri, 1984'te imzalanan doğalgaz anlaşması ile başlamıştır. 1997 yılında imzalanan Mavi Akım Anlaşması'nın Karadeniz'den geçirmeye planladığı doğalgaz boru hattı 2005'te hayata geçti. Mavi Akım Anlaşması, enerji alanında iki ülke arasında Bakü-

---

<sup>71</sup> Okay Fırat Tanrısever, "Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Karadeniz Politikası", *Avrasya Dosyası*, cilt 13, sayı 1, 2007, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, s.173-176

<sup>72</sup> Tanrısever, *a.g.e.*, s.178

Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı konusunda yaşanan rekabetin yerine, işbirliği yaklaşımının ortaya konulması açısından çok önemlidir. Bu proje aynı zamanda Rusya'nın Türk ekonomisine yaptığı en büyük yatırımdır. Rusya, söz konusu boru hattına paralel bir Mavi Akım-2 doğalgaz boru hattı daha teklif etmektedir. Enerji alanındaki yakın ilişkiler gittikçe Rusya'ya enerji alanında bağımlılığının arttığı eleştirilerini de doğrulamaktadır. Ancak bu bağımlılığın arz-talep ilişkisi çerçevesinde Türkiye'nin Rusya'ya olduğu kadar, Rusya'nın da Türkiye'ye bağımlı olduğunu savunanlarda mevcuttur.<sup>73</sup>

Rusya'yı genellikle İslam Alemi ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ile münasebetleri ilerletmeye sevk eden birçok faktörden bahsedilebilir. Soğuk Savaş sonrasında küresel güç merkezleri arasında süre giden çok yönlü rekabet ve mücadele şartlarında Müslüman bloğu ile işbirliği stratejik açıdan faydalı addedilmektedir. Bunun yanında Rusya, Batı ile İslam dünyası arasında bir köprü rolü de oynama isteğindedir. Rusya'nın İslam dünyasının da bir parçası olduğu düşüncesi, ilk defa Putin tarafından, Nisan 2003'de Tacikistan Müftüsü Amanullah Nimetzade ile görüşmede dile getirilmiştir. Putin, aynı yılın Ağustos ayında Malezya'ya resmi ziyaret esnasında İKO ile münasebetleri genişletme ve bu örgüte gözlemci olma fikrini ileri sürmüştür.<sup>74</sup>

İslam dünyası ile yakınlaşmada şimdilik pek etkin olmayan ekonomik unsur, ileri dönemlerde önemli bir yer tutabilir. İKÖ ülkeleri, dünya petrol kaynakları ve üretiminin % 70'ini, doğalgaz üretiminin ise % 50'sini karşılamaktadır. Rusya'nın da son yıllarda dünyada petrol ve doğalgaz ihracatında öncü role sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber, Müslüman ülkeler Rusya'nın ürettiği malların iyi bir alıcısı olabilir. Ayrıca, sivil nükleer enerji reaktörlerinin inşası, uzay çalışmaları, demiryolu yapımı, doğalgaz ve petrol sanayisi gibi alanlarda geniş işbirliği imkanları mevcuttur. Bundan başka Rusya, doğalgaz ihraç eden Müslüman ülkelerle bu alanda ortak bir örgüt kurma niyetindedir.<sup>75</sup>

Putin döneminde Ortadoğu ile ilişkilerde köklü değişiklikler olduğu, Rusya'nın bölgede birçok konuda faal bir rol almaya çalıştığı, bölgesel örgütlerle temasları yoğunlaştırdığı

---

<sup>73</sup> Oktay Fırat Tanrısever, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri:1992-2010", *Bilgi Strateji*, cilt 3, sayı 4, 2011, Bilgesam Yayınları, s.43-44

<sup>74</sup> www.kremlin.ru, Erişim Tarihi: 16.10. 2014

<sup>75</sup> İlhan İnce, *a.g.e.*, s.176

ve buradaki temsil düzeylerinin yükseldiği, diplomatik girişimlerin sürekli bir karakter aldığı, iktisadi münasebetlerin artış gösterdiği gözlenmektedir. Putin, yönetimde olduğu sürede Mısır, Filistin (Nisan 2005); Cezayir (Mart 2006); Ürdün, Katar ve Suudi Arabistan (Şubat 2007); Birleşik Arap Emirlikleri (Eylül 2007) ve İran'ı (Ekim 2007) kapsayan ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu arada Putin'in Türkiye'ye de üç kere geldiğini eklemek gerekmektedir.

Rusya'nın Ortadoğu politikasında bir faktör olarak, iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi öne çıkmaktadır. Bölge ile ticaret hacminin hala yeterli düzeyde olmamasına rağmen, Rus şirketlerinin söz konusu ülkelerde ihalelere girme ve birtakım büyük projelerde faaliyet gösterme arzuları gün geçtikçe artmaktadır. Doğalgaz ve petrol şirketlerinin yanında, Rusya Demiryolları Şirketi, Suudi Arabistan ve Cezayir'de demiryolu projeleri gerçekleştirmektedir.<sup>76</sup> Rusya'nın Putin döneminde Ortadoğu politikasında, Moskova için bölgede üç devletin birincil derecede önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir; İran, Irak ve Türkiye. İran, Rusya'nın "yumuşak karnı" olarak görülen Orta Asya ülkeleri ile ve Türkiye, Transkafkasya ile sınır komşusu olması nedeniyle çok büyük bir önem taşımaktadır.<sup>77</sup>

Moskova, İran'daki Bushehr bölgesinde nükleer reaktör kompleksi inşasında da yardımcı olmaktadır. Ancak Rusya'nın, İran'ın nükleer politikası konusundaki tutumu açık olmadığı gibi belirsiz ve çelişkili bir görüntü sergilemektedir. Rusya'nın Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın İran hakkında çıkardığı ultimatomu desteklemesi ve ardından Putin tarafından da İran'ın nükleer çalışmalarının barışçıl amaç taşıdığını belirtmesi çelişkili tutumunun açık göstergelerdir. Rusya İran'a yönelik ultimatomu desteklemekte ancak İran nükleer tesislerinde önemli bir paya da sahip olmaktadır. Rusya'nın bu çelişkili politikaları bölgede ve küresel sistemde karşılaştığı çelişkili konunun bir ürünüdür. İran'ın, Rusya'nın gelecekteki tutumuna güvenerek politika üretme şansı bulunmamaktadır. Zira Rusya'nın nasıl davranacağını kestirmek mümkün değildir.<sup>78</sup> Ayrıca Rusya ile İran arasında birtakım sorunlar da bulunmaktadır. Zira, Moskova ve Tahran, Hazar Denizi'nin taksimi ve Hazar petrolünün, doğalgazının

---

<sup>76</sup> İlhan İnce, *a.g.e.*, s.165

<sup>77</sup> İlhan İnce, *a.g.e.*, s.166

<sup>78</sup> Arif Keskin(2005), "İran'ın nükleer çabaları: hedefler, tartışmalar ve sonuçlar" , <http://www.turksam.org/tr>, Erişim Tarihi: 25.10. 2014

ihracına yönelik güzergah sorunu yaşamaktadır. Ayrıca, Putin göreve geldikten sonra da sorunlar devam etmiştir.<sup>79</sup>

Rusya, Saddam döneminde Irak'la iyi ilişkiler kurmaya, petrol imtiyazları almaya çalışmıştır. ABD'nin Irak'ı işgali ile bu ülkede jeopolitik kayıp yaşanmıştır.<sup>80</sup> Ancak, Irak ise Moskova'ya olan sekiz milyarlık borcundan ve Rus şirketlerin Irak'ın geniş petrol rezervlerini geliştirebilecekleri beklentisinden dolayı, önemini muhafaza etmektedir.<sup>81</sup>

### 2.2.3. Rusya'nın AB Enerji Politikası

Putin'in AB politikası, özellikle enerji alanında Avrupalıları Rusya'ya bağımlı hale getirmek ve ABD'nin tek taraflı eylemlerini sınırlandırmak için gerekli hallerde AB ile işbirliğine gitmek, gibi stratejilerden oluşmaktadır. Putin döneminde AB Rusya ilişkileri, yeni bir zeminde şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde, Putin eskiden var olan enerji boru hatlarının yanı sıra, AB'yi enerji bağlamında Rusya'ya daha da bağımlı hale getirecek yeni boru hattı projeleri geliştirmiştir.<sup>82</sup> Putin yönetimi ayrıca ABD ve Çin'in taraf olmadıkları Kyoto Protokolünü imzalamıştır. Aslında AB'nin, ABD ve NATO'dan özerk bir güvenlik politikası oluşturma çabasında olması, Rusya'nın tercihidir. AB ve Rusya, Mayıs 2003'te dış güvenliğin de dahil olduğu dört başlıkta "Ortak Sahaların" oluşturulmasına karar vermiştir. 2004'te komisyon tarafından kabul edilen bu bildiriye göre "ortak sahalar" Enerji Diyalogunu, çevresel işbirliğini, siyasi ve güvenlik işbirliği alanlarını kapsamakla birlikte, uygulamada yeterli ilerleme sağlanamamıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra, iki taraf ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden söz edilirse, o da AB'nin doğuya genişleme ve bütünleşme politikası gelmektedir.<sup>83</sup>

Moskova açısından bakıldığında, 11 Eylül'den sonra, kendi enerji güvenliği için Karadeniz bölgesinde etkisini artırmaya çalışan AB'nin, bölgeyle ilgili politikalarında en fazla kaygı yaratan gelişme; AB'nin 2003 yılında Avrupa Komşuluk Politikası'nı

<sup>79</sup> İlhan İnce, *a.g.e.*, s.168

<sup>80</sup> İhsan Çomak, "Rusya- İran İlişkileri 2005", <http://www.turksam.org/tr/yazilar>, Erişim Tarihi:26.10.2014

<sup>81</sup> Robert O. Freedman, *Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu politikası*. Bülent Aras (Der.), *Irak Savaşı sonrası Ortadoğu*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2004, s.148-150

<sup>82</sup> İlyas Kamalov, "Rusya'nın Yeni Enerji Politikaları", *Stratejik Analiz*, C.9, No:100, Ağustos 2008, s. 40

<sup>83</sup> A. Sait Sönmez, Putin Dönemi Rusya Dış Politikası, *Avrasya Etüdleri*, C.37, No:1, 2010, Tika Yayınları, s:51-53

(ENP) hayata geçirmesi olmuştur. AB Rusya ile ilişkileri Kuzey Boyutu politikası ile tanımlamaktadır. Karadeniz bölgesinde AB, Rusya'nın hareket alanını sınırlamaya çalışmıştır.<sup>84</sup>

AB ve Rusya arasında ekonomik ilişkilerde enerji bağlamında bakıldığı zaman, doğal gazın özel bir önemi vardır. Dünya da en fazla doğal gaz rezervlerine sahip olan Rusya, AB'nin doğal gaz ihtiyacının %42'sini karşılamaktadır. Rusya, sadece doğal gaz üreten bir ülke değil, ayrıca mevcut durumda Orta Asya Cumhuriyetlerinde bulunan doğal gazı, Avrupa'ya ulaşmasını sağlayacak olan transit bir ülkedir. Doğal olarak bu da önemli bir bağımlılık unsuru olarak stratejik sonuçlar doğuracaktır.<sup>85</sup> Ancak 2006 Ukrayna doğal gaz krizi uluslar arası alana, Rusya'nın enerjisiyi kullanarak istediği zaman müdahale edeceği, şeklinde algılanmıştır. AB'nin Rusya'ya karşı olan pozitif bakış açısını negatife çevirmiştir. Çünkü Rusya'nın Avrupa'ya ihraç ettiği doğal gaz %80'ni, Ukrayna üzerinden geçirmektedir. Doğal gaz krizi, AB için Rusya ile ileride oluşabilecek krizleri göstermesi adına önemlidir. Güzergâh üzerinde oluşacak bir kriz, AB'ni de krizin olduğu ülke kadar etkileme ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla Rusya, transit ülkelere ihtiyaç duymaksızın, Avrupalı alıcılara doğalgaz satmak amacıyla, yeni boru hatları inşa etmektedir. Avrupa'ya kesintisiz doğalgaz nakledebilmek için Rusya, Kuzey Akım projesini geliştirmeyi öngörmektedir. Projeye Baltık Denizi'nin altından inşa edilecek boru hattıyla, Rusya'dan Almanya'ya doğalgaz sevkiyatı yapılacaktır. Ama söz konusu proje, iki devlet hükümetlerinin verdiği desteğe rağmen, sürekli olarak ertelenmektedir. Bunun başlıca nedenlerinden biriside, Baltık Denizi'ne komşu olan diğer ülkelerin projeye karşı olumsuz tutum sergilemeleridir.<sup>86</sup>

Rusya'nın Ukrayna üzerinden doğalgaz sevkiyatını azaltmak için geliştirdiği bir diğer proje de, Yamal-Avrupa boru hattı projesidir. 2007 yılından beri faaliyette olan projeye, Rusya'dan gelen doğalgaz Belarus ve Polonya'yı geçerek Almanya'ya ulaşmaktadır.<sup>87</sup>

Rusya, Avrupa Birliğine üye ülkelerin çıkarları doğrultusunda bahsedilen genel enerji politikasından, ayrı olarak enerji konusunda birebir ilişkiler kurmaya da özen göstermiştir.

---

<sup>84</sup> Tanrısever, *a.g.e.*, s.179

<sup>85</sup> Ömer Akdoğan, *a.g.e.*, s.72-73

<sup>86</sup> Kantörün, *a.g.e.*, s.94-95

<sup>87</sup> Lindsay Wright, "Pipeline Politics: Russian Natural Gas Diplomacy", Pipeline and Gas Journal, August 2009, Vol.236, No.8 <http://www.pipelineandgasjournal.com/pipeline-politics-russia%E2%80%99s-natural-gas-diplomacy?page=show> , Erişim Tarihi:18.09.2014

Çünkü; enerji konusunda önemli kaynaklara sahip olması ve ithal malları içinde önemli bir pazar olması, Rusya'nın Avrupalı ülkeler ile ekonomik ilişkileri geliştirmede etkili olacaktır. Bu durum en çok Rusya'nın işine yaramaktadır. Çünkü, AB içinde herhangi bir konuda Rusya aleyhine bir politika gündeme geldiği zaman, yakın enerji ticareti sayesinde Rusya'yı savunan ülkeler olmuştur.<sup>88</sup>

Ayrıca Rusya'nın fiyat konusunda ne zaman ne yapacağını belli olmaması, AB ülkelerini endişelendirmektedir. Bu krizle birlikte; AB içinde Rus gazına karşı alternatif kaynaklar bulunması gerektiğine dair görüşler ön plana çıkmıştır. Buna karşın Rusya, Avrupa doğalgaz arzındaki egemen konumunu azaltacak, alternatif projeleri engellemeye yönelik politikalar geliştirmektedir. Nabucco projesi; Rusya'nın Avrupa doğalgaz arzındaki egemen konumunu azaltmaya yönelik bir projedir. Proje ile Hazar bölgesindeki doğalgazın, Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına açılması planlanmaktadır. Rusya ise karşı hamle olarak Güney Akım projesini geliştirmiştir. Söz konusu proje, Rus ve Orta Asya doğalgazının Karadeniz'in altına döşenecek boru hattıyla, Bulgaristan'da Nabucco projesi için kullanılması düşünülen boru hattına

bağlanması planlanmaktadır. Ayrıca, Doğalgazın Bulgaristan üzerinden Avrupa'ya taşınması, Avrupa'ya enerji naklinde sorun yaşadığı transit ülke Ukrayna'ya, alternatif olması açısından da önemlidir. Bunun için Gazprom, hattın geçmesi planlanan Avrupa ülkelerinin de desteğini almak için diplomatik çaba sarf etmektedir. Bu çerçevede Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Sırbistan ve Slovenya ile ikili antlaşmalar imzalamıştır.<sup>89</sup>

Rusya ile AB arasında doğal gaz konusunda çıkar çatışması söz konusu değildir. Çünkü Rusya'nın en iyi müşterisi AB'dir. AB, doğal gaz ihtiyacının önemli bir kısmını Rusya'dan temin etmektedir. Parasını hiç aksatmadan öder ve daimi bir müşteridir. Ancak Rusya'da doğal gaz potansiyeli olmasına rağmen, Rusya'nın doğal gaz konusunda altyapı çalışmalarını hızlı bir şekilde yapamamasından dolayı, AB'nin doğal gaz açığının kapatılmama riski söz konusudur. Bu yüzden, Rusya doğal gaz üretimi ve altyapı modernleşme çalışmaları konusunda AB ile işbirliği yapmaktadır.<sup>90</sup> Rusya'nın AB enerji politikasında, Orta Asya ve Kafkasya'daki enerji kaynaklarının Avrupa pazarlarına açılması

---

<sup>88</sup> Ömer Akdoğan, *a.g.e.*, s.80

<sup>89</sup> Kantörün, *a.g.e.*, s.94-95

<sup>90</sup> Massari, M, "Russia and The EU Ten Years On: A Relationship in Search of Definition", *The International Spectator*, Vol. 42, No: 1, 2007, s. 9



için, Gazprom'un kontrolündeki boru hatlara yüksek düzeyde ihtiyacı vardır. Bu nedenle Rusya, boru hatlarının geçtiği transit ülkelerdeki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın alarak, transit ülkelerdeki etkinliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Bulgaristan, Macaristan, Belarus ve Avusturya'daki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın almıştır. Özellikle, Avusturya'nın Baumgarten bölgesindeki enerji dağıtım şirketinin hisselerinin yarısını satın alarak, Orta Avrupa doğalgaz dağıtım merkezine gelen gaz sevkiyatı da önemli bir güce kavuşmuştur. Ayrıca, bağımsızlıklarını ilan etmelerine rağmen eski doğu bloğu ülkelerinin (transit ülkeler), enerji alanında Rusya'ya olan bağılıkları sürdürmeleri de, Rusya'nın AB enerji politikasının pürüzsüz yürütmesinin önünü açmıştır. Bu ülkelerin Rusya'ya olan enerji bağımlılığı sayesinde, Rusya enerji fiyatlarını politik amaçları doğrultusunda kullanmayı başarmıştır.<sup>91</sup>

Genel olarak bakıldığında Rusya'nın, AB enerji politikasının ana hedefi Rusya'nın enerji politikasının önemli boyutunu oluşturmaktadır. Rusya bu alanda izlediği stratejiler, özellikle Avrupa doğalgaz pazarındaki monopol konumunu pekiştirmeye, alternatif projelerin hayata geçmesini engellemeye yöneliktir.

### **2.3. Rusya'nın Faaliyette olan ve Gerçekleştirilmesi Düşünülen Enerji Boru Hatları**

Putin ve Rus siyasal elitleri, enerji diplomasisini boru hatlarıyla ve bu hatlar üzerinde oluşturduğu enerji politikalarıyla yürütmeye çalışmaktadır. Rusya'nın boru hattı politikaları ile hem AB'ye daha fazla petrol transferi yapmayı, hem rakiplerini bu yolda egale etmeyi hem de Uzakdoğu'da Japonya ve Çin enerji pazarında söz sahibi olmayı amaçlamıştır. Özellikle hazar bölgesindeki ülkeler, bölge dışı ülkelerin yardımıyla boru hatlarını başka yerlerden geçirerek, Rusya ve İran'ın etkisini kontrol altına almaya çalışmaktadırlar.<sup>92</sup> Fakat Rusya, bölgedeki çıkarını korumak ve boru hatlarını kendi topraklarından geçirmeyi istemekte ve bu yolda politikalar geliştirmektedir. Bunun için de, petrol üzerine boru hatları projeleri yapmış durumdadır. Bunların bir kısmı, batılı devletlerin ortaya koyduğu bazı boru hatlarına, alternatif olarak düşünülmektedir. Rusya, bu boru hatlarıyla enerji gelirlerini arttırmayı amaç edinmiştir. Nitekim son yıllarda bu boru hatlarından geçen petrol miktarı arttığı için, petrol gelirleri de artmıştır.

---

<sup>91</sup> Kantörün, a.g.e, s.96

<sup>92</sup> Mete Alpkan Karahasanoğlu, Rusya'nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğal Gaz Krizi, Yük. Lisans Tezi, Trabzon, Şubat 2012, s.44.

Şimdi bu boru hatlarına göz atalım:

#### **Druzhba Boru Hattı;**

Rusya'nın Avrupa'ya petrol ihracı yaptığı hatlardan birisidir. Aynı zamanda dostluk boru hattı diye de bilinmektedir. 4000 km ile dünyanın en uzun boru hattıdır. Bu hatta petrol; Ukrayna, Slovakya, Çek cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan üzerinden Avrupa'ya ulaşır.<sup>93</sup>

#### **Baltık Boru Hattı;**

Batı Sibirya ve Timan Peçora'da, Finlandiya Körfezindeki Primorsk limanına ham petrol sevkiyatı için kullanılmaktadır. Rusya açısından en önemli özelliği; enerji ihracatında aracı devletleri ortadan kaldırmakta ve Kuzey Avrupa pazarına doğrudan iniş imkânı sağlamaktadır.<sup>94</sup>

#### **Doğu Sibirya Pasifik Okyanusu Boru Hattı;**

Rusya ve Çin arasında varılan anlaşma sonucu ortaya çıkmıştır. Rusya'nın bundaki amacı ise Çin'i kontrol altında tutmak istemesidir.<sup>95</sup>

Rusya doğalgaz politikasının temeline de doğalgaz boru hatlarını oturtmuştur.

#### **Yamal-Europe II doğalgaz Boru Hattı;**

Rusya doğalgazını Avrupa'ya bu hat sayesinde taşımaktadır. Hatta bu hat; Yamal yarımadasından başlayarak, Belarus ve Polonya üzerinden Almanya'ya ulaşmaktadır. Rusya bu boru hattı üzerinden, doğalgazını Polonya'dan Slovakya'ya daha sonra da Avusturya'ya ve oradan da İtalya'ya kadar ulaştırmayı hedeflemiştir fakat, Ukrayna ile arasında çıkan kriz yüzünden bu askıya alınmıştır.<sup>96</sup>

#### **Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı;**

Bu boru hattı Türkiye için hayati derecede önemli bir projedir. Hatta Nabucco projesini de dâhil edebiliriz lakin hali hazırdaki en somut proje budur. Bu projeye doğalgaz Rusya'dan, Türkiye'ye Karadeniz geçişli bir boru hattıyla taşınmaktadır. Elbette ki

---

<sup>93</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.48

<sup>94</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.46

<sup>95</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.47-48

<sup>96</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.50

Rusya Bakü-Tiflis-Erzurum boru hattına ve Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına karşı çıkmaktadır. Bu nedenle bu boru hattıyla doğalgaz salımını arttırarak Türkiye'yi kendisine daha bağımlı yapmaya çalışmaktadır.<sup>97</sup>

#### **Kuzey Akım Boru Hattı;**

Bu boru hattı özellikle Polonya'yı bertaraf etmek için tasarlanmıştır. Bu projeye birlikte Rusya; Polonya, Ukrayna ve Belarus'un transit rota niteliğini kaybettirmiş olacaktır. Rusya'dan Almanya'ya doğalgaz transferini gerçekleştirecektir.<sup>98</sup>

#### **Güney Akım Boru Hattı;**

Bu projeye Avrupa enerji güvenliğini sağlamak amaçtır. Karadeniz üzerinden olduğu için, Türkiye'nin inşaat izni verdiği ve Nabucco'ya alternatif olması ihtimaline rağmen Türkiye tarafından kabul edilen bir proje olmuştur.<sup>99</sup>

#### **Transbalkan Boru Hattı / Burgaz Dedeğaç Petrol Projesi;**

Rus petrolünün gemilerle Bulgaristan'ın Burgaz limanına getirilip buradan inşa edilecek boru hattı ile Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki Dede- ağaç (Aleksandrapolis) limanına pompalanması planlanmaktadır. 280 kilometre uzunluğundaki boru hattının ilk etapta 35 milyon ton, ilerleyen dönemde de 50 milyon ton petrol pompalanması düşünülmektedir. Maliyeti 1,2 milyar dolar olarak hesaplanan projenin yüzde 51,7 hissesi Rusya'ya, yüzde 24,15'i Bulgaristan'a, diğer yüzde 24,15'lik kısım da Yunanistan'a aittir.<sup>100</sup>

---

<sup>97</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.51-52

<sup>98</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.53

<sup>99</sup> Karahasanoğlu, *a.g.e.*, s.54-55

<sup>100</sup> Ferit Temur, "Rusya'nın Enerji Politikaları", Haziran 2010, *Yeni Rusya*, Grafik Yayınları, s.24

## **BÖLÜM 3: ÇİN'İN ENERJİ DURUMU VE PUTİN'İN ÜÇÜNCÜ İKTİDAR DÖNEMİNDE ÇİN - RUSYA ENERJİ İLİŞKİSİ**

Putin yönetiminin Asya açılımının en önemli boyutunu, Çin ile kurulan stratejik ittifak oluşturmaktadır. Rusya- Çin ilişkisinde en önemli belirleyici etken ekonomi alanındadır. Rusya 1990 sonrasında, Çin'in son yıllarda kendisinden sayısal olarak daha üstün bir konumda olduğunu kabul etmiştir. Nitekim Dünya Bankasına göre, küresel ekonomi içerisinde önemli bir güce sahip olan Çin'in GSYH'si, Rusya'nın GSYH'nın yaklaşık 4 katı kadardır. 2012 yılı içerisinde iki ülke arasında 88 milyar dolarlık bir ticaret hacmi söz konusudur. Bunun büyük kısmında iki ülke arasındaki enerji ticareti yer almaktadır. Çin'in ekonomik büyümesiyle artan enerji talebi, Çin'in enerji ithalatının artmasına neden olmuştur. 2008-2010 döneminde daralan dünya petrol ticareti, 2010 yılından itibaren artış trendi göstermektedir. 2012 yılında dünya petrol üretimi 90,9 milyon v/g'e ulaşırken, 2030 yılında dünyanın en büyük petrol ithalatçılarının Çin ve Avrupa olması öngörülmektedir. Halen dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olan Amerika'nın, 2017 yılında liderliği Çin'e bırakması beklenmektedir. Fakat Çin'in ekonomik büyümeyle desteklenen petrol ithalatının, ülkeyi Avrupa'ya göre daha az petrol bağımlısı yapacağı öngörülmektedir.<sup>101</sup>

### **3.1. Çin'in Enerji Sektörü**

Çin'in enerji kaynaklarının zengin olmasına rağmen, hızla ilerleyen ekonomik gelişimiyle artan enerji talebi, dış kaynaklara bağımlılığını arttırmaktadır. Aşağıda Çin'in iç enerji durumuyla kısaca tanışalım:\*

#### **3.1.1. Çin'in Doğalgaz ve Petrol Yerleşimi**

Çin'in enerji kaynakları dengesiz dağılım özelliğine sahiptir. Çin'deki Tarım, Siçuan, Ordos ve Çaydam gibi 9 havzası Çin'in önemli enerji yatakları sayılır. Günümüze kadar Çin'in en önemli enerji kaynaklarının yatağı Çin'in batısındaki Uyghur Özerk Bölgesidir. Gaz rezervinin % 83 ü bu bölgede olduğu kanıtlanmıştır.<sup>102</sup>

<sup>101</sup> BP Energy Outlook 2030, Ocak 2013

\*Burada konumuzla ilgili olarak doğal gaz ve petrolle ilgili kısım anlatılmaktadır.

<sup>102</sup> Şi Vın Çin (史文婧) vb, *Çin Doğalgaz Rezerv Durumu*, Pekin Üniversitesi Enerji Güvenliği ve Devlet Gelişme Araştırma Merkezi Çalışma Tez Serisi, 06.2012, s.5

Çin'in batı bölgesi ile Doğalgaz yatağı olan diğer büyük 4 bölge: Siçuan(Si Chuan), Şanşi (Shan Xi), Guangdong (GuangDong) ve Çinhai (Qing Hai). Çin'in devlet içi toplam doğalgaz rezervlerinin % 85'i bu coğrafyadadır. Rezervlerin %74 ünü Çin Petrol Şirketi kontrol etmektedir.<sup>103</sup>

### 3.1.2. Çin Devlet İçi Enerji Kaynakları

Raporlara göre 2009'un sonuna doğru, Çin'in petrol ve doğalgaz rezervi dünyadaki toplam petrol ve doğalgaz rezervi, %1.1 (2 milyar ton) ve %1.3 (2.4 trilyon metreküp) olduğu kanıtlanmıştır. 2009 yılında Çin %7.7 artışla, 83 milyar metreküp doğalgaz üretmiştir. Ancak doğalgaz tüketimi %11.5 artışla, 87 milyar 450 milyon metreküp olmuştur. Doğalgaz talep açığı ise; 4 milyar metreküpe ulaşmıştır. Çin konvansiyonel olmayan gaz rezervi de bir az zengin sayılır.



**Harita 2:** Çin'in Convansiyel Olmayan Gaz Rezervinin Dağılımı

**Kaynak :** www.cngo.urlwebsite.net, Tang Hong, 2011 , Erişim Tarihi:13.11.2014

2009'un sonuna kadar ülke içinde kanıtlanmış konvansiyonel olmayan gaz rezervi, 2.0898 trilyon metreküptür. Bu rakam bütün ülke içi doğalgaz rezervinin % 24'üne eşittir. 2000 metreden fazla olmayan yeraltına gömülen kömür gaz rezervi, 36.81 trilyon

<sup>103</sup> Şi Yin Cin (史文静) vb, a.g.e, s.6

metreküp civarındadır ve dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Kazılabilir kömür gaz miktarı 10.87 trilyon metreküptür. Kaya gazı da büyük potansiyele sahip kaynaklardandır. 2010 yılında Çin ilk defa, Si çuan(四川) havzasında bir kaya gazı kuyusu kazmış ve endüstriyel gaz akışlarına sahip olmuştur. Aynı sene kaya gaz sektörünün gelişmesi için, devlet içinde ilk kaya gazı deneysel araştırma merkezi kurulmuştur.<sup>104</sup>

Verilere göre 2012 yılında, ülke içi petrol ve doğalgaz rezervinin büyük bir hızla büyüdüğü kanıtlanmıştır. Petrol ve doğalgaz üretiminin istikrarlı bir artış içinde olduğu da söz konusudur. 2012’de ülke içi yeni kanıtlanmış petrol rezervi %13 artışla 1 milyar 520 milyon ton olarak, Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğundan beri onuncu defa, aynı zamanda sürekli olarak altıncı defa 1 milyardan geçmiş durumdadır. Yeni kanıtlanmış kazılabilir rezerv sayısı ise %7 artışla, 270 milyar tondur. Yine aynı yıl kanıtlanmış doğalgaz rezervi %33 artışla, 9.6122 milyar metreküp olmuş, kazılabilir rezerv ise %36 artışla 5.008 milyar metreküp olmuştur. Ülke içi toplam petrol üretimi, % 1 artışla 205 milyar ton, doğalgaz toplam üretimi %5.4 artışla 1.0676 metreküp olmuştur. Ülke içi kömür gaz üretimi ise, %24 artışla 2.570 milyar metreküptür.<sup>105</sup>

### 3.1.3. Çin’in Yabancı Enerji Kaynaklarına Bağımlılığı

Çin’in enerji tüketim yapısının karışıklığı; tüketim merkezine uzak olması ve ülke içi enerji üretiminin, ülkenin yüksek hızla büyümeye devam eden ekonomisine yetmemesi, Çin’in yabancı kaynaklara bağımlılığını arttırmaktadır. Uzmanların tahminine göre, 2015’te Çin’in yabancı bağımlılığı % 52.26 olması ve 2020 ‘de % 61.98 e ulaşacağı söz konusudur.<sup>106</sup> O zamana gelince, ülkenin doğalgaz talebi 300 milyar metreküp olacak ve bunun yarısını ithalata dayanarak elde etmek zorunda kalacaktır.<sup>107</sup>

<sup>104</sup> Şi Vin Cin (史文婧) vb, *a.g.e.*, s. 7

<sup>105</sup> Vang yang (汪洋), “2012de Petrol Doğalgaz Rezervlerin yükselişindeki Atılım”(国土资源部: 2012年石油天然气储量增长获新突破), Rapor, [http://www.mlr.gov.cn/xwdt/jrxw/201303/t20130328\\_1196769.htm](http://www.mlr.gov.cn/xwdt/jrxw/201303/t20130328_1196769.htm), 28.03.2014

<sup>106</sup> Cang Yao (张瑶),” Çin ve Orta Asya Ülkelerin Enerji İşbirliği ve Çin’in Enerji Güvenliği-Yerel Politika Analizi”, (中国与中亚国家能源合作关系及其能源安全---地缘政策研究), *Rusya Araştırma Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.6, 2009, s118

<sup>107</sup> ”Rus Gazı: Çin’in Yıllık Doğalgaz Tüketimi 300 Milyon Metreküptan fazla”(俄气: 中国天然气年均消耗量高于3亿立方米), Çin Fosil Haber Sitesi Raporu, (中国化石新闻网报告)16.11.2011, [http://www.sinopecnews.com.cn/news/content/2011-11/16/content\\_1110058.shtml](http://www.sinopecnews.com.cn/news/content/2011-11/16/content_1110058.shtml) , Erişim Tarihi:27.05.2014

Çin ekonomik büyümeyle artan enerji talebini, diğer bir problemle karşılaştırmıştır. Ana enerji kaynağı kömür olmaya devam eden Çin’de, kömürden dolayı çevre kirliliği ve küresel ısınmayı önlemek için, artık doğalgaza daha da ağırlık vermek zorundadır. Çin’in iç rezervlerinin yetişmemesi ve konvansiyonel olmayan doğalgaz üretim sektörünün daha genç olması ve daha çok teknik yönden maddi duruma ihtiyaç duymasından dolayı, şu an sahip olan enerji kaynakları Çin’e yetmemektedir. Bunun için ithalat alanını daha da genişletmek ve arttırmak zorunda kalmıştır.

2000 yılında ülkenin doğalgaz tüketimi 25 milyar metreküp olmuştur. 2007’de ise 68 milyar metreküptür. 2011 Ocak’tan Kasım’a kadar görünen tüketim %20.5 artışla 115.9 milyar metreküp, ülke içi doğalgaz üretim %6 artışla 91.4 milyar metreküp, doğalgaz ithalat miktarı %91.5 artışla 28.1 milyar metreküp olmuştur. Geçtiğimiz iki yılda ülkenin doğalgaz talep açığı ayrı ayrı 4.45 milyar metreküp ve 10.540 milyar metreküpe ulaşmıştır. Çin’in doğalgaz kullanımını ilgili kurumların kontrol etmesine maruz bırakıldığı için, asıl talep görünenden çok daha fazladır. 2011 yıl başında Çin Enerji Yönetim Kurulu, ” İki Bin On Beş” planı yapılmıştır. Bu planda Çin’in 2015 de, enerji teminini 170 milyar metreküpe, kömür yatağı metan gazını 20 milyar metreküpe ve kömür gazını 30 milyar metreküpe ulaştırmayı amaçlamaktadır.<sup>108</sup>

### **3.2. Çin’in Rusya ile Enerji İşbirliği Yapma Umudu**

Günümüzde Rusya, Çin’in önemli enerji partneri sayılmaktadır. Çin Rusya enerji işbirliği petrol ve doğalgaz sektörü üzerinde gerçekleşmektedir. Çin bu işbirliği konusunda geçerlilik, etkililik ve sürdürülebilirlik, bu üç stratejik açıdan Rusya’ya yaklaşmaktadır.

#### **3.2.1. Geçerliliği**

Çin’e göre, Çin - Rusya enerji işbirliklerinin geçerliliği aşağıda belirtildiği gibidir:

##### **3.2.1.1. Enerji Yapısına Göre**

Bilindiği gibi, Rusya dünyadaki en büyük petrol ve doğalgaz rezervi ve üretim yerine sahiptir. Nüfusu ise dünyanın sadece % 2.5 ine denk gelmektedir ve enerji tüketimi

<sup>108</sup> “Çin Doğalgaz Talebi ve Taşımacılık Model Analizi”, <http://www.china5e.com/thesis/news-255166-1.html> , Erişim Tarihi:28.05.2014

fazla değildir. Dolayısıyla petrol ve doğalgazın çoğu kısmı, ihracat üzerine kullanılmaktadır. Yakın zamanda konuyla ilgili kurum ve uzmanlar, Batı Sibirya'nın petrol, gaz rezervinin git gide azalacağını ve bu durumun Rusya'nın petrol ve doğalgaz arz stabilitesine etki göstereceğini düşünmektedirler. Fakat Rusya yeni teknolojiler geliştirerek ve yeni petrol arazileri keşfederek, petrol ve gaz üretimi ve ihracatını devam ettirmekten yana değildir.<sup>109</sup>

Günümüzde Çin'in ithal ettiği petrolün % 60'ı, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelmektedir. Fakat Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin siyasi istikrarsızlığı, Çin'in enerji güvenliğinde kuşku oluşturmaktadır. Bu yüzden Çin bu bölgelere bağımlılığını azaltmak için diğer bölgelerden, enerji partnerleri edinmek zorunda kalmıştır. Bu durumda en önemli partner adayı elbette Rusya'dır. Çin, enerji konusunda güvenlik sorunundan başka, fazla kömür ve petrol tüketiminden dolayı çevre kirliliği problemi ile de karşı karşıyadır. Bu durumu düzeltmek için de, enerji üzerindeki fazla kömür ve petrol bağımlılığını azaltmak için çözüm aramaktadır. Enerji tüketim yapısını değiştirmek, doğalgaz, nükleer enerji gibi yinelenbilir enerji üzerine çalışmalar yapmak, çözüm arayışı içinde olduğunu gösterir. Bu sebeple de, Rusya Çin için çok önemli bir konumdadır.

### 3.2.1.2. Enerji Taşımacılığı

Günümüzde, Çin'in ithal ettiği petrolün %80'i Malakka Boğazı tüneli aracılığıyla getirilmektedir.<sup>110</sup> Ayrıca, Malakka Boğazında sık sık görülen korsanlar, Amerikan'ın bölgede etkili olması gibi faktörler, Çin'in enerji ulaştırma güvenliğine tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple, Çin enerji güvenliği için enerji ithalat güzergahlarını çoğaltmayı ve daha istikrarlı olan alternatifler oluşturma çabası içindedir. Böylelikle enerji güvenliğini garanti altına almayı düşünmektedir. Bilindiği gibi Çin ve Rusya, uzun mesafeli bir kara sınırına sahiptirler. Bu özellik Çin'in önceki tek deniz yolu enerji ulaştırma yapısını değiştirerek, kara üzerinde demir yolu, boru hattı projeleriyle enerji

<sup>109</sup> Bın Sün Cın Dın (本村真澄), “ Rusya'nın 2030 Senesinden Önceki Enerji Politikalarının Geçerliliği ve Belirsizliği”, (俄罗斯 2030 年前能源战略——实现的可能性和不确定性), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), 2010, s55-58

<sup>110</sup> Çin'in esas enerji ulaştırma güzergahı: Basra Körfezi-Hürmüz Boğazı-Hint Okyanusu-Malakka Boğazı-Güney Çin Denizi-Çin Anakarası; ya da, Afrika Kıyıları- (Kuzey Süveyş Kanalı-Kızıl Deniz-Aden Boğazı)-Hint Okyanusu-Malakka Boğazı-Güney Çin Denizi-Çin Anakarası Cang Yao (张耀), “Çin ve Orta Asya Ülkeleri Enerji İşbirliği ve Çin Enerji Güvenliği-Jeopolitik Analizi”(中国与中亚国家的能源合作关系及其能源安全——地缘政策分析) *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı 6, 2009, s127



ithalatı yapmasına olanak sağlamaktadır. Böylece, enerji güvenliği büyük nispette garantiye alınmış olacaktır. Fakat bu durum da başka bir sorunun doğmasına sebep vermektedir: Uzun mesafeli boru hattı inşa etmek, doğal olarak daha yüksek mali harcama demektir.

### **3.2.1.3. Ekonomik Yapıdaki Tamamlayıcılığı**

Rus ekonomisi krizden önce büyük bir hızla büyümüştür.<sup>111</sup> Fakat ülke içi enerji üretim sektörünün gelişmesi, daha da gerilere dayanır. Doğu Sibirya ve Uzak Doğu bölgesinin açılması için büyük mali yatırıma ihtiyaç vardır. Çin geçtiğimiz 30 küsur senelik zaman diliminde, büyük kazançlar elde etmiştir. Mamul madde üretimi ve makine üretimi alanında göze çarpar hale gelmiştir ve uluslararası arenada "Dünya Fabrikası" olarak tanınmaktadır. Uluslararası ticaretin gelişmesiyle Çin, yüksek düzeyde döviz rezervleri toplamıştır. Şu an kaynak satın alma ve dış yatırımlar yapabilecek durumdadır. Bu yüzden, Çin ve Rusya ekonomik yapıda bir birlerini tamamlayabilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, enerji yapısına göre Çin ve Rusya enerji işbirliği için önemli avantajlara sahiptirler. Ulaştırma açısından bakıldığında ise Çin-Rusya işbirliği, Çin'i çeşitli enerji ithalat güzergahlarına sahip kılacak ve enerji güvenliğini tehdit eden faktörler de azalacaktır. İki ülkenin ekonomik açısından bakıldığında, bir birleri için tamamlayıcı rol oynayacakları kaçınılmazdır. Bu nedenle, Çin ve Rusya enerji alanında işbirliğine girmeleri geçerli olarak görülmektedir.

### **3.2.2. Etkinliği**

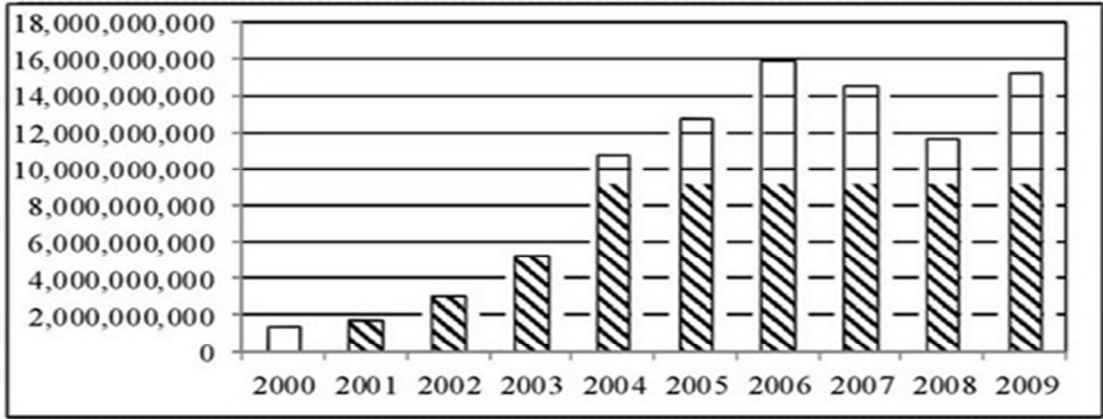
#### **3.2.2.1. İki Ülkenin Enerji Ticaretinin Hızla Büyümesine Göre**

Verilere göre 2000 -2009 yılları arası, Çin - Rusya petrol ticaretinde hızla bir büyüme söz konusudur. Bu büyüme Çin'in acil petrol talebi sorununu gidermesinde önemli rol oynamıştır. Daha da önemlisi, Çin'in petrol ithalatında Orta Doğu'ya bağımlılığını azaltmasına olanak sağlamıştır.<sup>112</sup>

---

<sup>111</sup> Sun Su Yuan(孙溯源), "Rusya'nın Dünya Petrol Sektörüne Meydan Okuması"(俄罗斯对世界石油体系的挑战及其局限), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.3, 2010, s106 Japon, Yi Lang(田畑伸一郎), "Rusya'nın Petrol Gaz Rezervlerine Bağımlılığı Üzerine Analiz"(俄罗斯油气资源依附型论析), *Rusya Araştırması Dergisi* (俄罗斯研究), Sayı.3, 2010, s 43-45

<sup>112</sup> Wang Wei Yi(王伟毅) Hao Rui Bin, (郝瑞彬)"21 Yüzyıl'da Çin-Rusya Petrol Güvenliği ve Çin -Rusya Enerji İşbirliği"(21世纪中俄石油安全及中俄能源合作), *Çin Madencilik Sektörü Dergisi*(中国矿业), Sayı.3, 2006, s 5-8



**Grafik 1:** Çin'in Rusya'dan Ham Petrol İthalatı (kg)

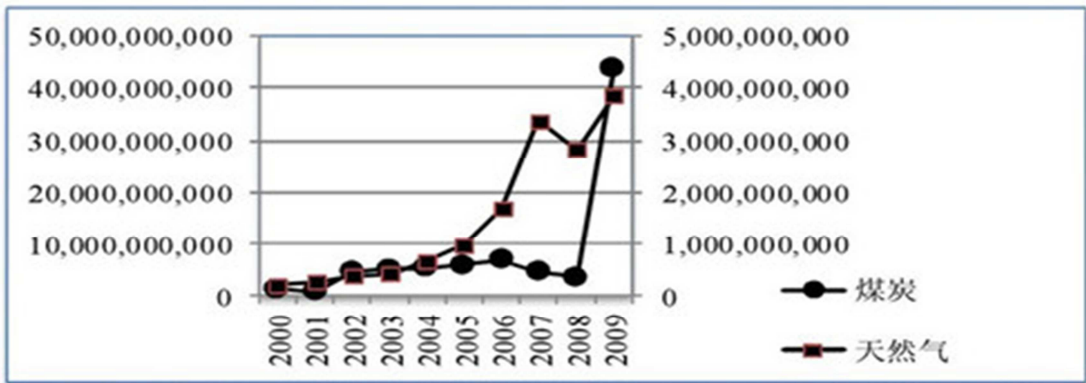
**Kaynak :** <http://comtrade.un.org/db/> , Erişim Tarihi: 16.4.2014

Aşağıda, Tablo 4 ve Grafik 2 de, Çin'in Rusya ve Avustralya'dan aynı senelerde gerçekleştirdiği doğalgaz ithalatı karşılaştırılmıştır.

**Tablo 4:** Çin'in Rusya'dan Doğalgaz İthalatı (kg)

年份	2000	2001	2002	2004	2005	2009
数量	120,874	458,410	325,483	2,453,500	2	190,457,392

**Kaynak :** <http://comtrade.un.org/db/> , Erişim Tarihi:13.03.2014



**Grafik 2 :** Çin'in Avustralya'dan Kömür , Doğalgaz İthalatı (kg)

**Kaynak :** <http://comtrade.un.org/db/> , sol taraftaki koordinat Kömür, sağ taraftaki koordinat Doğalgazı göstermektedir, Erişim Tarihi:13.03.2014

Verilere göre Çin-Rusya arasında petrol ticaretini karşılaştırdığımızda, doğalgaz ticareti daha gelişmemiş vaziyette olduğu anlaşılmaktadır.<sup>113</sup>

### **3.2.2.2. Yatırım Durumuna Göre**

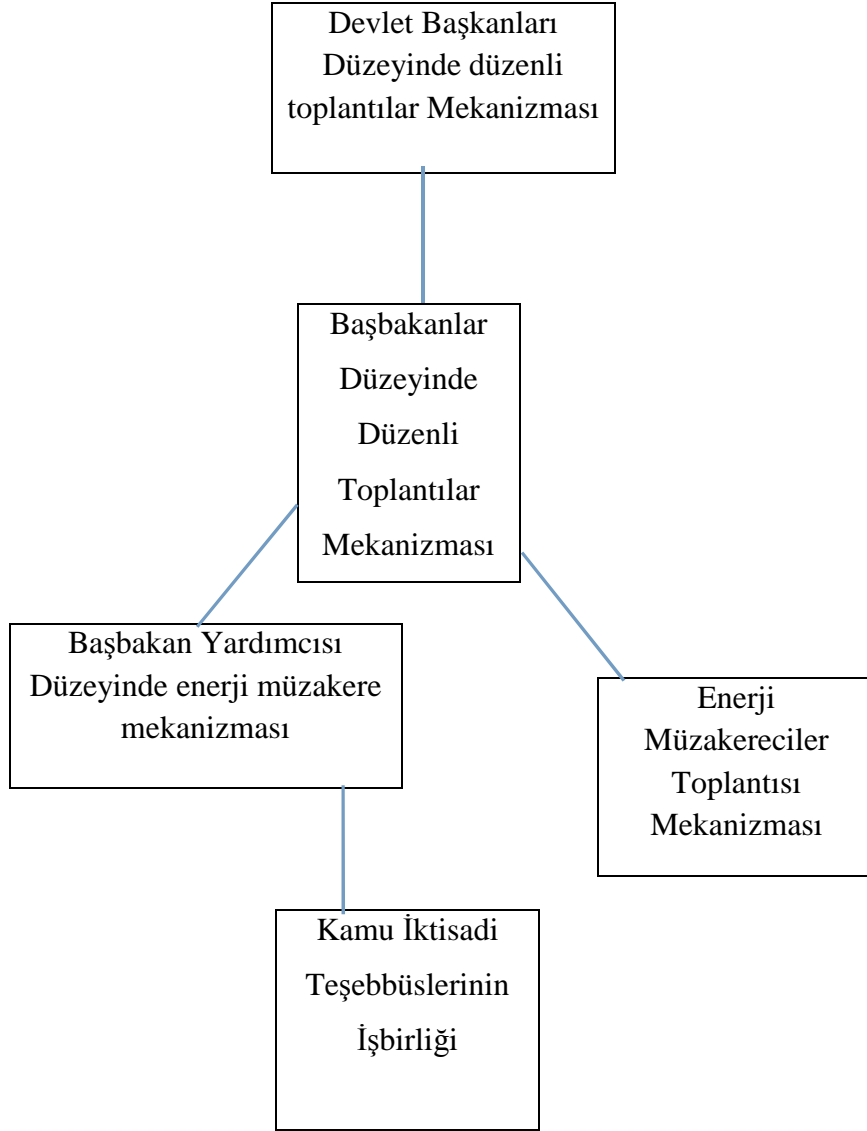
Çin, enerji politikasını bir tek enerji ithalatı üzerine düzenlemiş değildir. Ülke enerji şirketlerinin, yabancı yatırımlar yapmasına destek sağlamaktadır. Böylece Çin, devlet içi enerji şirketlerinin, direk dış enerji yatağına açılması, yatırım yapması , satın alması ve yabancı kaynaklara ortaklık etmesi gibi yöntemlerle, enerji güvenliğini garanti altına almaya çalışmaktadır. Bu konuda da belli kazançlar elde etmeye çalışmıştır.

### **3.2.2.3. Çin - Rusya İşbirliği Mekanizmasına Göre**

Çin-Rusya enerji işbirliğinin göze çarpan bir özelliği de, işbirliklerinde devletin öncü rol oynamasıdır. Bu durum, ülkeler arasında bu tür ilişkilerin sağlanmasının ve gelişmesini önemli itici gücü sayılır.

---

<sup>113</sup> Fing Bao Guo (冯保国), “Çin-Rusya Doğalgaz İşbirliği Analizi”(关于中俄天然气合作冷思考)*Uluslararası Petrol Ekonomi Dergisi*(国际石油经济), Sayı : 6, 2011, s 9-14



**Şekil1:** Çin-Rusya Enerji İşbirliği Mekanizması Modeli

**Kaynak :** Han Dong Tao(韩东涛), Çin-Rusya, Çin-Avustralya Enerji İlişkilerinin Karşılaştırma Analizi(中俄、中澳能源合作比较研究), Rusya Araştırma Dergisi(俄罗斯研究), Sayı.5, 2007

Şekil 1’de gösterildiği gibi, Çin-Rusya enerji işbirliği mekanizması yeni olgunlaşmıştır.

Her kesimin ayrılması açık, görevleri belli, her mekanizmanın arasındaki mevcut ilişki sisteminin yapısında dikey özellik şekillendirmiştir. İki ülkenin devlet başkanlarının düzenli toplantıları, hükümet düzeyinde gerçekleşen toplantılar ve başbakanların toplantılarına bağlı olarak başbakan yardımcılarının enerji müzakere mekanizması ile

enerji müzakerecilerinin toplantıları ve buna ek olarak da başbakanlar düzeyindeki mekanizmaya bağlı olan kamu iktisadi teşebbüslerin işbirlikleri, Çin - Rusya enerji ilişkisi mekanizmasının sistematik yapısını oluşturmaktadır. İki devletin böyle işbirlikçi mekanizmaya sahip olması, enerji konusunda önem verilen konuları tartışabilmeleri için zemin hazırlamıştır. Ayrıca enerji konusunda iki devletin de gayelerini, gündeme getirebilmelerine olanak sağlamış durumdadır. Çin-Rusya ilişkisinde önemli olan hükümetin etkisinin büyük olmasıdır. Bunun esas sebebi de Rusya'nın serbest piyasa yapısının sağlam olmamasıdır. Rusya enerji sektörü, devletin kontrolü altındadır. Enerji şirketlerinin çoğu, devlet siyasetinin etkisinde ticari hareket etmektedir. Bu yönden Çin ile benzer yapıya sahiptirler. Bunun için de iki devlet, sistematik işbirliği mekanizması aracılığıyla, enerji piyasasındaki ekonomik yapının eksikliğini gidermeleri gerekmektedir.

### **3.2.3. Sürdürülebilirliği**

#### **3.2.3.1. İki Ülkenin Siyasi İlişkilerine Göre**

Enerji kaynakları stratejik konuma sahiptir. Hükümet ise enerji işbirliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi ilişkilerin istikrarlı olması, devletler arasındaki enerji işbirliğinin temellerinden biridir. Çin Rusya'nın devlet siyasetinde, ekonomik reformlarda benzer yönler vardır. Siyaset, ekonomi, kültür, maarif ve benzer konularda derin işbirliği mevcuttur. Çin, iki ülke arasındaki enerji işbirliğinin sürekli olmasına yakından etki gösterecektir.<sup>114</sup>

#### **3.2.3.2. Enerji Yöntemlerine Göre**

Rusya'nın enerji dış politikası, küreselleşme ve bölgeselleşme düzeyinde, uzun süreli ve istikrarlı bir biçimde enerji ithalatı yapmak, dünya enerji marketinin ön görüşünü garanti altına almak üzerine yoğunlaşmıştır.”<sup>115</sup>

Amerika'da “Kaya Gazı Reformu”nun ortaya atılmasından sonra, sıvılaştırılmış petrol gazı üreticisi olan Katar, Rusya'nın rekabetçisi olarak Avrupa pazarına girmiş ve

---

<sup>114</sup> Liu gu chang(刘古昌), “Gelişmekte olan Çin-Rusya Stratejik Partner ilişkisi”(不断迈上新台阶的中俄战略协作伙伴关系), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.1, 2008, s3-10 ; Sui Qi Ming(崔启明) “Çin-Rusya İlişkileri Üzerine Analiz”(关于中俄关系的几点思考), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.3, 2007, s 4-8

<sup>115</sup> Stanislav Z. Zhiznin, “Rusya Enerji Diplomasisi”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.3, 2010, s 71

Rusya'yı şiddetli bir rekabet ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu yüzden, Rusya ihracat pazarını iyileştirmek ve riski küçültmek için doğu ağırlıklı politika izlemeye başlamıştır. Rusya'nın 2003'de kararlaştırdığı "2020 ye kadar Rusya Enerji Politikası" ile 2009 da kararlaştırdığı "2030'a kadar Rusya Enerji Politikası"nda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler Rusya'nın bundan sonra enerji ihracatında, Asya- Pasifik ülkeleri ile işbirliği yapacağı konusu üzerine yoğunlaştırılmış olup, bölge enerji işbirliğinin gelişmesi için yöntemler üretmeye çalışmıştır. Çin, Japonya, Güney Kore ve Hindistan Rusya'nın Asya -Pasifik bölgesindeki esas enerji işbirliği yapmayı düşündüğü ülkelerdendir. Rusya, böylece Avrupa pazarına olan bağımlılığını dengelemek istemektedir. Bu yüzden doğu enerji politikası üzerinde bir takım çalışmalar yapmış durumdadır. Rusya, Doğu Sibirya ve uzak doğu ülkeleri arasında komple bir petrol ve doğal gaz rafinaj, ulaştırma ve tedarik etme seti kurarak, bölgeye sağlam enerji ihracatı yapmayı planlamaktadır.<sup>116</sup> Rusya'nın doğu enerji politikası, Çin'in devlet içi enerji şirketlerinin yabancı yatırımlar yapmalarını desteklemektedir. Çin ile Rusya'nın karşılıklı benzer enerji politikaları izlemeleri, iki ülkenin enerji işbirliği yapmasını kolaylaştırmaktadır.

### **3.3. Putin, Medvedev -Putin Dönemleri Çin - Rusya Enerji İşbirliği**

Doksanlı yılların sonunda, iki ülke arasındaki ilişkilerde en gözle görülür ilerleme, 1999'da Boris Yeltsin'in devlet başkanlığı görevini Vladimir Putin'e bırakmasıyla birlikte başlamıştır. İlginçtir ki, Çin - Rusya yakınlaşması, ABD açısından Soğuk Savaş dönemi kutuplaşma faaliyetlerini akıllara getiren bir olay olarak algılanmasına yol açmıştır.<sup>117</sup> 2000 yılında Duşanbe de toplanan Şangay Zirvesi'nde Rusya Devlet Başkanı Putin'in, "Çin bizim için bütün alanlarda stratejik ortağımızdır" açıklamasının ardından, 16 Temmuz 2001'de "İyi Komşuluk ve Ortaklık" anlaşmasının imzalanması ile Moskova'da Çin - Rusya ticari işbirliği geliştirilmesi alanında merkez kurulmuştur.<sup>118</sup>

---

<sup>116</sup> Stanislav Z. Zhiznin, "Rusya'nın kuzeydoğu bölgedeki dışa doğru enerji işbirliği", *Rusya Araştırması*, Sayı. 3, 2010, s 78

<sup>117</sup> Rajan Menon, "The China-Russia Relationship: What It Involves, Where It Is Headed, and How It Matters for The United States", *A Century Foundation Report*, s 9-10

<sup>118</sup> Asem Naşabay Hekimoğlu, *Rusya'nın Dış Politikası*, Ankara, Vadi Yayınları, 2007, s 237

### 3.3.1. Putin İktidarının Birinci ve İkinci Dönemi Çin - Rusya Enerji İlişkileri

Putin'in birinci iktidar döneminde, Rusya Çin ile olan ilişkilerine sıcak bakmaya başlamıştır. Fakat Amerika'da yaşanan "11 Eylül olayı" sonrası, Rusya terörizm sorunu karşısında, batı ile ortak çıkarları olduğunu düşünerek Batı yanlısı politika izlemeye başlamıştır. Bu yüzden Çin - Rusya ilişkilerinde durgunluk yaşanmıştır. Böylelikle, iki ülke arasındaki enerji işbirliğinde de gerginlik yaşanmaya başlamıştır. Hatta bu dönemde, iki devlet arasındaki enerji konusunda imzalanan anlaşmalar bile yürürlükten kaldırılmıştır.

Putin'in iktidarı devam ettirdiği 2004-2008 yılları arası, enerji ilişkileri tekrardan canlanmıştır. Bunun sebebi; bu dönemde Asya - Pasifik ülkelerinin ekonomik durumlarında hızla kalkınma olması ve enerji talebinin artmaya başlamasıdır. Bu ülkelerin kendi iç kaynakları enerji talebini giderebilecek derecede yeterli olmadığı için, yabancı ithalata ihtiyaç duymaktadır. İkinci olarak ise; Nato'nun doğuya genişlemesi ve Rusya çevresindeki Avrupa ülkelerinin planladığı "Kırmızı Reformlar"ın, Rusya'nın stratejik alanını iyice sıkıştırmış olmasıdır. Üçüncü olarak, Batı enerji pazarının geleceği Rusya açısından kuşku oluşturmaktadır. Bu da iki açıdan açıklanmaktadır: Bir taraftan Rusya'ya göre gelecekte Batı ülkelerinin enerji talebinin artmama kuşkusu, diğer taraftan Avrupa'ya ihraç edilen enerji kaynaklarının Batıya ulaştırılmadığı güzergah ülkelerin, Rusya enerji güvenliği açısından kuşku oluşturmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Putin enerji politikasını tekrardan gözden geçirme zorunluluğu duymuştur. Batıya bağımlılığı dengelemek, ihracat pazarını çeşitlendirmek için, Asya - Pasifik ülkeleriyle işbirliğine gidilmesi gerektiğini hissetmiştir.

Rusya'nın enerji politikasında, Asya - Pasifik ülkeleri arasında, Çin önemli yere sahiptir. Çin'in hızla büyümeye devam eden ekonomisinin gerektirdiği dev enerji talebi, Rusya için önemli bir pazar oluşturmaktadır.<sup>119</sup> 2004 Eylül ayında, Çin başbakanı Vın Ciabao'un Rusya ziyaretiyle, iki devlet arasında diplomatik görüşmeler meydana gelmeye başlamıştır. 2004 yılından sonra iki devlet başkanları bir birine ziyarete giderek, iki ülke arasındaki işbirliği geliştirmeye çaba harcamış ve konuyla ilgili anlaşmalar imzalamıştır. 2006 yılında ise, Çin'in Rusya'dan ithal ettiği petrol 15.97

<sup>119</sup> Zhang yao(张耀), "Putin'in İkinci Başkanlık Dönemi Rusya'nın Dış Politika Yöntemleri Analizi"(普京的第二任总统时期俄罗斯外交政策方法研究), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.4, 2007, s.78

milyon tona ulaşmış olup, ithalat sayısı 2005 yılındaki rakama göre % 25 artmıştır. Bu rakam 2006 yılında Çin'in toplam ithalat sayısının % 11'ine eşittir.<sup>120</sup> Putin 2006 yılından başlayıp Çin'e tedarik edeceği ham petrol sayısının, 15 milyardan az olmayacağını açıklamıştır. Yine 2006 yılında Çin-Rusya işbirliğinde büyük ilerleme olduğunu söyleyebiliriz. 2007 yılında ise Çin başbakanı Vın ciabao, Rusya'nın teklifiyle bir kez daha Rusya ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette iki ülke liderleri, enerji işbirliğinin geleceği için stratejik görüşlerde bulunmuşlardır.

### 3.3.2. Medvedev - Putin Dönemi Çin - Rusya Enerji İlişkileri

2008'de Dimitri Medvedev'in devlet başkanlığı döneminde de Rusya, Çin ile olan ilişkilerine önem vermiştir. 23 - 24 Mayıs 2008'de, iki devlet arasında ortak bildiri yayınlanmış ve karşılıklı resmi ziyaretler düzenli aralıklarla gerçekleştirilmiştir.<sup>121</sup>

Rusya ile Çin arasında 2009'da Doğu Sibirya - Pasifik Okyanusu (ESPO) boru hattı petrol anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte, Rusya devlet petrol şirketi olan Rosneft aracılığıyla Çin'e 20 sene boyunca her sene 15 milyar ton petrol satışı gerçekleştirmeye başlamıştır. Çin tarafı ihraç edecek olan Rosneft şirketine 15 milyar dolar, ESPO boru hattının döşemesini gerçekleştirecek olan diğer bir Rus devlet şirketi Transneft'e de, 10 milyar dolar değerinde kredi sağlamıştır.<sup>122</sup> ESPO boru hattı projesi 2011'de faaliyete geçerek 2013'te tamamlanması beklenmiştir. Bu boru hattı projesi 4700 KM uzunluğuyla, dünyadaki en uzun petrol boru hattı olacağı belirtilmiştir.<sup>123</sup> Bununla birlikte, bahse konu olan miktarın artması umulmamaktadır. Çünkü, ilk fazın açılmasının ardından ESPO-2'nin açılması gündeme gelmiş ve böylece Rusya'nın bölgeye akıtacağı petrol miktarında önemli bir artış olacağı açıklanmıştır.<sup>124</sup> Transneft'in ikinci ve son ayağının açılması ile 4700 KM uzunluktaki ESPO boru hattı çifte kapasite ve 2013'te 36 milyon tonluk bir ihraç ile Rusya için Avrupa'ya karşı

<sup>120</sup> Yuan şin hua(袁新华)“Çin Rusya Petrol İşbirliğinin Esası ve Gelişimindeki Beklentiler”(中俄石油合作基础及其发展前景), *Shang Hai İşletme Fakültesi Dergisi*(上海行政学院学报), Sayı.4, 2007, s.114

<sup>121</sup> Vladimir Portyakov, “Russian - Chinese Relations: Current Trends and Future Prospects”, [www.laender-analysen.de](http://www.laender-analysen.de), s 2, Erişim Tarihi:20.03.2014

<sup>122</sup> “Neftegazovaya Sotrudnicestvos Kitayem”, [http://www.oilcapital.ru/export/context/kitay\\_neft\\_i\\_gaz.html?PAGEN\\_2=3](http://www.oilcapital.ru/export/context/kitay_neft_i_gaz.html?PAGEN_2=3), 12.04.2012, Erişim Tarihi:20.03.2014

<sup>123</sup> “Rusya İçin Yeni Bir Gelir Kapsı Açıldı: Çin Boru Hattından Petrol Akmaya Başladı”, <http://www.turkrus.com/haber-hatti/49272/rusya-icin-yeni-bir-gelir-kapisi-acildi-cin-boru-hattindan-petrol-akmaya-basladi.html>, 05.01.2011, Erişim Tarihi:20.03.2014

<sup>124</sup> “Asia to get more Russian ESPO crude as second pipeline opened”, <http://rt.com/business/transneft-espo-oil-asia-807/>, Erişim Tarihi: 22.03.2014



büyük bir koz elde etmiş olacaktır.<sup>125</sup>2011 rakamlarına göre, Çin'e en fazla petrol ihraç eden ülkelerin arasında Rusya, Suudi Arabistan, Angola ve İran'dan sonra dördüncü sıradadır. Bu projelerin hedeflendiği gibi ilerlemesi durumunda, Çin'in dördüncü petrol sağlayıcısı olan Rusya'nın Çin enerji pazarındaki payı da artacaktır. Aynı zamanda bu durum, iki ülke arasında doğal gaz alanında da daha büyük ticari anlaşmaların önünü açabilecektir.

Günümüzde Rusya'nın en fazla petrol ihraç ettiği ülke, günlük 700 bin varil kapasitesiyle Almanya'dır. Çin ise, 400 bin varil ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2018'den itibaren, Rusya'nın Çin'e yapmış olduğu petrol sevkiyatı miktarını arttırması planının hayata geçirilmesiyle birlikte, günlük 743 bin varili aşacak olan petrol ihracatı Çin'i birinci sıraya çıkarmaya yetecektir.<sup>126</sup>

ABD'nin 2012'den itibaren petrol ithalatını % 21 azaltarak iç kaynaklarına yönelmesine karşın, Çinin iç kaynaklarının yetersizliği nedeniyle petrol ithalatını % 60 düzeyine kadar arttırması, 2014'ten itibaren en fazla petrol ithal eden ülkeler arasında ilk sırada yer alacağı tahmin edilmektedir. Rusya'nın Çin'e yönelik enerji politikasında diğer araç ise doğal gaz ihracatıdır. 2020 yılında Çin'in doğal gaza olan iç talebi 300-350 milyar metreküp, 2030'a geldiğinde ise Çin doğal gaz tüketimi 600 milyar metreküpe kadar artacağı tahmin edilmektedir. Çin'in yeni devlet başkanı Şi Cin Pin ilk ziyaretini 22 Mart 2013 tarihinde Rusya'da gerçekleştirdiğinde, iki ülkenin devlet şirketleri olan Gazprom ve China National Petroleum Corporation(CNPC) doğal gaz fiyatları konusunda daha anlaşmamış olsalar da, iki şirket arasında Rusya'dan Çin'e doğal gaz boru hattının döşenmesi ile ilgili karşılıklı yardımlaşma memorandumunu imzalamışlardır.

İki taraf arasında anlaşmanın imzalanması ve "Sibirya Gücü" doğal gaz projesinin tamamlanması durumunda, Rusya 2018 yılından itibaren Çin'e 30 sene boyunca her sene, 38 milyar metreküp doğal gaz ihracatı gerçekleştirecektir. İlerleyen yıllarda ise 60 milyar metreküpe kadar artırılması planlanmaktadır.<sup>127</sup>

---

<sup>125</sup> "Russian ESPO Pipeline Threatens Europe Oil Supplies", <http://oilprice.com/Energy/Crude-oil/Russian-ESPO-Pipeline-Threatens-Europe-Oil-Supplies.html>, Erişim Tarihi:06.04.2014

<sup>126</sup> "Kitay Stanet Krupneyşim Importyrom Russiyskoy Nefti", <http://vz.ru/news/2013/4/5/627604.html>, Erişim Tarihi:11.04.2014

<sup>127</sup> Aleksey Topalev, Reustem Falyahov, "Gazprom Vse Blijek Kitayu", <http://m.gazeta.r/business/2013/03/22/5113065.shtml>, Erişim Tarihi:11.04.2014

23 Ekim 2013 HALK internet sitesinde yayınlanan haberlere göre, 22 Ekim’de gerçekleşen iki ülke başbakanlarının toplantısında, Rusya enerji kaynakları bakanı Novantek, 2013’ün iki ülke için önemli bir sene olduğunu söylemiştir.

Petrol konusunda, Çin petrol - doğal gaz Şirketi, 24 Haziran 2013’te, Rusya’nın Çin’e akıttığı ham petrol miktarını artıracığı konusunda yaptığı anlaşmayı açıklamıştır. Bu anlaşmaya göre Rusya, ham petrol miktarını Doğu boru hattından her senede 15 milyon tondan artırarak 2018’e gelindiğinde ihraç sayısını 30 milyon tona ulaştıracaklardır. Artırma anlaşmasının süresi 25 senedir ve daha 5 sene uzatabileceklerdir. Batı boru hattından akıtılacak olan ham petrol, 1 Ocak 2014’ten başlayıp her sene 7 milyon ton artacaktır. Bu anlaşmanın süresi 5 sene ve daha 5 sene uzatılabilecektir. Çin Petrol Üniversitesi, Çin petrol gaz kaynakları Araştırma Merkezinin müdürü Prof. Dong Xin Cheng’a göre, gelecekte Avrupa pazarının Rus petrol gaz kaynaklarına olan ihtiyacının azalma olasılığını düşünerek, Rusya enerji dış politikasını Asya-Pasifik ülkelerine yöneltmeye başlamıştır. Böylece Çin’in büyüyen ekonomisi ve bunun getirdiği dev enerji talebi, Rusya için bir stratejik konumu oluşturmuştur.<sup>128</sup> Yalnızca hızla büyüyen ekonomisiyle değil, artan siyasi gücüyle de dikkat çeken Çin, enerji ihtiyacını güvence altına almaktadır. Çin’e dünyanın en uzun boru hattını inşa eden Rusya da, Avrupa’ya bağımlılıktan kurtulmaktadır.<sup>129</sup> Aynı zamanda Çin ve Rusya’nın bir takım stratejik konulardaki çıkarları, iki ülkeyi işbirliği yapmaya yönlendirmektedir. Bu açıdan iki ülkenin enerji alanında işbirliğine gitmeleri onlar için fayda yaratıcıdır.<sup>130</sup>

18 Ekim 2013’te, Rus petrol şirketi Rosneft ve Çin Devlet Petrol Kurumu (CNPC), Doğu Sibirya’da petrol arama ve geliştirme projesinde işbirliğini genişleten bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmayla birlikte Rusya ve Çin, enerji sektöründeki ilişkilerini daha da sağlamlaştırmıştır. Rosneft Başkanı Igor Sechin konuyla ilgili olarak “ Doğu Sibirya kaynaklarının işlenmesi, Rosneft’in mevcut ve gelecekteki rafinerilerinin olduğu kadar Uzak Doğu Petrokimya Şirketlerinin artan taleplerini karşılamada da yeni fırsatlar

---

<sup>128</sup> Ran you ping,(任友平) “Çin Petrolü: gelecekte Rusya hampetrol ithalatı 46.100 milyon tona yaklaşacak” (中国石油: 俄原油进口量将达4.6千万吨) [www.gov.cn/jrzg/2013\\_06/25content-2433270.html](http://www.gov.cn/jrzg/2013_06/25content-2433270.html) , Erişim Tarihi:25.06.2014

<sup>129</sup>“Asya’da dev enerji (Rusya - Çin) ittifakı”, [http://www.abhaber.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=33005:asyada-dev-enerji-rusya-cin-ittifaki&catid=211:arsiv&Itemid=930](http://www.abhaber.com/index.php?option=com_content&view=article&id=33005:asyada-dev-enerji-rusya-cin-ittifaki&catid=211:arsiv&Itemid=930) , Erişim Tarihi:30.05.2014

<sup>130</sup> Ran you ping,(任友平) “Çin Petrolü: gelecekte Rusya hampetrol ithalatı 46.100 milyon tona yaklaşacak” (中国石油: 俄原油进口量将达4.6千万吨) [www.gov.cn/jrzg/2013\\_06/25content-2433270.html](http://www.gov.cn/jrzg/2013_06/25content-2433270.html) , Erişim Tarihi:25.06.2014

yaratacaktır. Buna Komsomolsk rafinerisi, Çin'e ve Asya Pasifik bölgesine artan ihracat olduğu kadar, Uzak Doğu ve Doğu Sibirya'da Petrol ürünlerinin artan talebi karşılamaya yardımcı olacak olan Tianjin rafinerileri de dahil" demektedir. Ortak girişimde paylar belirlenmiştir. Anlaşmaya göre Rosneft ve CNPC Srednebotuobinsk sahasındaki çalışmalara başlamak için gelecekte ortak girişim kurumu olarak çalışacak bir takım kuracaklardır. Ortak girişimde Rosneft % 51 paya sahip olurken CNPC'nin payı % 49 olacaktır. Eylül ayında CNPC ve Gazprom arasında imzalanan uzun dönem stratejik ortaklık anlaşması sonrasında bu anlaşma iki ülkenin ilişkilerini pekiştirmektedir. İki ülkenin şirketleri, Rusya'dan boru hattıyla gaz tedarikinde anlaşmışlar ve ihracat miktarını ve başlama tarihini belirlemişlerdir.<sup>131</sup>

Doğal gaz konusunda, Haziran 2013'te Rusya Gazprom Şirketi ile Çin arasında doğal gaz ticareti üzerine anlaşmalar imzalamışlardır. Anlaşmada 2018-2020 arası Çin'e her sene 38 milyar metreküp doğal gaz akıtılacağı planlanmıştır. Gazprom son olarak 2013'ün sonunda anlaşmaya imza atacağını söylemiş olsa da, günümüze kadar hala gerçekleştirilmemiş durumdadır. Bunun sebebi iki ülkenin arasındaki fiyat sorununun hala çözüm bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Rusya Novatek Şirketi Çin ile her sene Çin'e batı hattından 30 milyar metreküp doğal gaz akıtacağı ve bu anlaşmanın geçerlilik süresinin 15 seneden az olmayacağı üzere anlaşma imzalamışlardır.<sup>132</sup> Ayrıca Ekim'deki iki devlet başkanların toplantısında, Novatek Çin'e yıllık 3 milyon ton sıvı doğal gaz gönderme konusunda anlaşmıştır.<sup>133</sup>

---

<sup>131</sup> "Rus Çin enerji ilişkileri bir adım daha ilerledi" , [http://www.enerjigunlugu.net/rusya-ve-cin-iliskileri-bir-adim-daha-ilerledi\\_5290.html](http://www.enerjigunlugu.net/rusya-ve-cin-iliskileri-bir-adim-daha-ilerledi_5290.html) , Erişim Tarihi:19.10.2013

<sup>132</sup> Li xiang(李翔), "Rusya enerji kaynakları bakanı: 2013 Çin -Rusya açısından enerji işbirliğinin 'Atılım Yılı' "(俄罗斯能源资源部长——2013年中俄角度能源合作), [http://world.people.com.cn/n/2013/1023/c1002\\_2329746.html](http://world.people.com.cn/n/2013/1023/c1002_2329746.html) , Erişim Tarihi:23.10.2013

<sup>133</sup> "Rusya ve Çin arasında dev enerji anlaşmaları imzalandı" , <http://tr.euronews.com/2013/10/22/rusya-ve-aein-arasinda-dev-enerji-anlasmalari-imzalandi/> , Erişim Tarihi:23.10.2013

## BÖLÜM 4: ÇİN - RUSYA ENERJİ İŞBİRLİĞİ ÜZRİNE ANALİZ

### 4.1. Çin - Rusya Enerji İşbirliğindeki Aksaklıklar

Çin enerjiye daha çok ticari amaçla yaklaşmaktadır. Dolayısıyla, kendini geliştirme amacıyla çeşitli devletlerle işbirliği içinde olmayı tercih etmektedir. Özellikle, enerji alanında enerji güvenliğini garantiye almak için çeşitli ithalat pazarı oluşturmayı düşünerek, Rusya ile de enerji üzerine ticari ilişkiler kurmaktadır.

Çin - Rusya enerji ticareti, uzun dönemli alım-satın sözleşmeleri esasında istikrarlı bir düzeyde büyümeye devam etmektedir. Bu sözleşmelerde enerji fiyat düzenlemeleri, genelde uzun süreli sabit fiyat veya yarı sabit fiyat düzeyinde yapılmaktadır.<sup>134</sup> Gerçi böyle fiyat düzeninden iki ülke de belli düzeyde yararlanıyor olsa da, uluslararası piyasadaki beklenmedik fiyat iniş çıkışları iki devlet arasında kolayca fiyat tartışmalarına neden olmakta ve iki ülkenin de enerji güvenliğine tehdit oluşturabilmektedir. Tahminlere göre, Rusya'nın Çin'e ham petrol ihracatı Batıya uyguladığı fiyattan daha pahalı olsa da, petrol ihracatında Batıdan daha çok kar elde etmektedir. Bu da Rusya'nın enerji ihracatında, Batı ağırlıklı politika izlemesindeki nedenlerden birini oluşturmaktadır.<sup>135</sup>

Doğalgaz konusunda da fiyat uyumsuzluğu sebebiyle, Rusya şirketi Gazprom 2013'ün sonu Çin ile yaptığı doğalgaz tedariki anlaşmasına imza atacağını söylemiş olsa da, şimdiye kadar hala imzalamamış durumdadır.

#### 4.1.1. Yatırım Durumuna Göre

Çin, Rusya iki devlet arasında enerji alanındaki yatırımlar, diğer Çin ile işbirliği içinde olan Avustralya gibi ülkeler arasındaki yatırımlarla karşılaştırıldığında, hayli az görünmektedir. Çin Rusya arasındaki enerji yatırımları Rus ticari alanının belli bir dar yelpazesini oluşturmaktadır. Yanı sıra düşük miktarlar içeren bu işbirlikleri iniş çıkışlar ile doludur. Çin'in Rusya'da finansal olmayan sektörlerdeki direk yatırımlarının toplam sayısı sadece, 1 milyar 600 milyon ABD doları olmuştur. Buna karşılık olarak Çin'in

<sup>134</sup> Çin Rusya Uzun Vadeli Petrol Tedarikinde Petrol Fiyatı Ham Petrol Fiyatı Hesaplama Formülüne göre belirlenir. Örneğin, 2004'deki Çin Rusya "Petrol Karşılığı Kredi Anlaşması" Ham Petrol Fiyat Formülünü belirtti. Liu şü(刘旭), "Rusya ve Doğu Asya Ülkeleri'nin Ham Petrol Ticareti-Fiyat Üzerine Analiz"(俄罗斯与东亚国家石油贸易——价格上的研究), *Rusya Araştırması Dergisi*(俄罗斯研究), Sayı.1, 2009, s65

<sup>135</sup> Liu şü(刘旭) a.g.e, s.66

Avustralya yatırımının % 75 i enerji ve madencilik sektöründe olup, toplam direk yatırım ise 34 milyar ABD dolar olmuştur.<sup>136</sup> Çin'in Rusya enerji alanında yatırım yaptırılmamasının esas nedeni ise :

- Birincisi, Putin iktidarının birinci ve ikinci döneminde, özelleştirilmiş enerji şirketlerini tekrardan devletleştirerek petrol ve doğal gaz sektörünü kontrol altına almaya çalışmıştır. Ayrıca, enerji sektörünün “Yabancı Yatırımcıların Rusya'nın Milli Savunma ve Devlet Güvenliğine Yönelik Stratejik Konuma Sahip Her Hangi Bir Sektöre Yatırım Yapmasına alakalı Kanunu ” gibi Rusya'nın enerji sektörüyle ilgili mevzuatların etkisini güçlendirmeye yönelik politikalar izleyerek, yabancı şirketlerin Rusya'nın enerji alanına yatırım yapmalarına izin vermemiştir.<sup>137</sup>
- İkincisi ise, Rusya petrol ve doğal gaz alanında, enerji kaynağı kontrol altında bulundurarak, aşağı akımı açık bırakma politikası izlemiştir. Ayrıca yabancı şirketlerin bazı şartlara göre (yatırım yapmak isteyen devletin yurtiçi petrol ve doğal gaz perakende pazarına dahil olma) Rus enerji alanına yatırım yapabilmesine müsaade edilmiştir. Ama Çin enerji sektörü tüm devlet tarafından kontrol edildiği için, Rusya için, Çin yurtiçi enerji pazarı açık değildir.<sup>138</sup>
- Üçüncüsü ise; Rusya'daki on büyük petrol doğal gaz şirketlerinin içinde özelleştirilmiş sektör büyük orana sahiptir. Rusya enerji sektörünü kontrol altında bulundurmaya amaçlasa da, hala şirketlerin çıkarları için hizmet görmektedirler. Devlet şirketi de olsa, özel şirket de olsa hepsinin büyük oranda kendi karar verme yetkisi vardır. Bu şirketlerin Çin ile yaptığı ticari ilişkilerinde çoğu, sadece ekonomik çıkarları ön plana çıkarmaktadır. Ama Çin enerji sektörü devlete ait olduğu için, iktidarların etkisi altındadır. Elbette bu enerji işbirliğinde siyasi amaç biraz daha göze çarpmaktadır.

Son olarak, Rusya enerji sektörü merkeziyetçi karar alma mekanizmasına sahiptir. Bu sebeple enerji işbirliği müzakere, anlaşma, imzalama ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi

<sup>136</sup> “Rusya Kalkınma Stratejisi Büyük Yatırım ve Uluslararası İşbirliğe İhtiyajlı, Çin Haber Ajansı Moskova”, [http://www.china.com.cn/international/txt/2010-03/13/content\\_19599361.html](http://www.china.com.cn/international/txt/2010-03/13/content_19599361.html), Erişim Tarihi:12.03.2013

<sup>137</sup> Li cong (李忠), “Rusya Karşık Pazar Ekonomi Modunun Biçimlenmesi ve Özellikleri”(论俄罗斯混合市场经济模式的形成与特点), *Rusya Araştırması*(俄罗斯研究), Sayı.2, 2009, s 38

<sup>138</sup> Millov, “Enerji Alanda Çin Rusya İşbirliğinin Geleceği : Engelleri Ortadan Kaldırarak Bağları Güçlendirmek”, *Rusya Araştırması*, Sayı.4, 2008, s 59

gibi bir çok konularda, ilgili kurumların sürekli kısıtlamalarına maruz kalmaktadır. Ayrıca Rus hükümetinin, Çin enerji şirketlerinin siyasi yapısına ve Çin ile yaptığı en küçük bir işbirliğin Rusya açısından tehlike oluşturabilmesi kuşkusu, hala Çin şirketlerin Rus enerji şirketlerine yatırım yapmasını ve satın almasını engellemektedir.<sup>139</sup>

#### **4.1.2. Uluslararasıdaki Etkileyici Etmenler Açısından**

Çin Rusya enerji işbirliği fiyat, mekanizma farklılığı gibi etkenlerin etkisinde kalmanın yanı sıra, uluslararasıdaki bazı etkenlerin de etkisine de maruz kalmaktadır. Bu noktada Japon ve Amerika'nın etkisi daha etkin bir yere sahiptir. Rusya ile olan ilişkilerde Çin ve Japonya büyük rekabet içindedirler. Amerika, Çin'in büyümesini kendi hegemonyasına göre bir tehdit olarak görmektedir. Bu yüzden çeşitli yöntemler kullanarak Çin'in Rusya ile olan işbirliklerini engellemeye çalışmaktadır. Bu durum Çin - Rusya enerji ilişkilerine de yansımaktadır. Örneğin Amerika, "Çin Enerji Tehlikesi" tezini uydurarak, Çin'in "Tek Taraflı Enerji Diplomasisi" yapmasını, bölgesel gerginliklere neden olabilir görüşünün yayılmasını başarmıştır. Ama tüm bunlara karşın Çin'in, Rusya ile enerji alanında işbirliği kurmasında Amerika, Japonya kadar etkili değildir.<sup>140</sup>

#### **4.1.3. İki Ülkenin Siyasi İlişkilerine Göre**

Günümüzde, Çin Rusya ilişkileri göze görülür şekilde gelişse de, Rusya Çin'in büyümesini kendisine tehdit olarak görmekte ve Çin'in büyümesini engellemeye çalışmaktadır. 2001 yılında sınırlı amaçlarla kurulan, bölgesel güvenliği sağlamayı üstlenen ŞİÖ çevresinde Çin, ŞİÖ Bankası'nın kurulmasını ve ŞİÖ Enerji Kulübü'nün oluşturulmasını, ayrıca Orta Asya coğrafyasındaki enerji kaynaklarına daha kolay ulaşabilmek için, ŞİÖ coğrafyasında OPEC benzeri bir örgütün kurulmasını istemektedir. Ancak Rusya'nın, Çin'in enerji alanındaki bu teklifine sıcak bakacağını söylemek pek mümkün değildir. Zira Moskova, enerji alanında sadece Orta Asya'da değil, bütün dünyada kendi hegemonyasını kurmak istemektedir. Bu nedenle, Rusya

---

<sup>139</sup> Cu guang çang (朱光强), İkilem ve Eşgüdüm: Çin Rusya Enerji İşbirliğindeki rekabet---Rusya Uzak Doğu Petrol İhracat Projesi(困境与协调: 探析中俄能源合作的博弈——以俄远东输油项目为例), *Rusya Araştırması*, (俄罗斯研究), Sayı.4, 2009, s 117-118

<sup>140</sup> Vu cing feng (吴景峰), Çin Rusya Enerji İşbirliğin Yöntem Analiz(中俄能源合作的战略性分析), *Akademik Değişim*(学术交流), Sayı.11, 2008, s.95-96,

doğalgaz konusunda tekeli ele almak için bir takım politikalarla OPEC benzeri bir sistem geliştirmiş ve doğalgaz namına birçok konuda karar verici olmuştur<sup>141</sup>. Bu açıdan Rusya, dış politikada enerjiyi bir silah olarak kullanmaktadır. Çin de Rusya için siyasi anlamda, doğu ile batıyı dengeleme politikasındaki satranç tahtasının bir tek parçası halindedir.<sup>142</sup>

İki devletin geliştirdiği iktisadi münasebetler, küresel politikanın ekonomisi açısından tartışmasız olarak çok önemli bir noktada yer almaktadır. Moskova'nın en büyük ortağı Pekin ile işbirliği, özellikle Sibirya bölgesinin kalkınmasında öne çıkmaktadır. Bu durum 2009 yılında Başbakan Putin'in Çin ziyareti esnasında imzalanan anlaşmalar ile de ortaya konmuştur.<sup>143</sup> Buna ilaveten, Çin ekonomisinde birtakım kalemlerin ya tamamını (askeri teçhizat) ya da kayda değer bir bölümü (petrol, kereste veya hammadde) Rusya tarafından tedarik edilmektedir. Rusya-Çin iktisadi münasebetlerinde kilit kalemi enerji oluşturmaktadır. Buna rağmen, Rusya'nın uzak doğusu iki ülke arasında gizli bir gerilimin olduğu bir bölgedir. Özellikle Uzak Doğu'da yaşayan Ruslar, Çin'den şüphe duymaktadırlar. Bunun sebebi; ırksal önyargılar tarafından beslenen uzun süreli korkulardır. Rusya'nın uzak doğusunda artan yasadışı Çinli göçü bunun ana nedenidir. Buralardaki büyük enerji şirketleri Transneft ve Surgutneftgaz, Çin'e petrol sağlamaya yönelik projelerde Çinli işçileri çalıştırmaktadır. Bu durum, sendikalar ve yerel yöneticiler tarafından hoş karşılanmamaktadır.

#### 4.1.4. Devlet İçi Kurumsal Düzeyde

Putin dönemi, devlet içi siyasal iktidarın güçlendirilmesi ve özelleştirme hızının yavaşlatılmasına önem verilmesine rağmen Pazar, ekonomik sistemde göze görünür bir değişiklik kaydetmemiştir. Özel ekonomik sektörler yine de geliştirilmeye devam edilmiştir. Tahminlere göre, Rusya'da devlet ve özel ortaklık sektörlerinin bir arada sürdürülmesi devam edecektir.<sup>144</sup>

<sup>141</sup> Bülent Uysal, *SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri*, Yük. Lisans Tezi, Trabzon, Haziran 2003, s.98

<sup>142</sup> Vang hai yun (王海运), "Stratejik Temel ve Trendler"(中俄关系: 战略基础与发展趋势), *Rusya Araştırması*(俄罗斯研究), Sayı.2, 2009, s.8-9

<sup>143</sup> "1990 Sonrası Rusya Federasyonu-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri", <http://politikaakademisi.org/1990-sonrasi-rusya-federasyonu-cin-halk-cumhuriyeti-iliskileri/>, Erişim Tarihi:29.06.2013

<sup>144</sup> Li cong hai (李中海), "Rusya Karışık Pazar Ekonomi Modunun Biçimlenmesi ve Özellikleri"(论俄罗斯混合市场经济模式的形成及特点), *Rusya Araştırması*(俄罗斯研究), Sayı.2, 2009, s.37

Medvedev -Putin döneminde, her ne kadar bazı farklılıklar göstermeye çalışmışlarsa da, temelde yine benzer politikalar izlenmeye devam etmiştir. Dönüşüm sürecinde, Rusya ekonomik sistemin yeniden inşasında hala bir çok problemler çözümsüz kalmıştır. Yurtiçi yolsuzluk konuları, çıkar grupları, yerel yönetim ve federal hükümetin aralarındaki çıkar tartışmaları, Rusya hükümetinin yöntem ve politikalarını uygulamalarına engel olmuştur.

#### **4.1.5. Doğalgaz Fiyat Anlaşmazlığı**

Çin Enerji Gazetesi'nin belirttiğine göre, Rus Duma Enerji Komitesi Başkanı İvan Grachev Dimitri'nin özel bir röportajda, doğalgaz fiyatı konusunda şunları söylediği aktarılmıştır:

Doğalgaz fiyatını sonuçta piyasanın arz ve talebi belirtir. Şu anda, dünya enerji piyasasında doğalgaz fiyatında gözle görünür bir iniş-çıkış söz konusu değildir. Aynı zamanda, şu an gündemde olan “Şeyl Gaz Devrimi” nedeniyle Amerika da, aktif bir pozisyonda doğalgaz ithalat etmeye başlamıştır. Bütün bu durumlara karşı bazı uzmanlar gelecekte, küresel doğalgaz piyasasında fiyat inişi olacağı görüşündedirler. Ama İvan bölgesel fenomeni dünyayı temsil edemeyecektir görüşündedir. İvan'a göre şu an dünyanın doğalgaz sahalarının çoğu zirve kapasitelerinden geçmiştir. Hatta bazıları tükenmek üzeredir. İvan yine de Japonya'nın gaz fiyatı 500 Amerikan doları/metreküp olsa bile tereddütsüz gaz satın alacaklarını açıkladığını beyan etmiştir. Aynı zamanda sıvılaştırılmış doğalgaz teknolojisinin yaygın kullanımı, doğalgaz taşıma mesafesini maksimize yapabileceğinden emin olduğunu da eklemiştir.<sup>145</sup>Bazı haberlere göre, Çin Rusya'dan piyasa fiyatından daha düşük bir fiyata doğalgaz ticareti yaptığı söylenmektedir. İvan bunun gerçek olmadığını ve Rusya'nın herhangi bir ticari partnerine piyasa fiyatından özel bir fiyata gaz ihraç etmeyeceğini, fakat yüksek teknoloji projelerinde işbirliği söz konusu olduğunda, duruma göre gaz fiyatında öncelik tanıyabilecekleri iddiasında bulunmuştur.

---

<sup>145</sup> Jia Yuan pei(贾元培), “Çin Rusya Enerji İşbirliği nitelik gerektirir”(中俄能源合作)---Rusya Duma Enerji Komitesi Başkanı İvan. Grachev. Dimitri Hakkında Özel Röportaj , [http://www.qstheory.cn/st/hqst/201306/t20130608\\_238647.htm](http://www.qstheory.cn/st/hqst/201306/t20130608_238647.htm) , Çin Enerji Gazetesi(中国能源报), Erişim Tarihi:08.06.2013



## 4.2. Yurtiçi ve Dışı Uzmanlarına Göre

Chatham House, Rusya ve Avrasya Programı Direktörü Bobo Lo'nun Nisan ayı başında Boğaziçi Üniversitesi-TUSIAD Dış Politika Forumu tarafından davet edilen İstanbul Konferansında yaptığı "Putin Döneminde Rusya-Çin İlişkileri" başlıklı konuşmasında şunları beyan etmiştir:

"Rusya -Çin ilişkilerinin iyileşmesi, özellikle Putin döneminde, bölgede ABD'nin hegemonyasına karşı birlikte hareket etmeleri, ticari ilişkilerin artması ve ŞİÖ çerçevesinde müttefik olarak görünmeleri, uluslararası doğal olarak iki devlet arasındaki ilişkinin mükemmel yakın olduğu bir izlenim sunmaktadır. Oysa bu gelişimler bir yanılgıdır. Taraflar arasında bazı "örtüşen çıkarların" olduğu yadsınamaz fakat Rusya ile Çin stratejik ortak olamaz. Rusya'nın Çin ile ilişkisini geliştirmek istemesinin temel nedeni; ABD'ye karşı küresel bir manevra gücü kazanmaktır. Çin ise, Rusya ile ilişkileri daha çok herhangi bir başka ülke ile geliştirdiği "ikili ilişkiler" şeklinde ele almakta ve Rusya'nın kendisine ihtiyaç duyduğu kadar Rusya'ya ihtiyaç duymasındır. Bölgede yer alan jeo-stratejik üçgenler (Rusya-Çin-Japonya, Rusya-Çin-Hindistan, Rusya-Çin-Orta Asya) bağlamında, Çin'in Rusya'ya göre daha fazla seçeneği olduğunu, Rusya'nın bölgede çok fazla dostu olmadığını hatta stratejik olarak izole edildiğini ve bu yüzden jeo-politik anlamda Çin'i kullandığını söylemek de mümkündür. Çin, ABD ile ilişkilerinde de Rusya'ya göre daha ılımlı ve Batı'ya karşı Rusya'nın kendisine çok ciddi bir katma değer sağladığını düşünmemektedir. Bir başka deyişle, karşılıklı ilişkiler Çin'in lehine dengesiz ve asimetriktir. Öte yandan Çin, politikasını "güçlü olduğunu göstermeme", Rusya ise "fırsat buldukça gücünü hatırlatma" stratejisi üzerine kurmaktadır. Çin, Rusya'ya göre daha güçlü olduğu "yumuşak güç" araçlarına (ekonomik güç, ekonomik amaçlar vs.), Rusya ise "sert güç" araçlarına daha fazla vurgu yapmaktadır."

Lo'ya göre Rusya-Çin ilişkilerinin geleceğine ilişkin beş farklı senaryodan bahsetmek mümkündür: "Stratejik uyum", "askeri ittifak", "her iki ülkedeki demokratik açılımlar sonucu gelişecek işbirliği", "çatışma" ve "stratejik gerginlik". Dr. Lo'ya göre, iki devlet ilişkisinin geleceğinde gerçekleşme olasılığı en yüksek olan senaryo ise; Rusya-Çin ilişkilerinin "stratejik gerginlik" temelinde devam edeceği varsayımına dayanan senaryodur. Rusya ile Çin'in ilişkisi, yakın ve orta vadede, ne çok "iyi" ne de çok

“kötü” olarak nitelendirilebilecek, ilişkinin tamamı “her konuda değil bazı seçilmiş konularda birlikte hareket esasına” dayanacaktır.<sup>146</sup>

Çin Halk Cumhuriyeti’nin başkanı Şi Jinping iktidarı ele aldıktan sonra, ilk yurtdışı ziyaretini Rusya’da gerçekleştirmiştir. Bunun stratejik önemi iki açıdan açıklanabilir: Biri günümüzde, uluslararası durumu karmaşık birçok bölgede hala çatışma yaşanmasıdır. Çin-Rusya ilişkisi, günümüzdeki bu karşıtlıkları dengeleyici bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, Çin Rusya arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesi açısından bu ziyaret oldukça önemlidir.<sup>147</sup> Çin ile Rusya arasındaki ilişkiyi kendi lehine göre sürdürmek için karşılıklı önemli girişimlerde bulunsalar da, kendi aralarında da adeta bir mücadele içindedirler. Bu mücadele, tarafların Orta Asya’daki varlıklarını pekiştirme ve bölgedeki enerji kaynaklarına sahip olma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Rusya, bölgede Çin’in etkisini sınırlandırmak amacıyla, Çin’in üye olmadığı ekonomi alanında, Avrasya Ekonomik Kalkınma Örgütü ve güvenlik alanında da Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü’nün işlevselliğini arttırmaya çalışmaktadır. Bu açıdan Çin uzmanları, iki ülkenin yaptıkları girişimlerin daha çok yüzeysel oldukları görüşünü dile getirmektedirler.

Enerji konusunda geçmiş senelerde önemli girişimler kaydetseler de, iki devlet arasında güvensizlik meselesi hala mevcuttur. Bu sebeple, geçtiğimiz senelerde ki enerji işbirliğinde Çin’e göre çok büyük tatsızlıklar yaşanmıştır. Büyük enerji ihracatçısı olarak Rusya, yüksek fiyat ve çoğaltabileceği kadar enerji ithalatçısı istemektedir. Bir ithalatçı konumunda olan Çin ise; düşük fiyat ve Rusya’nın Asya’daki tek ithalatçısı olmak istemektedir. Tüm bunların yanı sıra iki devlet ilişkilerinde, hala güven eksikliği sorunu da yaşamaktadır.<sup>148</sup> Hatta 2013’ün sonunda Rusya Gazprom Şirketi tarafından imzalanacak olan dev doğalgaz projesi, fiyat anlaşmazlığı dolayısıyla, şu ana kadar gündeme gelebilmiş değildir. Aksine, Gazprom yatırımcıları duruma karşı ilgisiz gözükmektedir. Bu durum Çin’in sabrını zorlamaktadır. İki tarafın da bilgi uzmanlarının açıklamasına göre, Gazprom tarafından imzalanacak olan Çin’e doğalgaz tedarik etme

<sup>146</sup> Esra Hatipoğlu, “Rusya-Çin İlişkilerinde Hassas Denge”, <http://www.usakgundem.com/yorum/165/rusya-%C3%A7in-iliskilerinde-hassas-denge.html> , Erişim Tarihi:08.06.2013

<sup>147</sup> Jia Yuan pei(贾元培), “Çin Rusya Enerji İşbirliği nitelik gerektirir”---Rusya Duma Enerji Komitesi Başkanı İvan. Grachev.Dimitri Hakkında Özel Röportaj ,[http://www.qstheory.cn/st/hqst/201306/t20130608\\_238647.htm](http://www.qstheory.cn/st/hqst/201306/t20130608_238647.htm) , Çin Enerji Gazetesi, 08.06.2013

<sup>148</sup> Bei min şin, “Çin -Rusya İlişkisi-Düşmanlık mı Dostluk mu?” [http://www.fortunechina.com/business/c/2013-04/01/content\\_150475.htm](http://www.fortunechina.com/business/c/2013-04/01/content_150475.htm) , Erişim Tarihi:01.04.2013

anlaşmasında, iki taraf önce bir fiyat anlaşması imzalayacaktır. Bu fiyat anlaşmasında, Rusya doğalgazı Çin Hua dong pazarına 13 Amerika Dolar / mBtu fiyat ile ulaşacağı beyan edilmiştir. Bu demektir ki, Rusya doğalgazı Çin sınırına ulaşma fiyatı 10-11 Amerika Dolar /mBtu olacaktır. Bu fiyat iki tarafın da kabul edebileceği kapasitede olmuştur. Oysa, Çin uzun zamandır, Gazprom'a Türkmenistan'dan (9 Amerika Dolar/mBtu) fazla ödeme yaparak doğalgaz satın almayı reddetmiştir. Ayrıca boru hattı doğalgaz fiyatı, sıvılaştırılmış doğalgaz fiyatından ucuz olmalıdır. Moody Şirketinin Rusya'daki doğalgaz analiz uzmanı Julia.Pribytkova şunları belirtmiştir: “Şu an sıvılaştırılmış doğalgaz fiyatı yüksek olduğu için, Gazprom'un fiyat sözleşmesi kolay olmaya başlamıştır. Yeni boru hattı projesi olan Doğu Sibirya'daki yeni doğalgaz alanı ile Vladivostok'ta kurulması önerilen sıvılaştırılmış doğalgaz terminali, bağlama inşası büyük yatırım istemektedir. Bu nedenle Gazprom, bu dev gibi yatırımın karşılığını isteyecektir. Bu da Vladivostok'tan başka bir çok Asya ülkelerine sıvılaştırılmış doğalgaz taşımaktan ibarettir. Bu yüzden Gazprom Çin'e doğalgaz tedarik fiyatını hesaplarken, Asya sıvılaştırılmış doğalgaz taban fiyatı (şu anda 16-17 Amerika Dolar/mBtu) ndan sıvılaştırılmış doğalgazı taşıma ve ithalatçı devlete ulaştırdıktan sonra yeniden gaza dönüştürme maliyeti ve sıvılaştırma ve Çin sınırına ulaştırma maliyetini çıkarttıktan sonraki kısmı tedarik fiyatı olarak göstermiştir. IHS'in Rusya'daki danışmanı Maxim Nechaev şöyle anlatmaktadır: “Yukarıdaki yöntemle tahmin edilirse, sıvılaştırılmış doğalgazın Çin'e ulaşma fiyatı 10-11 Amerika Dolar / mBtu olacak” . Çin tarafı tüm bunlara karşı şöyle düşünmektedir: Çin, Gazprom'un gazına artık on sene önceki kadar ihtiyaç duymamaktadır. Üstelik Çin şu an Orta Asya ve Burma'dan alternatif doğalgaz boru hattı inşa etmiş durumdadır. Çin'in sıvılaştırılmış doğalgaz terminali, Katar, Avustralya ve hatta Rusya'nın özel doğalgaz şirketlerinden ithal edilen doğalgaz kaynaklarını depolamış durumdadır. Ayrıca Çin doğalgaz terminalinin sayısını çoğaltmayı düşünmekte ve şu anda Çin'de daha çok doğalgaz terminalleri inşa edilmektedir. Çin Çağdaş Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (China Institutes of Contemporary International Relations) Çin - Rusya Enerji uzmanı Feng Yu jun şöyle aktarmaktadır: “Rusya Çin doğalgaz pazarına girmede on sene geç kaldı, artık şu anda mevcut durumda Çin'in avantajı çoktur”. Fakat, Çin yine de Gazprom'a hiçte ilgisiz değildir. Çünkü, sanayinin gelişmesiyle ortaya çıkan Doğu Çin bölgesindeki çevre kirliliği önleme amaçlı projede, Çin ekonomisini sürdürebilmek için kömür kaynağının

yerine büyük miktarda doğalgaz kullanmak zorundadır. Bu durum, gelecekte Çin'i muazzam gaz açığıyla karşı karşıya bırakabilir. 2013 Mayıs ayında Gazprom, Çin'e "Doğu Boru Hattı" inşa etme projesine sıcak bakacağını söylemiş olsa da, Rusya devlet içi ve dış güçlerin etkisiyle, boru hattı anlaşması hala imza atılmamış durumdadır. Buna göre, Trusted Source'in Genel Müdürü Christopher Granville'ye göre Gazprom'un anlaşmaya imza atmaması, onun Batı yönelimli şirket olduğunu açıklar ve bu durumun gelecekte Gazprom'u giderek artan iç rekabet, hem de Avrupa doğalgaz talebinin azalma riskiyle karşı karşıya bırakabilir. Granville yine şunları aktarmaktadır: "Bu anlaşmaya imza atmak Gazprom'un küresel alandaki en büyük doğalgaz pazarına girebilmesinin en mühim fırsatıdır. Eğer şimdi acele etmezse Gazprom'a, Çin gibi büyük pazara girme şansı verilmeyecektir".<sup>149</sup>

Hükümetler, başlangıç anlaşması 2004 yılında imzalanmış olan on yıllık bir proje için Moskova'nın son yıllarda yüksek fiyatlarda ısrar etmesi nedeniyle çekişmişlerdir. Pekin bir bekleme oyunu oynamış ve uzun süren müzakereler

sürecinde küresel gaz tedarikinin yükseldiğini görmüştür. Birleşik Devletleri de içeren ve enerji ithalatına fazlaca bağımlı olan ülkeler, şu an enerji ihracatına yönelmeyi düşünmektedirler. Çin bu durum karşısında başka tedarikçiler bulmuştur. Nomura'daki gaz ve petrol araştırmasının bölgesel başkanı olan Gordon Kwan: "Görüşmeler ne kadar uzarsa, bu Çin'in daha iyi fiyat alabilmesi için o kadar lehine olur" demektedir. Çin'in en büyük gaz tedarikçisi olan Türkmenistan'ın ise, arzı arttırmak için daha fazla planı vardır. Benzer şekilde geçen yıl Çin, Myanma'dan borulu doğalgaz ithal etmeye başlamıştır. Son on yıl süresince Çin, LNG'nin uzun dönem tedarikleri için Katar ve Avustralya ile anlaşmalar yapmıştır. Çin Petrokimya Şirketi ve Çin Ulusal Denizaşırı Petrol Şirketi gibi devlet enerji şirketleri dahi Kanada'daki LNG projelerinden ortaklık payı satın almışlardır. Enerji jeopolitiği konusunda bağımsız bir danışman olan Michal Median'a göre şu an anlaşma her zamankinden daha olasıdır; fakat anlaşma ancak Rusya taviz verirse

---

<sup>149</sup> "Çin Rusya İki Taraf Doğalgaz Anlaşmasına Nerdeyse İmza Atacaktı", <http://www.enfans.com/11/185189.shtml> , Erişim Tarihi:08.01.2014

meydana gelecektir. “Başarılı devlet ziyareti, Putin için de önemlidir. Ancak Xi için aynı derecede öneme sahip değildir.”<sup>150</sup>

### 4.3. Çin-Rusya Enerji İlişkilerinde Son Durum Değerlendirmesi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in geçtiğimiz hafta Çin ziyaretinin de gündeminde yer alan anlaşma için, 10 yılı aşkın süredir görüşmeler sürmektedir. Fiyat konusunda anlaşma olmaması nedeniyle iki ülke arasında anlaşma daha önce imzalanamamıştır. Şanghay’da konuşan Gazprom CEO’su Aleksey Miller, gaz anlaşmasında fiyatın "ticari sır" olduğunu söylerken, toplam fiyatın 400 milyar dolar civarında olabileceğine işaret etmiştir. Miller ayrıca, Çin’e gaz sevkiyatı inşa edilecek boru hattının tamamlanmasından 4-6 yıl içinde sevkiyatın başlayacağını belirtmektedir. Anlaşma, Gazprom’un Çin’e gaz tedariki için Doğu Sibirya’daki gaz sahalarını geliştirmesini içermektedir.<sup>151</sup> Ayrıca Rusya, Çin ile petrol sahaları işletmesi ve arama faaliyetlerinde de yeni anlaşmalar yaparak işbirliğini daha da genişletmeyi hedeflemektedir.

Ukrayna krizi sonrası Orta Avrupa’da yükselen gerilim hattının, Uzakdoğu’ya kaymaya başladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Rusya ve Çin arasında büyüyen enerji işbirliğinin iki ülke için de verimli sonuçlar doğuracağı gözlemlenmektedir. Ancak, bu konuda en belirgin adım Japonya’nın tavrına rağmen Çin ile varılan enerji anlaşması ile atılmış olması, bölgede Japonya’yı etkilemesi muhtemel görünmektedir. Uzmanlar, Çin ve Rusya arasındaki anlaşmanın Ukrayna kriziyle hızlandığına dikkat çekmektedir. Tarihsel güvensizlikler ile dolu olan ilişki, Çin’in muazzam ekonomisinin çekimi ve Rusya’nın doğal gazına olan talebin düştüğü Avrupa pazarlarından uzağa yönelmesi için, Doğu’ya daha fazla enerji satma ihtiyacının yükseldiği bir zamanda iniş çıkışlar göstermektedir.<sup>152</sup> Görüldüğü gibi enerji teknolojileri konusunda, Avrupa ve ABD’li firmalara bağımlı olan Rosneft, bu ülkelerden Rusya’ya karşı uygulanan yaptırımlar doğrultusunda artık bu teknolojilerde söz sahibi olmaya başlayan Çin’le işbirliğini bu yönde de geliştirmeye devam edeceği

<sup>150</sup> <http://www.surecanaliz.org/makale/rus-cin-hatti> Erişim Tarihi:02.09.2014

<sup>151</sup> [http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china?CMP=tw\\_t\\_gu](http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china?CMP=tw_t_gu), Erişim Tarihi: 04.09.2014

<sup>152</sup> <http://www.surecanaliz.org/makale/rus-cin-hatti>, Erişim Tarihi: 04.09.2014

beklenmektedir. Ayrıca, Rusya ihracat çeşitliliğini güvenilir hale getirmesi için diğer Asya ülkeleriyle de yeni anlaşmalar yapacaktır.<sup>153</sup>

---

<sup>153</sup> <http://www.dunya.com/rusya-cin-enerji-ittifaki-buyuyor-238018h.htm>, Erişim Tarihi: 07.09.2014,

## SONUÇ

Bütün araştırmalarımızın sonucunda elde ettiğimiz verilerle Rusya'nın enerji kaynaklarını Çin'e karşı etkin bir dış politika amacı olarak kullanamayacağını ifade edebiliriz.. Sadece, Batıya olan bağımlılığını azaltarak, pazarını çeşitlendirecektir. Diğer taraftan, deniz yolları üzerinden gelen enerji kaynaklarının olası kesintiye uğraması durumunda gerek hava kirliliği gerekse sanayinin gelişmesi gibi sebepler nedeniyle, giderek artan enerji talebı Çin'i en güvenilir kaynağı olan Rus Petrol ve Doğalgazı üzerine yonlendirmektedir. Bu durumda, Rusya kendi enerji kaynaklarını Çin üzerinde guç olarak kullanma imkanına sahip olacaktır.

Bu olaylar Çin ve Rusya arasında uzun süreli bitmeyen enerji fiyat anlaşmazlıklarına neden olmuştur. Bu anlaşmazlıkların diğer bir sebebi de Rusya Çin'in yükselmesini bölgede kendine tehdit olarak görmesidir. Bu durum Rusya'nın güvenlik konseptiyle ilgilidir. Rusya yakın çevresine, diğer uluslararası güçlerin tesir etmesini, kendi bekasına bir tehdit olarak algılamaktadır. İkincisi; yine bir önceki konuyla bağlantılı olarak Rusya yakın çevresinde daha doğrusu BDT coğrafyasında, geçmişten gelen stratejik çıkarlarını ve kazanımlarını korumak istemektedir. Bu nedenle de, bu coğrafyada inisiyatifi kesinlikle kaybetmek istememektedir. Bunun için gerekli olan siyasi, iktisadi ve askeri bütün tedbirleri almaya çalışmaktadır.

Rusya, özellikle Orta Asya ülkelerinin, kendi inisiyatifi dışında Çin ve başka bölgesel güçlere de büyük enerji projeleri geliştirme girişmelerine izin vermemekte ya da mutlaka her büyük projeye müdahil olmaktadır. Bu yüzden de, Çin Rusya enerji ilişkilerinde uzun süredir durgunluk yaşanmıştır. İki devlet arasında defalarca büyük çapta enerji işbirliği anlaşmaları yapılsada, fiyat anlaşmazlığı bahanesiyle, yürürlüğe geçirilmemiştir. Fakat 2013 Ukrayna krizi'nden sonra, Rusya ulusal arenada, büyük yaptırımlar alması nedeniyle, bölgede güç kaybetmekten endişe ederek, Çin ile yaklaşık on senedir imzası atılmayan dev enerji projesine imzasını atarak, Çin ile stratejik partner olduklarını bir defa daha ispatlamıştır. Fakat Çin, bölgede sadece kendi çıkarları için ,enerji güvenliğini korumaya çalışmaktadır .

## KAYNAKÇA

### *Kitaplar*

- ARAS OSMAN, *Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi*, İstanbul, DER Yayınları, 2001
- ASEM NAUŞABAY HEKİMOĞLU, *Rusya'nın Dış Politikası*, Ankara, Vadi Yayınları, 2007
- BÜLENT ARAS (Der.), *Irak Savaşı sonrası Ortadoğu* . İstanbul: TASAM Yayınları, 2004
- DAĞI . Z, “Rusya'nın Güvenlik Politikası ve Türkiye,” in R. Yinanç ve H. Taşdemir (eds.) *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, 2002
- DOKUZLAR . B, *Yeni Silah Doğal Gaz*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı. 2006
- DUGİN ALEKSANDR, *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*, Küre Yayınları, 6.baskı, 2010
- EFEGİL ERTAN, *Türk-Rus İlişkiler: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004
- FREEDMAN .ROBERT O, “Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası”. Bülent Aras (Der.), *Irak Savaşı sonrası Ortadoğu* . İstanbul: TASAM Yayınları, 2004
- KONA .G GAMZE, *Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları*, IQ Yayıncılık, Ankara, 2003
- ÖDÜN .M REŞAT, *Geleceğin Güvenlik Anlayışında Orta Doğu ve Kafkasya, Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sorunları-Tehditler- Fırsatlar*, KSÜ Yayınları, Kahramanmaraş, 2008
- ÖZCAN .SEVİNÇ A, *Rus Azınlıklar: Bir Sovyet Mirası*, İstanbul: Küre Yayınları, 1. Baskı. 2005
- SELÇUK HASAN, *Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri*, İstanbul: Tasam Yayınları, 2005, 1. Baskı
- SEVİM CENK, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, 2.Baskı, 2013, Seçkin Yayınları
- SON Cin Yi (song jing yi), *Değişim Sırasında Rusya Petrol Doğalgaz Sektörü ve Dış Ticaret ile ilişkisi*, Çin Ekonomik Yayınları, 2008
- STANİSLAV Z. Zhiznin, *Rusya Enerji Diplomasisi*, 1.Baskı, Kasım 2006, Çin HALK Yayınları



WEHRSCHEUTZ .Christian F, *Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık*. Yılmaz Tezkan (Haz.), *Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye*, 2000, s. 84-87, Ülke Kitapları.

YANAR SAVAŞ, *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002

### **Makaleler**

AYDIN .NERİMAN A, “Hazar Enerji Kaynakları ve Siyaset”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (2) 2012, s.213

BARAN. Z, “EU Energy Security: Time to End Russian Leverage”, *The Washington Quarterly*, 2007, Vol: 30, No: 4, 131–133.

BARTU .SORAL H, “Tek kutuplu Dünyada Arasya seçeneği”, *BM Kalkınma Programı, Aylık Bilim Dergisi*, Sayı.4, 2004, s9

BIN SÜN CİN DIN(本村真澄), “Rusya’nın 2030 Senesinden Önceki Enerji Politikaların Geçerliliği ve Belirsizliği”, *Rusya Araştırması Dergisi*, 2010, s.55-58

BURAK ÇINAR, “Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2008, s.29 -33

CANG YAO (ZhangYao ),”Çin ve Orta Asya Ülkelerin Enerji İşbirliği ve Çin Enerji Güvenliği-Jeopolitik Analiz”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.6, 2009, s.127

COV YEN Lİ(zhou yan li), “Çin-Rusya Enerji İşbirliği Durumu Analizi”, *Sırbistan Analizi Dergisi*, Sayı.6, 2009, s.89

CU GUANG ÇANG (Zhu guang qiang ), “İkilem ve Eşgüdüm: Çin Rusya Enerji İşbirliğindeki rekabet---Rusya Uzak Doğu Petrol İhracat Projesi”, *Rusya Araştırması*, Sayı.4, 2009, s.117-118

ÇINAR BURAK, “Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2008, s.29-33

ÇAPRAZ HAYRİ, “Rusya’nın Güney Kafkasya Politikası ve Batılı Devletler (1991-2000)”, *Avrasya Etüdüleri*, 29-30, 2006, Tika Yayınları, s.142

DYAO ŞİYUV HUA(diao xiu wei), “Rusya ve Kuzeydoğu Asya Bölge Arasındaki Enerji İşbirliği”, *Kuzeydoğu Asya Formu Dergisi*, Sayı.4, 2006, s.17

FİKRET ELMA, “Sovyet Sonrası Rusya ve Orta Asya”, *Azerbaycan Araştırma Dergisi*, s132-134

EIA, *International Energy Outlook*, 2007, 37-38

- FING BAO GUO(feng bao guo), “Çin-Rusya Doğalgaz İşbirliği Analizi”, *Uluslararası Petrol Ekonomi Dergisi*, Sayı.6, 2011, s.9-14
- GİRGİN, K, “Rusya Faktörü ve Üç Boyutlu Dış Politika”, *Stratejik Öngörü*, Sayı: 5, 2005, s.32-38
- GRGİC, B, “Russian Energy Strategy: Risk Assessment for Europe”, *Insight Turkey*, Vol: 8, No: 1, 2006, s.152–153
- GUY Li(gui li), “SSCB’nin Hegemonyasını Genişletme Politikası ve Ulusal Parçalanma Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Ning Xia Sosyoloji Dergisi*, Sayı.2, 2000, s.75
- KAMALOV İLYAS, “Rusya’nın Yeni Enerji Politikaları”, *Stratejik Analiz*, C.9, No:100, Ağustos 2008, s. 40
- KANTÖRÜN UFUK, “Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, cilt 2, Sayı 3,2010, Bilgesam Yayınları, s.93-96
- JAPON, Yİ Lang田畑伸一郎, *Rusya’nın Petrol Gaz Rezervlerine Bağımlılığı Üzerine Analiz*, Sayı.3, 2010
- Lİ Cong Hai(Li zhong hai), “Rusya Karşık Pazar Ekonomi Modunun Biçimlenmesi ve Özellikleri”, *Rusya Araştırması*, Sayı.2, 2009, s.37
- LİU ÇİN SEY (Liu qing cai), “Yeltsin Dönemi Çin Rusya Stratejik Partner İlişkisi Analizi”, *Kuzeydoğu Asya Forumu Dergisi*, Sayı.3, 2000, s.56
- LİU GU CHANG, “Gelişmekte olan Çin-Rusya Stratejik Partner ilişkisi”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.1, 2008, s.3-10
- LİU TİAN IN(liu tian en), “Enerji İşbirliği temelinde Çin-Rusya”Şemsiye”Şeklindeki Yeni İşbirlik Modeli”, *Hei Long Jiang Dış Ticaret Dergisi*, Sayı.6, 2010, s.89
- LİU ŞÜ, “Rusya ve Doğu Asya Ülkeleri’nin Ham Petrol Ticareti-Fiyat Üzerine Analizi”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.1, 2009, s.65-66
- MASSARİ M, “Russia and The EU Ten Years On: A Relationship in Search of Definition”, *The International Spectator*, Vol. 42, No: 1, 2007, s. 9
- MİLLOV, “Enerji Alanda Çin Rusya İşbirliğinin Geleceği : Engelleri Ortadan Kaldırarak Bağları Güçlendirmek”, *Rusya Araştırması*, Sayı.4, 2008, s.59
- ÖZBEK , NADİR (1996). “Rus dış politikasında yeni yönelimler ve Türk Cumhuriyetleri”. *Avrasya Dosyası* , 4(3), s.10-11.
- RUTLAND PETER, “Russia’s Unsteady Entry into the Global Economy”, *Current History*, Vol.95/603, Oct1996

- RAJAN MENON, “The Chine-Russia Relationship:What It Involves,Where It Is Headed,and How It Matters for The United States”, *A Century Foundation Report*, 2009
- SAO YİN WİY(cao ying wei), “ Rusya Doğu Enerji Politikası ve Kuzeydoğu Asya Enerji İşbirliği”, *Kuzeydoğu Analizi Dergisi*, Sayı.4, 2006, s.23
- SOMUNCUOĞLU ANAR, “Yeni Enerji Haritası Çiziliyor”, *Cumhuriyet Strateji* , (2006), 92, 9- 10.
- SOMUNCUOĞLU ANAR, “Rusya’nın Orta Asya Politikası’nın Ekonomik Boyutu”, *21.Yüzyıl Dergisi*, Sayı.25, Ocak2011, s.9-11
- SÖNMEZ SAYIT A, “Putin Dönemi Rusya Dış Politikası”, *Avrasya Etüdleri*, C.37, No:1, 2010, Tika Yayınları, s.51-53
- SUI Qİ MİNG, “Çin-Rusya İlişkileri Üzerine Analiz”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.3, 2007, s.4-8
- SUN Su Yuan, “Rusya’nın Dünya Petrol Sektörüne Meydan Okuması”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.3, 2010, s.106
- Şİ VIN CİN(shi wen jing) vb, “Çin Doğalgaz Rezerv Durumu”, *Pekin Üniversitesi Enerji Güvenliği ve Devlet Gelişme Araştırma Merkezi Çalışma Tez Serisi*, 06.2012, s.5-7
- TANRISEVER FIRAT OKAY, “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası”, *Avrasya Dosyası*, cilt 13, sayı 1, 2007, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, s:173-179
- TANRISEVER .F OKAY, “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri:1992-2010”, *Bilgi Strateji*, cilt 3, sayı 4,2011, Bilgesam Yayınları, s:43-44
- TEN DI FIN(tan de feng), “Rusya-Gürcistan Çıtışması ve Rusya BDP Ülkeleri Politikası’nın Geleceği”, *Kuzeydoğu Asya Formu Dergisi*, Sayı.2, 2009, s.56-59
- VANG HAİ YUN(Wang hai yun ), “Stratejik Temel ve Trendler”, *Rusya Araştırması*, Sayı.2, 2009, s.8-9
- VU CİNG FENG(Wu jing feng), “Çin Rusya Enerji İşbirliğinin Yöntem Analizi”, *Akademik Değişim*, Sayı.11, 2008, s.95-96
- WANG Wei Yi, He , Rui Bin, “21 Yüzyıl’da Çin-Rusya Petrol Güvenliği ve Çin -Rusya Enerji İşbirliği”, *Çin Madencilik Sektörü Dergisi*, Sayı.3, 2006, s.5-8
- WRİGHT LİNSDAY, “Pipeline Politics: Russian Natural Gas Diplomacy”, *Pipeline and Gas Journal*, August 2009, Vol.236, No.8, <http://www.pipelineandgasjournal.com/pipeline-politics-russia%E2%80%99s-natural-gas-diplomacy?page=show> , Erişim Tarihi:18.09.2014

YUAN ŞİN HUA, “Çin Rusya Petrol İşbirliğinin Esası ve Gelişimindeki Beklentiler”, *Shang Hai İşletme Fakültesi Dergisi*, Sayı.4, 2007, s.114-116

ZHİZNİN .STANİSLAV Z, “Rusya’nın kuzeydoğu bölgedeki dışa doğru enerji işbirliği”, *Rusya Araştırması*, Sayı.3, 2010, s.78

ZHANG YAO, “Putin’in İkinci Başkanlık Dönemi Rusya’nın Dış Politika Yöntemleri Analizi”, *Rusya Araştırması Dergisi*, Sayı.4, 2007, s.78

### **Tezler**

AKDOĞAN ÖMER, *Rusya’nın Enerji Politikasının Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkisi*, Edirne 2008, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, s.71

ACAR NECMETTİN, *Enerjinin Jeopolitik Önemi ve 20.Yüzyılda Petrolde Aracılık:Gülbenkyan Örneği*, Haziran 2013, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.27-29

BÖLÜKBAŞI Ahmet Arkın, *Kuzey Kafkasya Özerk Cumhuriyetleri Bağlamında Rus Dış Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.13-15

İNCE İLHAN , *Putin Dönemi Rusya Federasyonu Dış Politikası*, Şubat 2011, Yök Tez, Bolu, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, s.27-176

KARAHASANOĞLU METE ALPKAN, *Rusya’nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğal Gaz Krizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Şubat 2012, s.44-55

UYSAL BÜLENT, *SSCB’nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Haziran 2003, s.98

### **İnternet Kaynaklar**

ALEKSEY Topalev,Reustem Falyahov, “Gazprom Vse Blijek Kitayu”, <http://m.gazeta.r/business/2013/03/22/5113065.shtml> , Erişim Tarihi:11.04.2014

AKGÜL FATİH, Rusya’nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikalarının Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri, s.135,<http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2F> , Erişim Tarihi:08.06.2014

ALEXSANDR Dugin, Moskova- Ankara Eksenini, kitap özeti, <http://politikaakademisi.org/avrasyacilik/> , Erişim Tarihi: 30.03.2014

Asia to get more Russian ESPO crude as second pipeline opened, <http://rt.com/business/transneft-espo-oil-asia-807/> , Erişim Tarihi:22.03.2014

- Asya'da dev enerji (Rusya - Çin) ittifakı,  
[http://www.abhaber.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=33005:asyada-dev-enerji-rusya-cin-ittifaki&catid=211:arsiv&Itemid=930](http://www.abhaber.com/index.php?option=com_content&view=article&id=33005:asyada-dev-enerji-rusya-cin-ittifaki&catid=211:arsiv&Itemid=930) ,Erişim Tarihi:30.11.2014
- BEİ MİN ŞİN, Çin -Rusya İlişkisi-Düşmanlık mı Dostluk mu?  
[http://www.fortunechina.com/business/c/2013-04/01/content\\_150475.htm](http://www.fortunechina.com/business/c/2013-04/01/content_150475.htm) ,Erişim Tarihi:01.04.2013
- BİLGE ALİ , G8 Zirvesi ve Rusya Federasyonunun enerji politikası,  
<http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx>, 27.06.2006, Erişim Tarihi:06.06.2014
- BP Energy Outlook 2030, Ocak 2013
- CAFERSOY , N. (2004): Enerji Diplomasisi: Rus Dış Politikasında Stratejik Araç Değişimi, <http://www.turksam.org/tr/a709.html>, Erişim Tarihi: 20.06. 2014
- COHEN , STİVEN (2001). The Russia-China friendship and cooperation treaty: A strategic shift in Eurasia?  
<http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia>, Erişim Tarihi:05.02.2014
- Çin Doğalgaz Talebi ve Taşımacılık Model Analizi,  
<http://www.china5e.com/thesis/news-255166-1.html>, Erişim Tarihi: 28.05.2014
- Çin Rusya İki Taraf Doğalgaz Anlaşmasına Nerdeyse İmza Atacaktı,  
<http://www.enfans.com/11/185189.shtml> , Erişim Tarihi:08.01.2014
- ÇOMAK , İhsan, Rusya- İran İlişkileri 2005, <http://www.turksam.org/tr/yazilar> , Erişim Tarihi:26.10.2014
- EIA, Orta Asya Raporu, [www.eia.doe.gov](http://www.eia.doe.gov) , Erişim Tarihi:01.07.2014
- EIA, "Rusya Raporu", <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/pdf.pdf>, Erişim Tarihi: 16.04. 2014
- GULİYEV , Samir , <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=844&cid=1745&bolge=7> , Erişim Tarihi:18.09.2014
- HATİPOĞLU Esra , Rusya-Çin İlişkilerinde Hassas Denge,  
<http://www.usakgundem.com/yorum/165/rusya-%C3%A7in-iliskilerinde-hassas-denge.html> , Erişim Tarihi:08.06.2013
- [Http://www.milliyet.com.tr](http://www.milliyet.com.tr), 29 Şubat 2009, Erişim Tarihi:03.05.2014

- JIA YUAN PEI, Çin Rusya Enerji İşbirliği nitelik gerektirir---Rusya Duma Enerji Komitesi Başkanı İvan. Grachev.Dimitri Hakkında Özel Röportaj ,[http://www.qsttheory.cn/st/hqst/201306/t20130608\\_238647.htm](http://www.qsttheory.cn/st/hqst/201306/t20130608_238647.htm) , Çin Enerji Gazetesi, Erişim Tarihi:08.06.2013
- KESKİN , Arif (2005), İran'ın nükleer çabaları: hedefler, tartışmalar ve sonuçlar , <http://www.turksam.org/tr>, Erişim Tarihi:25.10.2014
- Kitay Stanet Krupneyşim Importyrom Russiyskoy Nefti, <http://vz.ru/news/2013/4/5/627604.html>, Erişim Tarihi:11.04.2013
- Li xiang, Rusya enerji kaynakları bakanı:2013 Çin -Rusya açısından enerji işbirliğinin “Atılım Yılı”, [http://world.people.com.cn/n/2013/1023/c1002\\_2329746.html](http://world.people.com.cn/n/2013/1023/c1002_2329746.html) , Erişim Tarihi:23.10.2013
- NASIROV ELMAN, Rusya'nın Jeostratejik Seçimleri, 2003, [www.stradigma.com](http://www.stradigma.com), Erişim Tarihi:11.05.2014
- Neftegazovaya Sotrudniçestvos Kitayem [http://www.oilcapital.ru/export/context/kitay\\_neft\\_i\\_gaz.html?PAGEN\\_2=3](http://www.oilcapital.ru/export/context/kitay_neft_i_gaz.html?PAGEN_2=3), Erişim Tarihi:20.03.2014
- OĞAN, S. (2004): Mavi Akım Projesi: Bir Enerji Stratejisi ve Stratejisizliği Örneği, <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=7&no=50>, Erişim Tarihi: 25.12.2013
- PORTYAKOV VLADİMİR , “Russian - Chinese Relations: Current Trends and Future Prospects”, [www.laender-analysen.de](http://www.laender-analysen.de) , s 2, Erişim Tarihi:20.03.2014
- Ran you ping, Çin Petrolü:gelecekte Rusya hampetrol ithalatı 46.100 milyon tun'a yaklaşacak, [www.gov.cn/jrzg/2013\\_06/25content-2433270.html](http://www.gov.cn/jrzg/2013_06/25content-2433270.html) , Erişim Tarihi:25.06.2013
- Rus Çin enerji ilişkileri bir adım daha ilerledi , [http://www.enerjigunlugu.net/rusya-ve-cin-iliskileri-bir-adim-daha-ilerledi\\_5290.html](http://www.enerjigunlugu.net/rusya-ve-cin-iliskileri-bir-adim-daha-ilerledi_5290.html) , Erişim Tarihi:19.10.2013
- Russian ESPO Pipeline Threatens Europe Oil Supplies, <http://oilprice.com/Energy/Crude-oil/Russian-ESPO-Pipeline-Threatens-Europe-Oil-Supplies.html> , Erişim Tarihi:06.01.2013
- Rusya için yeni bir gelir kapısı açıldı.Çin boru hattından petrol akmaya başladı, <http://www.turris.com/haber-hatti/49272/rusya-icin-yeni-bir-gelir-kapisi-acildi-cin-boru-hattindan-petrol-akmaya-basladi.html>, Erişim Tarihi:05.01.2014
- Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikalarının Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri, s.135, [http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/01/050112\\_paris\\_club.html](http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/01/050112_paris_club.html), Erişim Tarihi:08.01.2014

Rusya ve Çin arasında DEV Enerji Anlaşması İmzalandı,  
<http://tr.euronews.com/2013/10/22/rusya-ve-aein-arasinda-dev-enerji-anlasmalari-imzalandi/> , Erişim Tarihi:23.10.2013

RUS GAZI:Çin'in Yıllık Doğalgaz Tüketimi 300 Milyon Metreküptan fazla, Çin Fosil Haber Sitesi Raporu, 16.11.2011,  
[http://www.sinopecnews.com.cn/news/content/2011-11/16/content\\_1110058.shtml](http://www.sinopecnews.com.cn/news/content/2011-11/16/content_1110058.shtml) , Erişim Tarihi:27.05.2014

Rusya Kalkınma Stratejisi Büyük Yatırım ve Uluslararası İşbirliğe İhtiyajlı, Çin Haber Ajansı Moskova, [http://www.china.com.cn/international/txt/2010-03/13/content\\_19599361.html](http://www.china.com.cn/international/txt/2010-03/13/content_19599361.html), Erişim Tarihi:12.03.2013

Şi Vın Cin(shi wen jing) vb, Çin Doğalgaz Rezerv Durumu, Pekin Üniversitesi Enerji Güvenlikçi ve Devlet Gelişme Araştırma Merkezi Çalışma Tez Serisi, 06.2012

VANG YANG(wang yang), 2012de Petrol Doğalgaz Rezervlerin yükselişindeki Atılım, Rapor, [http://www.mlr.gov.cn/xwdt/jrxw/201303/t20130328\\_1196769.htm](http://www.mlr.gov.cn/xwdt/jrxw/201303/t20130328_1196769.htm) ,Erişim Tarihi:28.03.2014

[www.kremlin.ru](http://www.kremlin.ru), Erişim Tarihi:16.10.2014

1990 Sonrası Rusya Federasyonu-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri, <http://politikaakademisi.org/1990-sonrasi-rusya-federasyonu-cin-halk-cumhuriyeti-iliskileri/> , Erişim Tarihi:29.06.2013

## ÖZGEÇMİŞ

Saiyaer SAILIMU 09.08.1986 yılında UYGUR ÖZERK BÖLGESİ Gulca şehrinde doğdu. İlk ve ortaokul eğitimini Gulca'daki Altıncı İlköğretim Okulunda ve İkinci Ortaokulda, lise eğitimini ise Çin'nin Qingdao (çindao) şehirindeki Laoshan (lao şen) İkinci Lisesinde tamamladı. 2006'da Çin'de Zhe Jiang Fan Bilimler Üniversitesinin Kamu Yönetimi Bölümüne kaydolan Saiyaer SAILIMU, 2010 yılında da Kamu Yönetimi Bölümünü tamamladı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi Türkçe Dil kursuna katıldı. Haziran 2011'de Türkçe Dil sertifikasını alıp, ALES'e katılarak YÖK'e Yüksek lisans için başvurdu ve Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek lisans çalışmalarına devam etti.

Yüksek lisans dersleri Ocak 2012'de bitiren Saiyaer SAILIMU, bazı kişisel nedenlerden dolayı Yüksek lisans çalışmalarına ara vermek zorunda kaldı ve Ocak 2014'te yüksek lisans Tez çalışmalarına başlayan Saiyaer SAILIMU Bekar olup, halen Sakarya üniversitesinde Tez çalışmalarına devam etmektedir.